

PLANNING PAPER

83

Verkenning van de financiële evolutie van de Sociale Zekerheid tot 2050

**Federaal
Planbureau**

Economische analyses en vooruitzichten

Kunstlaan 47-49

B-1000 Brussel

Tel.: (02)507.73.11

Fax: (02)507.73.73

E-mail: contact@plan.be

URL: <http://www.plan.be>

Nicole Fasquelle
Saskia Weemaes

November 1997

**Verkenning van de
financiële evolutie van
de Sociale Zekerheid
tot 2050**

Nicole FASQUELLE
Saskia WEEMAES

November 1997

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau is een instelling van openbaar nut.

Het FPB voert beleidsrelevant onderzoek uit op het economische, sociaal-economische en leefmilieuterrein

Hiertoe verzamelt en analyseert het FPB gegevens, onderzoekt het aanneembare toekomstscenario's, identificeert het alternatieven, beoordeelt het de gevolgen van beleidsbeslissingen en formuleert het voorstellen.

Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de Regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

Het FPB zorgt voor een ruime verspreiding van haar werkzaamheden. De resultaten van haar onderzoek worden ter kennis gebracht van de gemeenschap en dragen zo bij tot het democratische debat.

URL

<http://www.plan.be>

Publicaties

Terugkerende publicaties:

De economische vooruitzichten
De economische begroting
De "Short Term Update"

Planning Papers (de laatste nummers)

Het doel van de "Planning Papers" is de analyse- en onderzoekswerkzaamheden van het Federaal Planbureau te verspreiden.

79. *Budgettaire kost van een werkloze van 1983 tot 1997*
M.-J. Festjens, M. Lambrecht, L. Masure, M. Saintrain, S. Schüttringer
- September 1997
80. *Veertig jaar evolutie van arbeidsduur in België - Quarante années d'évolution de la durée du travail en Belgique*
K. Hendrickx, L. Masure, S. Schüttringer - September 1997
81. *Le vieillissement démographique - De l'analyse des évolutions de population au risque de conclusions hâtives*
M. Lambrechts - November 1997
82. *De pensioenhervorming - Een nieuwe generatie en een nieuw contract*
M. - J. Festjens - November 1997

Working Papers (de laatste nummers)

- 3/97 *La proposition Rocard de réduction du temps de travail: une évaluation micro-macro*
T. Bréchet, I. Lebrun, Working Paper 4/97 November 1997
- 4/97 *Specification and estimation of an allocation system for private consumption in Europe*
I. Bracke, E. Meyermans, Working Paper 3/97 Oktober 1997

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.
Drukwerk: Ministerie van Economische Zaken.

Inhoudstafel

I	Inleiding	1
II	Een pluridisciplinaire aanpak, leidende tot een, door scenario's gestuurde verkenning.	5
III	De vooruitzichten 1996-2050: een referentiesimulatie	9
	A. Een nieuwe referentiesimulatie	9
	B. Demografisch scenario en resultaten	10
	1. Het scenario	10
	2. Resultaten	11
	C. Sociaal-demografisch scenario en resultaten	12
	1. Het scenario	12
	2. De resultaten	15
	D. Macro-economische omgeving, sociaal en budgettair beleid: scenario's en resultaten	17
	1. Scenario's	17
	2. Resultaten	22
	E. Resultaten inzake afhankelijkheid	26
	F. De rekening van de Sociale Zekerheid	28
	G. De overheidsfinanciën	33
IV	Een eeuw van breekpunten: de trends tussen 1950 en 2050	37
	A. Evolutie van de sociale uitkeringen	38
	B. Weerslag op het saldo van de Sociale Zekerheid (zonder rentelast en inkomsten uit vermogen)	43
	C. Weerslag van de sociale uitkeringen op de evolutie van de overheidsfinanciën	44

V	Gevoeligheid van de resultaten aan de voornaamste hypothesen	47
A.	Macro-economische varianten	47
1.	Macro-economische effecten	49
2.	Financiële effecten (in verschil t.o.v. de basissimulatie)	50
B.	Varianten inzake sociaal beleid	54
VI	Besluiten	59
VII	Bibliographie	65
Bijlage 1	Definities van de gebruikte concepten	67
A.	De financiële rekeningen van de sociale zekerheid en van de Overheid	67
1.	De rekening van de Sociale Zekerheid	67
2.	De overheidsrekening	68
B.	De aantallen	69
Bijlage 2	De module MALTDEMO	73
A.	Korte beschrijving van de module	73
B.	Projectie van de graden en samenvatting van bepaalde factoren	77
1.	Leeftijdsgroep van 15 tot 24 jaar	77
2.	Leeftijdsgroep van 25 tot 49 jaar	77
3.	Leeftijdscategorie van 50 tot 59 jaar	78
4.	Leeftijdscategorie van 60 tot 99 jaar	79
Bijlage 3	Gedetailleerde resultaten van de referentiesimulatie	83

Inleiding

Heel wat Europese landen zullen binnenkort te lijden hebben onder *de vergrijzing van de bevolking* als gevolg van twee factoren: een lagere vruchtbaarheid en een hogere levensverwachting. Die twee ontwikkelingen samen zouden in de toekomst leiden tot een belangrijke toename van de afhankelijkheidscoëfficiënt van de ouderen (in België zou deze van 39 percent in 1995 oplopen tot 67 percent in 2050).

Voor België zouden de kritieke jaren zich zo tussen 2010 en 2030 situeren, wanneer de generaties van de babyboom uit de vijftiger en zestiger jaren de pensioenleeftijd bereiken. Dit beeld is sedert ettelijke jaren bekend en het vooruitzicht roept onrustwekkende vragen op omtrent het voortbestaan van *de pensioenstelsels* en de *leefbaarheid van het Belgische sociale beschermingsstelsel* in het algemeen.

De bevolking en de politieke gezagsdragers zijn zich ten volle bewust van *die demografische uitdaging*. Het wettelijk pensioenstelsel stoelt op *het principe van de herverdeling*: met de bijdragen van vandaag betaalt men de pensioenen van vandaag, en met de bijdragen van morgen zal men de pensioenen van morgen betalen. Welnu, voor de toekomst voorziet men een daling van het aantal mensen op actieve leeftijd, die bijdragen kunnen betalen, en een belangrijke toename van het aantal gepensioneerden. In een dergelijke demografische context is het logisch dat de bijdrageplichtigen van vandaag zich vragen gaan stellen over hun pensioen van morgen.

Maar naast de bevolkingsontwikkeling zijn er nog *andere parameters* die op het pensioenvraagstuk inspelen.

Enerzijds stemmen de grote demografische leeftijdsgroepen niet noodzakelijk overeen met de overeenkomstige *sociaal-economische categorieën*. Iemand tussen 20 en 59 jaar is niet persé actief; de verdeling van de beroepsbevolking tussen werkgelegenheid en werkloosheid ligt nog gevoeliger. Zo ook valt het aantal gepensioneerden niet noodzakelijk samen met de oudere bevolking.

Anderzijds is het *inkomenspeil* van de bevolking, of het nu gaat om vervangingsinkomens of om inkomsten uit arbeid, van essentieel belang en hangt dit op haar beurt af van verscheidene factoren (economische groei, evolutie van de gemiddelde bedragen, ...).

Bovendien moet men in het institutionele kader van het *Gloobaal Beheer van de Sociale Zekerheid* (dat in 1995 van kracht werd) niet alleen met de pensioenuitgaven

rekening houden. De toekomstige ontwikkeling van de sociale uitkeringen in de *overige takken* (gezondheidszorg, werkloosheid, brugpensioen, invaliditeit, kinderbijslag, ...) moet eveneens in aanmerking genomen worden.

Daarnaast hebben heel wat *andere factoren dan de bevolkingsevolutie* een weerslag op die uitgaven, o.m. de evolutie van het aantal gerechtigden (afhankelijk van sociaal gedrag, het werkgelegenheidsbeleid, ...) en de ontwikkeling van de vervangingspercentages (afhankelijk van het sociale beleid, het loonpeil, de economische groei, ...).

Daarom is het interessant na te gaan in welke mate een eventuele daling van de overige sociale uitkeringen een belangrijke toename van de pensioenuitgaven kan compenseren en aldus het financieel tekort in het socialezekerheidsstelsel kan beperken.

De analyse van de budgettaire kost van de veroudering en van de rekening van de Sociale Zekerheid moet tenslotte gebeuren binnen *de globale overheidsfinanciën*. Immers, een sanering van de overheidsrekeningen maakt misschien hogere pensioenuitgaven mogelijk zonder het voortbestaan van het Belgische sociale beschermingsstelsel in gevaar te brengen.

Om op al die vragen een antwoord te zoeken heeft het Federaal Planbureau het *systeem MALTESE* ontwikkeld. Hiermee kunnen binnen de globale overheidsfinanciën financiële langetermijnverkenningen inzake de Sociale Zekerheid worden opgesteld.

Er dient nadruk gelegd te worden op het *relatieve karakter van die resultaten*. De vooruitzichten zijn verbonden aan bepaalde scenario's waarin de mogelijke ontwikkeling van Belgische parameters samengevat wordt. Maar rond de gekozen hypothesen, die zo ver reiken als 2050, hangt er een grote *onzekerheid*. Bovendien gebeuren de simulaties bij ongewijzigd beleid en constante wetgeving en reglementering. In feite wordt *het huidige Belgische stelsel* aan de uitdaging getoetst zonder rekening te houden met veranderingen in beleid en wetgeving, die zich onvermijdelijk zullen voordoen.

Bovendien kan er *geen rekening* worden gehouden met eventuele wijzigingen in het *sociaal-politieke wereldscenario*: zal het politieke Europa er al dan niet komen? Hoe gaan de landen van de Derde Wereld zich ontwikkelen? De toekomstige problemen inzake *concurrentiekracht* en *economische groei* zullen mede bepalen of het peil van de sociale uitgaven al dan niet behouden kan blijven: 20 procent van het BBP voor sociale uitkeringen zal eventueel als overmatig, normaal of tamelijk laag beschouwd kunnen worden.

In voorliggend document wordt een gedeelte van de werkzaamheden op het vlak van de pensioenproblematiek en de leefbaarheid van de Sociale Zekerheid voorgesteld dat sedert twee jaar uitgevoerd werd door het Federaal Planbureau¹.

---

1. Zie ook:
Lambrecht M., "De vergrijzing van de bevolking", Planning Paper, 1997.
Festjens M.-J., "De pensioenhervorming", Planning Paper, 1997.

Het document geeft eerst een korte toelichting bij de *pluridisciplinaire aanpak* van MALTESE (hoofdstuk 2).

In hoofdstuk 3 worden de hypothesen en de resultaten van *een nieuwe referentiesimulatie 1996-2050* in detail besproken. De scenario's en de resultaten hebben betrekking op de demografie, de sociale bevolkingsontwikkeling, de macro-economische omgeving en het sociaal beleid, de rekeningen van de Sociale Zekerheid en de Overheidsfinanciën.

Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de evolutie van de socialezekerheidsrekening en de overheidsfinanciën over een periode van bijna *een eeuw*, nl. van 1953 tot 2050.

Een gevoeligheidsanalyse wordt in het vijfde hoofdstuk behandeld via enkele *macro-economische varianten* (gewijzigde hypothesen inzake werkgelegenheid en groei) en *varianten m.b.t. het sociaal beleid* (gewijzigde ontwikkeling van de loongrens en de welvaartsaanpassing).

Een zesde en laatste hoofdstuk trekt enkele conclusies uit de gedane werkzaamheden en oppert denkpijpen omtrent de mogelijke *langetermijnstrategieën*.

In bijlage 1 worden de definities van de concepten die in deze langetermijnverkenning gebruikt worden, gedetailleerd besproken.

Deze studie kwam tot stand dank zij een werkgroep bestaande uit verschillende leden van het Federaal Planbureau, nl. Micheline Lambrecht, Luc Masure en Marie-Jeanne Festjens, onder de leiding van Michel Englert, Verantwoordelijke van de Algemene Directie.

Een pluridisciplinaire aanpak, leidende tot een, door scenario's gestuurde verkenning.

De langetermijnmodellen

Ondanks de verscheidenheid van de bestaande modellen zijn de specialisten inzake langetermijnmodellen het over één punt eens: *de moeilijkheid en het arbitraire karakter van dergelijke oefeningen*. In een artikel terzake stellen Robert Boyer en Pierre Malgrange¹ van bij het begin dat "la formalisation de long terme est un domaine particulièrement inconfortable" omwille van het gebrek aan soliede of tenminste op consensus berustende referentiepunten.

De bouw van langetermijnmodellen, tussen vijftien en dertig jaar (en voor MALTESE zelfs vijftig jaar) is een bijzonder ambitieus project. Het komt erop aan, met een verkennende methode, de toekomstige realiteit zo rationeel mogelijk te anticiperen en de hele waaier van mogelijkheden te vatten.

De moeilijkheid bij de verkenning van langetermijnevoluties schuilt in de *onzekerheid* rond de gebruikte hypothesen, starthypothesen die hoe dan ook grotendeels arbitrair zijn. Door het feit dat gewerkt wordt bij ongewijzigd beleid en constante wetgeving, een klassieke procedure bij macro-economische vooruitzichten, verliezen de oefeningen elke voorspellende waarde.

Op zo'n lange termijn speelt de onzekerheid omtrent de omvang van de schokken en de stabiliteit van de economische mechanismen een belangrijke rol. Men tracht er rekening mee te houden door middel van *alternatieve scenario's*. Op het einde van hun literatuuroverzicht besluiten Boyer en Malgrange dat "pour autant qu'elle bénéficie de méthodes suffisamment rigoureuses (au premier rang desquelles la cohérence comptable!), la méthode des scénarios est sans doute la plus proche des préoccupations usuelles des décideurs"².

Volgens een overzicht van Rouchet³ kunnen de *verschillende langetermijnmodellen* naar vier benaderingen worden gerangschikt: de globale modellen, de specifieke modellen, de sectorale modellen en de maquettes.

De *globale modellen* omvatten de gehele planeet. Het bekendste is dat van J. Forrester, dat voor de Club van Rome werd toegepast onder de naam: "Stop aan de

-
1. Boyer R., Malgrange P., Formalisation du long terme: une revue de littérature, Cepremap, februari 1989.
  2. Boyer R., Malgrange P., Formalisation du long terme: une revue de littérature, Cepremap, februari 1989, blz. 48.
  3. Rouchet J., Quelles études quantitatives à long terme ?, INSEE, maart 1982.

groei". Dit soort modellen heeft, wat de gebruikte methodes betreft, heel wat kritiek gekregen. De *specifieke modellen* gaan dieper in op bepaalde domeinen, zonder dat een macro-economische terugkoppeling vereist is (demografische verkenningen, ...). De *sectorale modellen* hebben het nadeel dat zij zeer omvangrijk zijn, dat zij het boekhoudkundig kader compliceren en dat er voor het verleden zeer lange reeksen beschikbaar moeten zijn. De maquettes, tenslotte, zijn kleine modellen die ofwel een model ofwel een stroming in de modelbouw weerspiegelen. Zij maken het mogelijk, enerzijds, de langetermijnkenmerken van de middellangetermijnmodellen en, anderzijds, de problemen in verband met langetermijnmodellen te bestuderen.

Ondanks hun verscheidenheid zijn de meeste theoretici voorstander van de idee van een algemene *wisselwerking* tussen de economische mechanismen en de andere disciplines (demografie, levenswijze, omgeving...). Hoewel de economie, op korte termijn, een zekere autonomie ten opzichte van bepaalde andere gebieden - zoals de demografie - heeft, kan, op lange termijn, het ene niet werken zonder het andere.

*Een toepassing: het
MALTESE-model*

Het Federaal Planbureau maakt zijn vooruitzichten op zeer lange termijn met behulp van het *MALTESE-model* (Model for Analysis of Long Term Evolution of Social Expenditures), vooral toegespitst op de rekening van de Sociale Zekerheid, binnen het algemene kader van de overheidsfinanciën.

Met het oog op de wisselwerking tracht MALTESE rekening te houden met de verschillende demografische, sociaal-demografische en economische effecten op de Overheidsfinanciën en meer bepaald op de Sociale Zekerheid. Teneinde een coherente verkenning van de rekening van de Sociale Zekerheid te verkrijgen op zeer lange termijn, moet rekening gehouden worden met heel wat andere factoren dan zuiver demografische: het aantal actieven, het aantal rechthebbenden, de gemiddelde vergoeding, de loonontwikkeling, de werkgelegenheid, ... MALTESE kan aan de hand van varianten wijzigingen testen m.b.t. het gedrag (activiteitsgraad), de macro-economie (groei, werkgelegenheid) en de wetgeving (pensioenreglementering).

Het zou overdreven zijn aan de vooruitzichten van het MALTESE-systeem een voorspellingswaarde toe te kennen, rekening houdend met het verkennend karakter van dit soort oefeningen. Deze vooruitzichten bestaan erin om bestaande mechanismen (gedragingen, reglementeringen) te onderwerpen aan bepaalde hypothesen om zo toekomstige problemen te situeren en manoeuvreerruimten en onzekerheden te identificeren.

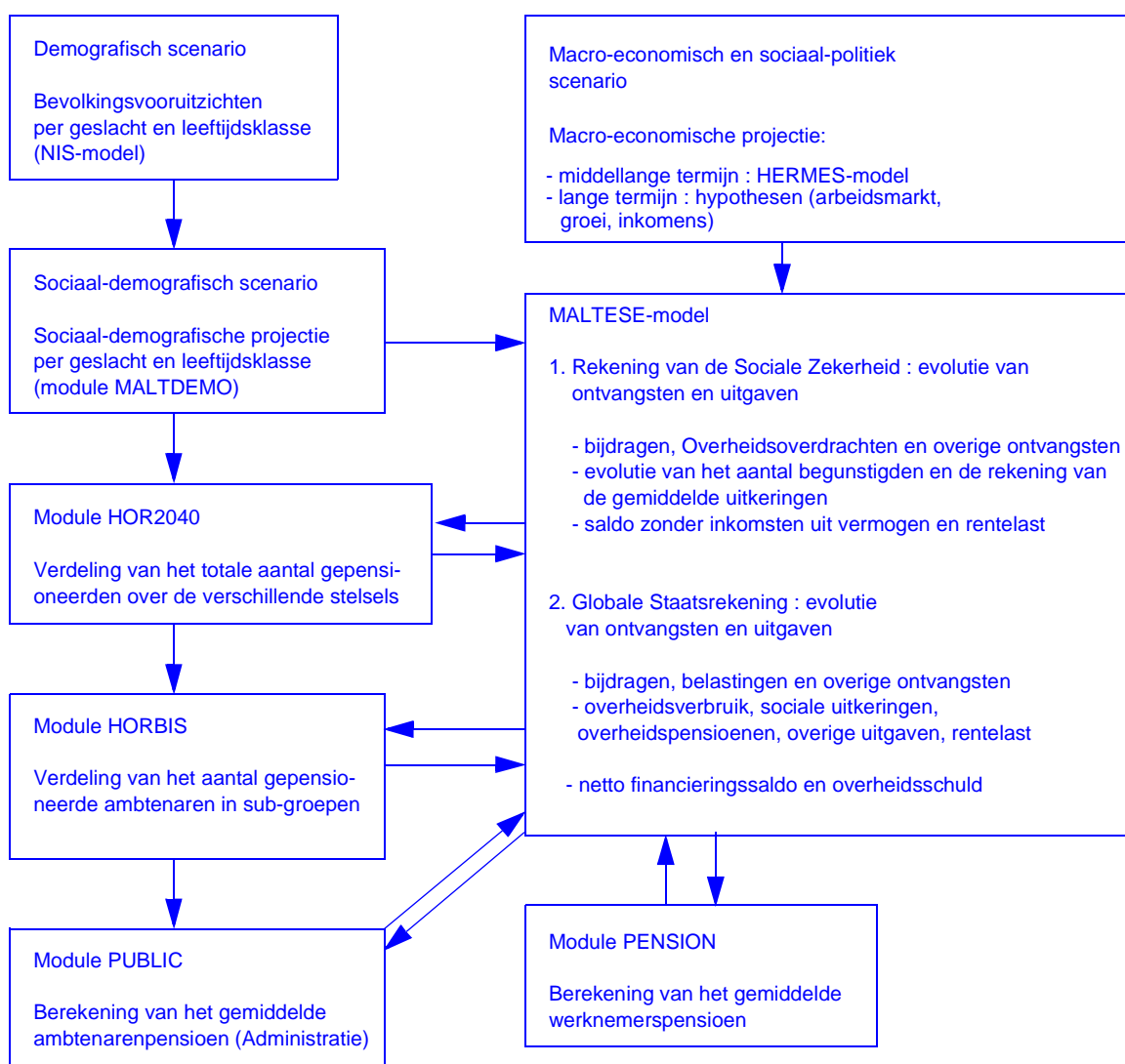
Korte beschrijving van MALTESE

MALTESE is een systeem van *onderling afhankelijke modellen*, waarbij perifere modellen de noodzakelijke gegevens leveren aan het "centrale knooppunt" MALTESE (zie figuur 1).

Het systeem kan worden voorgesteld als een structuur van vergelijkingen, die de belangrijkste determinanten leveren voor de langetermijnevolutie van *de ontvangsten en uitgaven van de Sociale Zekerheid*, afhankelijk van de gebruikte scenario's.

Voor wat de ontvangsten betreft, gaat het vooral om de bijdragebases, de (impliciete) bijdragevoeten en de overdrachten van de federale Overheid. Aan de uitgavenzijde wordt de evolutie van het aantal begunstigden in verschillende takken en van het gemiddelde bedrag van hun uitkeringen teruggevonden.

FIGUUR 1 -De verschillende componenten van MALTESE

Het aantal begunstigden is het resultaat van de wisselwerking tussen de demografische (*bevolkingsvooruitzichten van het NIS*), sociaal-demografische (module MALTDEMO) en macro-economische scenario's en van de modules inzake de verdeling van het aantal gepensioneerden per regeling (HOR2040 en HORBIS).

De module MALTDEMO verdeelt de bevolking over de verschillende sociaal-demografische groepen die voor MALTESE relevant zijn: de beroepsbevolking, de schoolbevolking, de gepensioneerden, ... Die verdeling gebeurt per geslacht en per leeftijdsklasse en verzekert de demografische coherentie van het geheel, gebaseerd op gegevens uit de Enquête naar de beroepsbevolking en op een beredeneerde toekomstige evolutie.

Het totaal aantal gepensioneerden (door MALTDEMO geleverd) wordt verdeeld tussen de verschillende pensioenstelsels (werknemers, zelfstandigen, overheidsambtenaren, onderwijs en overheidsbedrijven) door middel van de module HOR2040, dat rekening houdt met de historische verdeling van de tewerkstelling.

De HORBIS-module op haar beurt verdeelt het aantal gepensioneerde overheidsambtenaren in verschillende subgroepen, eveneens volgens de historische arbeidsverdeling.

De *gemiddelde uitkeringen* worden, tak per tak en stelsel per stelsel, berekend op basis van de essentiële elementen van de mechanismen, die meespelen:

- het referentieloon voor de nieuwe begunstigden;
- de groeivoet van de uitkeringen voor de begunstigden die reeds in het systeem zitten;
- het aantal begunstigden die de uitkeringsgrens bereiken;
- het aantal nieuwe begunstigden.

In principe worden de gemiddelde bedragen van de sociale uitkeringen in het centrale MALTESE-model berekend. De complexiteit en het belang van de berekening van het gemiddelde pensioen in de algemene regeling voor werknemers en ambtenaren (zonder leger en rijkswacht) vereisten en rechtvaardigden niettemin de ontwikkeling van twee afzonderlijke modellen: PENSION en PUBLIC.

Op basis van in- en uitstromen van gepensioneerden berekent *PENSION* het gemiddelde pensioenbedrag van de gepensioneerden in de werknemersregeling. De drie belangrijkste determinanten van het pensioenbedrag zijn: de historische evolutie van de lonen (arbeiders, bedienden, mannen en vrouwen) en de invloed van de loongrens op de lonen, de toenemende participatiegraad van de vrouw en de daarmee verbonden verandering in de pensioenkeuze (gedeeltelijk afgeremd door de toenemende deeltijdse tewerkstelling van de vrouw) en tenslotte de invloed van de jaarlijkse welvaartsaanpassingen op het pensioen doorheen de veroudering van de gepensioneerden. Aldus bepaald maakt dit model een scherpe analyse mogelijk van de gevoeligheid van de pensioenevolutie voor drie bepalende factoren: de toenemende ontdubbeling (vervanging van één gezinspensioen door twee pensioenen voor alleenstaanden), het remmend effect van de loongrens op de groei van de nieuwe pensioenen en, tenslotte, de ontwaarding van de oudere pensioenen ten opzichte van de jongere als gevolg van de ontkoppeling van de welvaartsaanpassing t.o.v. de loonstijging. Noteer dat bepaalde bijzondere toelagen apart geïdentificeerd worden, op basis van een eigen methodologie waarbij de werkelijke berekeningswijze gesimuleerd wordt: het vakantiegeld, de renten en de overzeese pensioenen.

Eveneens op basis van in- en uitstromen van gepensioneerden, berekent *PUBLIC* het gemiddelde pensioen van de overheidsambtenaren. Voor de nieuwe pensioenen wordt rekening gehouden met de loonontwikkeling op het einde van de carrière en met de verdeling tussen de verschillende administratieve niveaus, eigen aan het openbaar ambt. De overige pensioenen krijgen jaarlijks een aanpassing aan de loonstijging voor zover die overeenkomt met een Algemene Barmaherziening of een Sociale Programmatie. Die perequatie van de pensioenen is gezuiverd van de loonstijging te wijten aan de verschuiving tussen de niveaus. Door het feit dat het model werkt per leeftijd van 60 tot 99 jaar, wordt de pensioenspanning die bestaat tussen "oude" en "nieuwe" pensioenen gerespecteerd en kan men het gemiddeld pensioenbedrag volgen doorheen de veroudering.

De evolutie van de rekening van de Sociale Zekerheid situeert zich binnen het algemene kader van de Overheidsfinanciën. MALTESE omvat een module '*overheidsfinanciën*', die werkt op basis van de financiële stromen van de sociale zekerheid, de ontwikkeling van de openbare lonen en wedden, de pensioenuitgaven en andere sociale uitkeringen van de Staat en van hypothesen omtrent de overige componenten (belastingen, rentevoet).

Het geheel van de scenario's bepalen volledig de inkomensoptiek van het BBP, waaruit de economische groei volgt.

De vooruitzichten 1996-2050: een referentiesimulatie

A. Een nieuwe referentiesimulatie

Sedert november 1995 heeft het Federaal Planbureau heel wat werkzaamheden verricht op het vlak van de langetermijnvooruitzichten van de Sociale Zekerheid.

In antwoord op een vraag van de Minister van Pensioenen, de heer Marcel COLLA, kwamen de nieuwe vooruitzichten 1996-2050 samen met verschillende macro-economische en sociaal-politieke varianten beschikbaar in juli 1996. Zij werden voorgesteld op het 12de "Congrès des Economistes belges de Langue française"¹.

In een tweede fase heeft het Federaal Planbureau zich gewijd aan het integreren van de nieuwe bevolkingsvooruitzichten 1995-2050² (die in oktober 1996 verspreid werden). Tevens werd de pensioenhervorming voor werknemers en zelfstandigen³ die in werking trad op 1 juli 1997 ingebouwd. Bovendien werden een nieuw sociaal beleid op het vlak van de sociale toelagen en de meest recente gegevens omtrent de macro-economische en budgettaire context voor 1996 en 1997 ingevoerd (de middellangetermijnvooruitzichten van het HERMES-model⁴ gerealiseerd in april 1997).

Al die wijzigingen werden opgenomen in de hierna besproken referentiesimulatie 1996-2050.

In hoofdstuk 5 worden de verschillende macro-economische en sociaal-politieke varianten voorgesteld. In het kader van deze publicatie werden geen demografische varianten onderzocht.

-
1. Fasquelle N., Weemaes S., Les perspectives financières de long terme de la protection sociale, Contribution au 12ème Congrès des Economistes belges de Langue française, Commission 2, Bruxelles, 28 en 29 novembre 1996.
  2. Nationaal Instituut voor de Statistiek, Federaal Planbureau, de Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050. - cfr. Lambrecht M., "De vergrijzing van de bevolking", Planning Paper, 1997.
  3. cfr Festjens M.-J., "De pensioenhervorming", Planning Paper, 1997.
-Om technische redenen kon onmogelijk rekening worden gehouden met de weerslag van de hervorming in het stelsel van het gewaarborgd inkomen. Wij wijzen er echter op dat die hervorming geen verandering in de vooruitzichten inzake de Overheidsfinanciën zou teweegbrengen (verschuiving van de uitgaven voor het gewaarborgd inkomen naar de uitgaven voor het bestaansminimum).
  4. Federaal Planbureau, Economische Vooruitzichten 1997-2001, april 1997.

B. Demografisch scenario en resultaten

1. Het scenario

Tabel 1 presenteert de basishypothesen voor het centrale scenario van de nieuwe bevolkingsvooruitzichten 1995-2050, tot stand gebracht door het NIS en het Federaal Planbureau samen.

De hypothesen beslaan drie terreinen: de vruchtbaarheid, de levensverwachting of het sterftecijfer en de interne en externe migratie. Zij worden gekenmerkt door een dalende vruchtbaarheidsgraad, een verlenging van de levensduur en een positief maar afnemend migratiesaldo.

TABEL 1 - Centraal scenario van de bevolkingsvooruitzichten 1995-2050 : Hypothesen

	1995	2010	2050
Vruchtbaarheidsgraad			
- Longitudinale benadering	1.85 kinderen/V	1.75 kinderen/V	1.75 kinderen/V
- Transversale benadering	1.55 kinderen/V	1.75 kinderen/V	1.75 kinderen/V
Levensverwachting bij de geboorte			
- Mannen	73.7 jaar	->	82.1 jaar
- Vrouwen	80.5 jaar	->	88.1 jaar
Migratie			
- Migratiesaldo	+13.379	saldo dat evolueert van +10.638 in 1996 naar +2.897 in 2050	

Bron: N.I.S. - Federaal Planbureau - Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050.

De keuze van deze hypothesen wordt verantwoord in een andere studie¹, waar ook de demografische resultaten uitvoerig besproken worden. We beperken ons hier tot de demografische resultaten die de rekening van de Sociale Zekerheid en van de Staat op een fundamentele wijze kunnen beïnvloeden.

1. Lambrecht M., "De vergrijzing van de bevolking", Planning Paper, 1997.

2. Resultaten

TABEL 2 - Resultaten van de bevolkingsvooruitzichten 1995-2050
(in miljoen aantal, tenzij anders vermeld)

	1995	2000	2010	2030	2050
Totale bevolking					
- vooruitzichten 1995-2050	10.137	10.238	10.330	10.301	9.992
- vooruitzichten 1992-2050	10.130	10.268	10.435	10.581	10.341
Grote leeftijdsgroepen					
- 0-19 jaar	2.438	2.424	2.341	2.200	2.074
- 20-59 jaar	5.533	5.576	5.565	5.012	4.744
- 60 jaar en ouder	2.166	2.237	2.423	3.089	3.173
In percent van de totale bevolking					
- 0-19 jaar	24	24	23	21	21
- 20-59 jaar	55	54	54	49	47
- 60 jaar en ouder	21	22	23	30	32
- Totaal	100	100	100	100	100
Totale afhankelijkheidscoëfficiënt					
$((0-19)+(60 \text{ en } +))/(20-59)$	83	84	86	106	111
Afhankelijkheidscoëfficiënt van de ouderen					
$(60 \text{ en } +)/(20-59)$	39	40	44	62	67
Vergrijzing binnen de vergrijzing					
$(80 \text{ en } +)/(60 \text{ en } +)$	18	16	21	21	31

Bron: N.I.S. - Federaal Planbureau - Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050.

Totale bevolking

Op middellange termijn is er nog een duidelijke groei van de totale bevolking waar te nemen: tussen 1995 en 2000 stijgt de Belgische populatie met 101.000 personen. Daar komen nog eens 92.000 mensen bij tegen het jaar 2010. De volgende 20 jaren treedt er een daling op van 29.000 eenheden, en tussen 2030 en 2050 daalt de bevolking gevoelig met 309.000 personen.

De recente bevolkingsvooruitzichten resulteren in een lagere populatie dan de vooruitzichten van 1992-2050¹, voornamelijk door het hanteren van een lagere vruchtbaarheidshypothese en omwille van een correctie in de leeftijdsstructuur van de migranten.

Leeftijdsgroepen

Bestudeert men de evolutie van de grote leeftijdsgroepen, dan stelt men een daling van de jongere bevolking en een stijging van de oudste bevolking vast. In percent van de totale bevolking is een duidelijke bevolkingsveroudering waar te nemen: de jongeren zullen slechts 21 percent van de bevolking vertegenwoordi-

1. N.I.S., Planbureau, "Bevolkingsvooruitzichten 1992-2050".

gen in 2050 tegenover 24 percent nu; de mensen in de actieve leeftijd zien hun aandeel verminderen van 55 percent in 1995 naar 47 percent tegen het einde van de verkenningsperiode en het gewicht van de oudste bevolkingsgroep (60-plussers) neemt toe van 21 percent op dit ogenblik tot 32 percent op lange termijn.

Afhankelijkheidsratio's

De evolutie van de afhankelijkheidscoëfficiënt is nog sprekender: jongeren en ouderen samen zullen talrijker aanwezig zijn dan de mensen waarvan zij financieel afhankelijk zijn, nl. zij die op actieve leeftijd zijn. Dat deze afhankelijkheidscoëfficiënt toeneemt is volledig te wijten aan het sterk stijgend aantal bejaarden terwijl het aantal jongeren gevoelig afneemt.

De afhankelijkheidscoëfficiënt van de ouderen alleen gaat van 39 percent in 1995 naar 67 percent en 2050. De intensiteit van de veroudering, die gemeten wordt door de 80-plussers te situeren in de groep 60-plussers, is nog markanter: 18 percent in 1995 en 31 percent in 2050.

Deze cijfers duiden de richting aan waar onze samenleving op afstevent, nl. een ontgroende en vergrijsde samenleving.

C. Sociaal-demografisch scenario en resultaten

1. Het scenario

Het sociaal-demografisch scenario vloeit voort uit de MALTDEMO-module waarmee men de verhouding kan berekenen van *het aantal effectieven in de verschillende sociaal-demografische categorieën tot de totale bevolking*, per geslacht en per leeftijdsklasse van vijf jaar.

Bijlage 2 verstrekt nadere informatie omtrent de MALTDEMO-module (bronnen, methodologie).

De *projectie van de verschillende graden* (activiteitsgraad, pensioneringsgraad,...) vormt de bijzondere inbreng van de MALTDEMO-module. Zij omvat alle hypothesen en gedragingen, die binnen een onveranderd institutioneel en wettelijk kader het meest plausibel lijken. Gelet op de zeer lange termijn is het overdreven om over voorspellingen te spreken; het is een scenario dat mogelijke ontwikkelingen terzake weergeeft.

Dit betekent niet dat het individuele gedrag constant wordt verondersteld. De wettelijke schoolplicht geeft geen verklaring voor de groei van de schoolbevolking ouder dan 20 jaar. De extrapolatie van die verschillende graden steunt op evoluties die in het verleden zijn waargenomen, op internationale vergelijkingen van de activiteitsgraden en op het cohorteverschijnsel. Tevens vloeien zij voort uit hypothesen omtrent de scholingsgraad, de invaliditeitsgraad, ... en recente wetswijzigingen die inwerken op bepaalde graden.

Hier volgen de verschillende sociaal-demografische categorieën:

- de beroepsbevolking
- de schoolbevolking
- de invalide bevolking
- de bevolking die zich met het eigen huishouden bezighoudt
- de gepensioneerde bevolking waaronder
- de bevolking met brugpensioen
- de overige niet actieve bevolking.

Tabel 3 geeft een samenvatting van het basisscenario van het sociaal-demografisch langetermijnsceario.

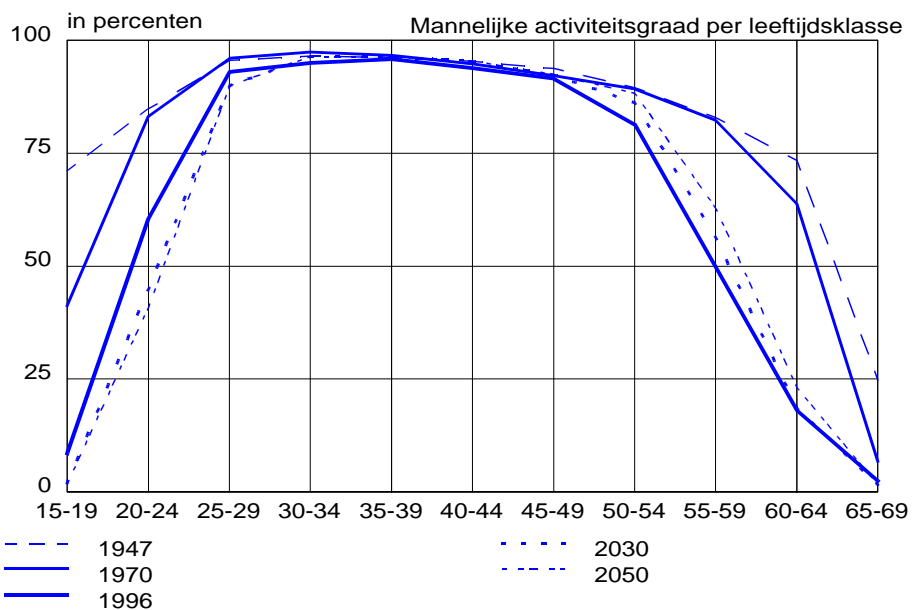
TABEL 3 - Sociaal-demografisch langetermijnsceario

Graden mannen	
van 15 tot 24 jaar	lagere activiteitsgraad als gevolg van de hogere scholingsgraad
van 25 tot 49 jaar	tamelijk stabiele activiteitsgraad
van 50 tot 64 jaar	hogere activiteitsgraad, lagere pensioneringsgraad
van 65 tot 99 jaar	stabiele graden
Graden vrouwen	
van 15 tot 24 jaar	lagere activiteitsgraad als gevolg van de hogere scholingsgraad
van 25 tot 49 jaar	belangrijke stijging van de activiteitsgraad, daling van het percentage vrouwen dat zich met het eigen huishouden bezighoudt
van 50 tot 59 jaar	belangrijke toename van de activiteitsgraad, lagere pensioneringsgraad en een kleiner percentage vrouwen dat zich met het eigen huishouden bezighoudt
van 60 tot 64 jaar	hogere activiteitsgraad en lagere pensioneringsgraad (pensioenhervorming)
van 65 tot 99 jaar	hogere pensioneringsgraad, kleiner percentage vrouwen dat zich met het eigen huishouden bezighoudt

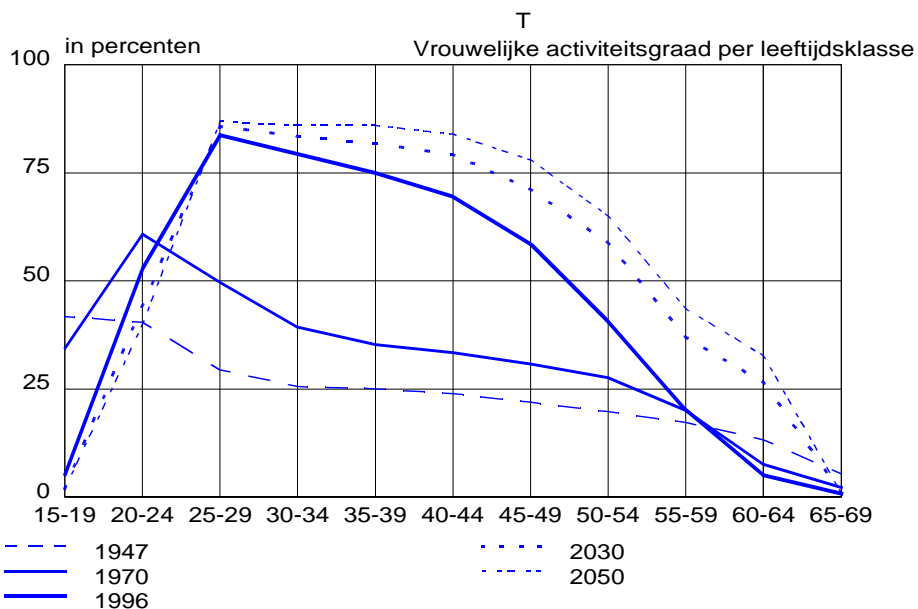
Bron: Federaal Planbureau, referentiesimulatie MALTDEMO.

Figuur 2 geeft de evolutie weer van de traditionele activiteitscurven per geslacht en per leeftijdsklasse van 1947 tot 2050.

FIGUUR 2 - Activiteitscurven

Activiteitscurven

Bron: N.I.S. voor de waarnemingen, Federaal planbureau : referentiesimulatie MALTDEMO.

De niveaus van de verschillende sociaal-demografische categorieën worden dan verkregen door de berekende graden, per geslacht en per leeftijdsklasse, toe te passen op de bevolkingsvooruitzichten 1995-2050.

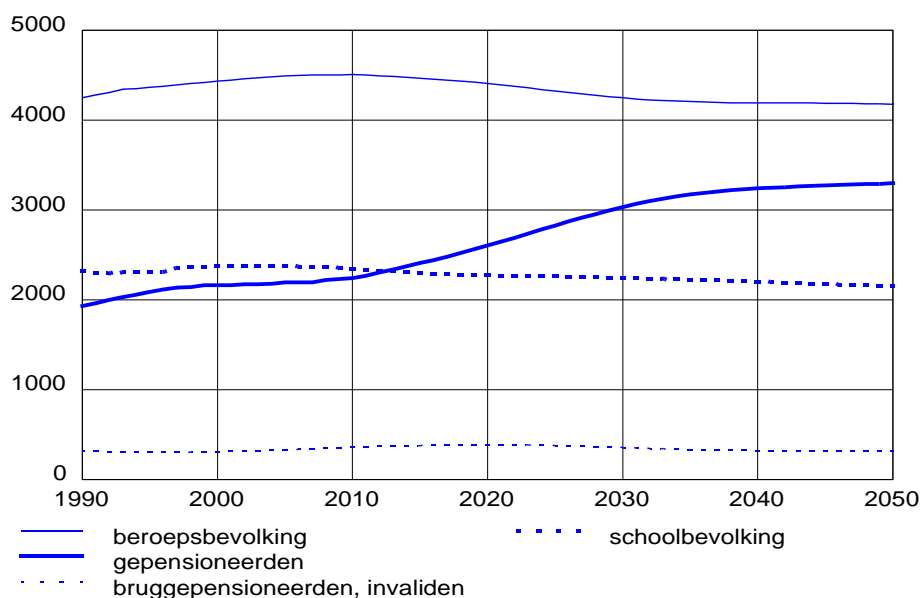
MALTEMO verzekert aldus de *demografische samenhang* van MALTESE: de som van de sociaal-demografische categorieën geeft de totale bevolking, niet alleen globaal, maar eveneens per geslacht en per leeftijdsklasse. Volgens dit zogenaamde "demografische" concept wordt iemand slechts één keer in één enkele welbepaalde categorie geteld.

Die demografische niveaus komen niet overeen met de door de bevoegde instellingen op ruime schaal verdeelde statistieken, de zogenaamde "*boekhoudkundige*" niveaus. Volgens het boekhoudkundig concept kan iemand in meerdere categorieën geteld worden of zelfs meerdere malen in eenzelfde categorie. Die boekhoudkundige niveaus werden gebruikt bij de uitwerking van de rekening van de Sociale Zekerheid en houden zowel rekening met de sociaal-demografische tendenzen, de recente evolutie van de gemengde loopbanen als met de evolutie van het aantal begunstigen in het buitenland.

2. De resultaten

Figuur 3 schetst de evolutie tot 2050 van de voornaamste sociaal-economische categorieën¹, die voortvloeien uit de module MALTEMO.

FIGUUR 3 - Sociaal-economische categorieën (*1000) - Boekhoudkundig concept

Bron: Federaal Planbureau, referentiesimulatie MALTESE.

1. Uitgedrukt in boekhoudkundige termen.

Beroepsbevolking

De beroepsbevolking blijft groeien tot ongeveer 2010, krimpt fors tussen 2010 en 2030 om nadien trager af te nemen tot in 2050. Zij zou tussen 1995 en 2050 185000 eenheden verliezen (maar 327000 eenheden tussen 2010 en 2050).

De opsplitsing per geslacht van de evolutie van de beroepsbevolking geeft een enigszins ander beeld. De mannelijke beroepsbevolking daalt voortdurend tussen 1995 en 2050 terwijl de vrouwelijke beroepsbevolking tamelijk stabiel blijft. Tussen 1995 en 2010 groeit zij zelfs als gevolg van de voorspelde toename van de vrouwelijke activiteitsgraad. Hierdoor wordt de daling van de totale beroepsbevolking beperkt.

Gepensioneerden

De naoorlogse babyboomgeneratie die halfweg de jaren '60 tot de arbeidsmarkt toetrad, zal rond 2010 de pensioengerechtigde leeftijd bereiken. Bovendien zullen, door de toenemende activiteitsgraad van de vrouw, steeds meer vrouwen hun eigen rustpensioen verwerven.

Daarnaast zorgt de ontdubbeling van het gezinspensioen in de werknemersregeling - waarbij het gezinspensioen van de man (aan 75 percent) vervangen wordt door twee afzonderlijke rustpensioenen, een voor de man (aan 60 percent) en een voor de vrouw (aan 60 percent) - voor een stijgend aantal gepensioneerden.

De verlenging van de levensduur draagt eveneens bij tot een toename van de steeds groter wordende groep gepensioneerden. Zo zullen er in 2030, ruim 3 miljoen gepensioneerden zijn tegenover ruim 2 miljoen op dit ogenblik.

Invaliden, brugpensioenen

Het aantal personen dat een beroep doet op een brugpensioen of een invaliditeitsuitkering neemt toe van 307.000 in 1995 tot 390.000 in het jaar 2020. Dit aantal begunstigden daalt tot 360.000 in 2030 en neemt nog verder af tot 318.000 in 2050.

Schoolbevolking

De schoolbevolking kent een korte heropleving tot na de eeuwwisseling (in 2001 telt men 2.378.000 schoolgaande kinderen). Door de daling van de vruchtbaarheid neemt het aantal schoolkinderen af tot 2.157.000 tegen het einde van de verkenningsperiode.

D. Macro-economische omgeving, sociaal en budgettair beleid: scenario's en resultaten

1. Scenario's

a. Macro-economisch scenario

Het macro-economische scenario (tabel 4) levert een langetermijnevolutie m.b.t. de productiviteit, de lonen, de tewerkstelling, de minimale werkloosheidsgraad en de rentevoet.

TABEL 4 - Macro-economisch scenario

	1996-2001	2002-2050
		Basissimulatie
Tewerkstelling		
- Private sector	Model HERMES (april 1997)	0 percent/jaar
- Overheidssector		
waarvan overheidsbedrijven		0 percent/jaar
waarvan onderwijs		groei van de schoolbevolking
waarvan andere		groei van de beroepsbevolking
Minimale werkloosheidsgraad		5 percent van de beroepsbevolking
Reële langetermijnrentevoet		4 percent
Productiviteit per tewerkgestelde en jaarloon		2.25 percent

Bron : Federaal Planbureau, Referentiesimulatie van MALTESE.

Voor de middellange termijn (1996-2001) werden de voornaamste macro-economische variabelen overgenomen uit de "Economische Verkenningen 1997-2001" van april 1997. Voor de jaren die daarop volgen, wordt het macro-economische scenario bepaald aan de hand van hypothesen.

Voor de hypothesen met betrekking tot groei en werkgelegenheid werd beroep gedaan op de langetermijnevolutie van het verleden, gebaseerd op gegevens verzameld door Maddison en vervolledigd door informatie van de Belgische Nationale Rekeningen, weergegeven in onderstaande tabel.

TABEL 5 - Jaarlijkse gemiddelde langetermijngroeivoeten in percent voor het geheel van de Belgische economie

	BBP	Werkgelegenheid	Productiviteit
1913-1938	0.90	-0.07	0.97
1938-1950	1.29	0.06	1.24
1950-1973	4.12	0.60	3.49
1973-1994	2.00	0.00	2.00
1913-1950	1.03	-0.03	1.06
1950-1994	3.09	0.31	2.77
1820-1913	2.37	n.d.	n.d.
1913-1994	2.15	0.15	1.99
1820-1994	2.27	n.d.	n.d.

Bron: Databank van Angus MADDISON, N.I.S. - Belgische Nationale Rekeningen, Berekeningen Federaal Planbureau.

Groei

Tussen 1820 en 1994, de langste geobserveerde periode, groeide de Belgische economie jaarlijks gemiddeld met 2.27 percent, waarbij onze hypothese van 2.25 percent nauw aanleunt. De groei in zo een lange periode kent uiteraard grote schommelingen. Zelfs als we ons beperken tot de laatste 50 jaren vinden we enorme fluctuaties terug in de groei van de Belgische economie: tussen 1950 en 1973 noteren we een groei van 4.12 percent tegenover 2.00 percent tussen 1973 en 1994.

Werkgelegenheid

Tussen 1913 en 1994 nam de werkgelegenheid gemiddeld toe met 0.15 percent per jaar. De groei van de tewerkstelling in deze periode is voornamelijk te wijten aan de sterke groei van 0.6 percent gemiddeld per jaar in de jaren '50 en de gouden jaren '60. In de overige jaren van de periode 1913-1994 schommelde de groei van de werkgelegenheid rond 0 percent. Omwille van de onzekerheid die dit soort langetermijnsenario's omringt, werd gekozen voor de voorzichtige veronderstelling van een stagnerende werkgelegenheid in de private sector (werknemers en zelfstandigen).

Productiviteit en lonen

De productiviteit groeide in de periode 1913 - 1994 jaarlijks gemiddeld met 2 percent. De stijging van de productiviteit per arbeidsplaats kende tijdens de laatste decennia evenwel een neerwaartse trend: de grootste productiviteitstoename werd gemeten in de jaren '60 met 4.8 percent; in de jaren '70 daalde dit tot 3 percent, om het laatste decennium rond de 2 percent te belanden.

In het macro-economisch scenario wordt vooropgesteld dat de jaarlijkse reële productiviteitsstijging per hoofd 2.25 percent bedraagt. De lonen volgen de productiviteitsstijging wat overeenstemt met een constante verdeling van de toegevoegde waarde tussen winst en lonen.

Rentevoet

De keuze voor de reële Belgische rentevoet van 4 percent op lange termijn steunt, enerzijds, op de Belgische gegevens van de jongste dertig jaar en, anderzijds, op de middellangetermijnvooruitzichten van de Europese Commissie.

Hoewel zij geen voorspellingswaarde heeft, kan de raming van het verschil tussen de reële rentevoet op lange termijn en de langetermijngroei van het BBP ons toch wat leren. Op basis van de gegevens van het HERMES-model van 1971 tot 2001 zou dit verschil 1.77 procentpunten bedragen. Dit sluit aan bij het verschil van 1.75 procentpunten dat in MALTESE genoteerd wordt tussen een rentevoet van 4 percent en een economische groei van 2.25 percent.

Bovendien gebruikt de Europese Commissie¹ in haar middellangetermijnvooruitzichten voor België een reële langetermijnrente van 3.9 percent in het jaar 2001. Volgens de projecties zou België gemiddeld over de periode 1996-2001 een reële langetermijnrente van 3.8 percent laten optekenen.

b. Sociaal beleidsscenario

Het sociaal beleidsscenario beschrijft de hypothesen omtrent de welzijnsaanpassingen van de sociale uitkeringen en de evolutie van de loongrens (tabel 6).

TABEL 6 - Sociaal beleidsscenario
(Jaarlijkse groeivoeten in reële termen)

	1996-2001	2002-2050
		Basissimulatie
Welzijnsaanpassingen van de sociale uitkeringen		
Pensioenen werknemersregeling		
- loongrens vanaf 1999	Model HERMES (april 1997)	1.75 percent
- welzijnsaanpassing van forfait en pensioen vanaf 2000		0.5 percent
Werkloosheid, brugpensioenen en invaliditeit		
- loongrens vanaf 2002		1.75 percent
- welzijnsaanpassingen vanaf 2002		0.5 percent
Kinderbijslag en forfaitaire toeslagen van zelfstandigenpensioenen en van gewaarborgd inkomen.		
- welzijnsaanpassingen vanaf 2002		1 percent

Bron : F.P.B., Referentiesimulatie van MALTESE.

1. European Commission, Medium Term Projections 1997-2001, september 1997.

In de *vroegere langetermijnverkenning*¹ ging men uit van een welvaartsaanpassing die met 1.25 procentpunt losgekoppeld was van de loonevolutie. Toen baseerde men zich op een vergelijking van de evolutie van de lonen met de welvaartsaanpassing in de tak pensioenen over de periode 1969-1992 (een jaarlijkse gemiddelde reële groeivoet van respectievelijk 3.6% en 2.3%, wat neerkomt op een ontkoppeling van 1.3 procentpunt). De binding van de pensioenen aan de welvaart ging van start in 1969 en vanaf 1973 werd ook voor de andere sociale prestaties een jaarlijkse welvaartsaanpassing doorgevoerd.

De pensioenhervorming in de werknemersregeling bevat een luik over de toename van het loonplafond en de welvaarts koppeling die ingaat tegen de hypothese van de ontkoppeling met 1.25 procentpunt. Zo wordt enerzijds voorzien dat de loongrens bij de berekening van het rustpensioen om de twee jaar verhoogd wordt op basis van de marge voor reële loonsverhogingen en anderzijds wordt in de mogelijkheid voorzien om bij, in Ministerraad overlegd, K.B. de gepensioneerden op een selectieve wijze een welvaartsverhoging toe te kennen.

Het sociaal beleidsscenario baseert zich op deze tekst om de toename van de loongrens op 1.75 percent vast te stellen, niet alleen voor de pensioenen maar ook voor de andere vervangingsinkomens. Dit percentage wordt bekomen door de gemiddelde loonstijging van 2.25 percent te verminderen met een wage-drift van 0.5 percent. De globale welvaartsaanpassing is per hypothese vastgesteld op 0.5 percent per jaar.

De hypothesen van de sociale politiek gaan in tegen het gevoerde beleid. Zo wordt een hypothese gesteld voor de loongrens en de welzijnsaanpassing van de sociale prestaties, terwijl dat sinds jaren niet meer gebeurd is (met uitzondering van de pensioenen en de anciënniteitstoelagen in de werkloosheid die in het begin van de jaren '90 nog een welzijnsaanpassing genoten). Het instandhouden van het huidige beleid zou op een progressieve manier leiden tot een quasi-forfaitarisering van de uitkeringen, wat de politieke houdbaarheid in vraag stelt.

De *forfaitaire toeslagen* (zoals de kinderbijslag, bepaalde pensioenen voor zelfstandigen en het gewaarborgd inkomen) krijgen een jaarlijkse welvaartsaanpassing van 1 percent.

Een forfaitaire toeslag wordt, per definitie, niet beïnvloed door welke loongrensontwikkeling dan ook. Maar een welvaartsaanpassing met slechts 0.5 percent zou een forse achteruitgang teweegbrengen van dit soort vervangingsinkomens t.o.v. het gemiddelde loon. Indien deze forfaitaire toeslagen mee zouden evolueren met de loongrenzen in de overige stelsels (nl. 1.75 percent) dan zou dit leiden tot een opvallende ongelijkheid t.o.v. de overige toeslagen, die slechts een welvaartsaanpassing van 0.5 percent krijgen. In deze context werd gekozen voor de hypothese van een welvaartsaanpassing van 1 percent.

---

1. Fasquelle N., Weemaes S., Les perspectives financières de long terme de la protection sociale, Contribution au 12ème Congrès des Economistes Belges de langue française, Commission 2, Bruxelles, 28 et 29 novembre 1996.

c. Budgettaire beleidsscenario

Het budgettaire beleidsscenario levert de hypothesen voor de inkomens van de Sociale Zekerheid en de Overheid en de primaire uitgaven (buiten de overheidsconsumptie en sociale transfers). Het beschrijft tevens het veronderstelde beleid inzake het begrotingssaldo.

TABEL 7 - Budgettaire beleidsscenario

	1996-2001	2002-2050
		Basissimulatie
Bijdragevoet	Model HERMES (april 1997)	} Constante voet 2001
Belastingvoet		
Transfers van de Centrale Overheid naar de Sociale Zekerheid		Evolutie parallel aan het volume van de bijdragen
Alternatieve financiering		} Evolutie parallel aan BBP
Primaire uitgaven buiten overheidsconsumptie en sociale transfers		
Begrotingssaldo		
- vóór bereiken van begrotingsevenwicht		Constante wetgeving en ongewijzigd beleid
- vanaf begrotingsevenwicht	Nul-saldo-beleid	

Bron : Federaal Planbureau, Referentiesimulatie van MALTESE.

Bijdrage- en belastingvoet

De budgettaire politieke hypothesen hebben enerzijds betrekking op de bijdrage- en belastingvoet die constant worden gehouden in percent van het BBP vanaf 2002.

Transfers en primaire uitgaven

Anderzijds wordt verondersteld dat de overdrachten van de Centrale Overheid naar de Sociale Zekerheid parallel evolueert aan het volume van de bijdragen, terwijl de primaire uitgaven (buiten overheidsconsumptie en sociale transfers) parallel evolueren aan het BBP, zoals ook het geval is voor de alternatieve financiering.

Begrotingssaldo

Tot hiertoe werd in de verkenningsoefeningen van MALTESE steeds uitgegaan van een constant beleid voor de uitgaven en ontvangsten van de Staat. Deze veronderstelling bracht met zich mee dat er een overschot op de rekening van de Overheid werd gegenereerd.

Om rekening te houden met een bepaalde langetermijnstrategie voor het begrotingssaldo, wordt - in tegenstelling tot voorgaande oefeningen van MALTESE - een hypothese ingebracht die een nul-saldo-beleid oplegt vanaf het moment dat een begrotingsevenwicht bereikt wordt.

In zo'n scenario is de budgettaire manoeuvreerruimte bepaald als het verschil tussen het primair saldo bij ongewijzigd beleid en het primair saldo bij volledig structureel begrotingsevenwicht. De stabilisatie van het begrotingsevenwicht

maakt dat de schuld niet toeneemt in lopende miljarden BEF, maar daalt t.o.v. een continu groeiend BBP.

Door rekening te houden met deze budgettaire saneringspolitiek krijgt de evolutie van het deficit, de intrestlasten en de overheidsschuld, naar wij menen, een grotere prognosewaarde. Dit beleid sluit bovendien aan bij het Belgische budgettaire beleid dat gevoerd wordt in het kader van de Europese Monetaire Unie. Het bereiken van een begrotingsevenwicht beantwoordt tevens aan het Europese Groei- en Stabiliteitspact.

2. Resultaten

a. Macro-economische resultaten

Onderstaande tabel geeft enkele macro-economische grootheden weer, die resulteren uit het macro-economisch scenario.

TABEL 8 - Macro-economische resultaten

	1995	2000	2010	2030	2050
BBP (in indices)	100	110	137	214	333
BBP per inwonende (in indices)	100	108	134	210	338
BBP per tewerkgestelde (in indices)	100	107	133	210	327
Bevolking (in indices)	100	101	102	102	99
Tewerkstelling (in indices)	100	102	103	102	101
Werkloosheidsgraad (in percent van de beroepsbevolking)	14.4	13.8	14.8	10.3	9.2

Bron : Federaal Planbureau, Referentiesimulatie van MALTESE.

Het bruto buitenlandse product Het *bruto binnenlands product per inwoner* ligt in het jaar 2050 3.4 keer hoger dan in 1995. Deze stijging is louter te wijten aan de groei van de economie omdat de bevolking zich quasi stabiliseert over de volledige periode en zelfs licht dalend is tegen het einde van de verkenningsperiode.

Het *BBP per tewerkgestelde* kent ongeveer dezelfde vermenigvuldigingsfactor nl. 3.3. Ook hier is de toename enkel afkomstig van het stijgend BBP, omdat voor de werkgelegenheid in de private sector een nulgroei verondersteld werd en de tewerkstelling in het onderwijs en de administratie, volgens het macro-economisch scenario, respectievelijk de schoolbevolking en de actieve bevolking zal volgen die beiden dalend zijn op lange termijn.

Deze toename van het BBP per inwoner of per tewerkgestelde geeft weer dat de levensstandaard tussen 1995 en 2050 verdrievoudigd zal zijn.

De werkloosheidsgraad

Door een lichte heropleving van de werkgelegenheid tegen het einde van de eeuw zal de werkloosheidsgraad in lichte mate afnemen van 14.4 percent in 1995 tot 13.8¹ percent in 2000. De toename van de tewerkstelling kan zich niet volledig omzetten in een dalende werkloosheid omdat de beroepsbevolking op dat moment nog stijgend is.

Het is pas vanaf 2010 dat de omvangrijke generatie van de naoorlogse babyboom, die dan de pensioengerechtigde leeftijd bereikt, vervangen wordt door een veel kleinere beroepsbevolking. Vanaf 2010 neemt de beroepsbevolking sterk af waardoor de werkloosheidsgraad kan verminderen van 14.8 percent van de beroepsbevolking in 2010, over 10.3 percent in 2030 naar 9.2 percent in 2050. De natuurlijke werkloosheidsgraad van 5 percent wordt in dit macro-economisch scenario niet bereikt.

b. Resultaten met betrekking tot de gemiddelde vervangingsinkomens

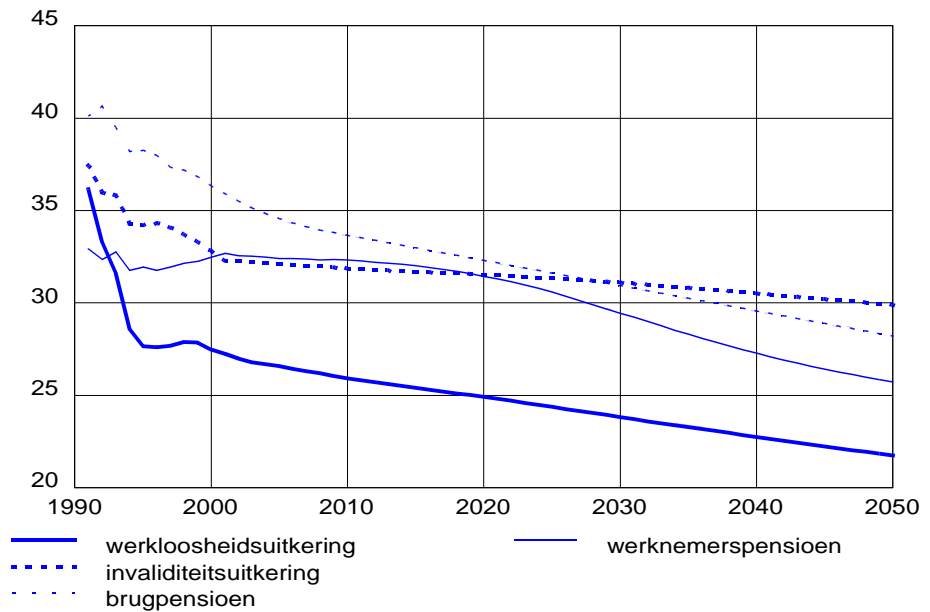
Figuur 4 toont enkele gemiddelde sociale uitkeringen in percent van het brutoloon van een werknemer. Per hypothese (*cf.* macro-economisch scenario) groeit het arbeidsinkomen met 2.25 percent gemiddeld per jaar (in reële termen). De evolutie van het gemiddeld vervangingsinkomen wordt onder meer bepaald door hypothesen voor welvaartsbinding en overeenkomstige loongrenzen. Zo evolueert de loongrens met 1.75 percent jaarlijks (vanaf 2002, behalve voor pensioenen vanaf 1999), wat een loskoppeling van de loonevolutie betekent van 0.5 percent. De welvaartsaanpassing vanaf 2002 bedraagt 0.5 percent of een loskoppeling van 1.75 percent.

De gevoerde politiek van de laatste 15 jaren met betrekking tot de loskoppeling van de loonevolutie werd reeds toegelicht.

---

1. Werkloosheidsgraad volgens definitie Federaal Planbureau - zie bijlage 1. In een langetermijnperspectief is het niet mogelijk geweest deze evoluties te vertalen in termen van een werkloosheidsgraad volgens andere definities.

FIGUUR 4 - Gemiddelde sociale uitkeringen van de werknemersregeling in verhouding tot het bruto-loon

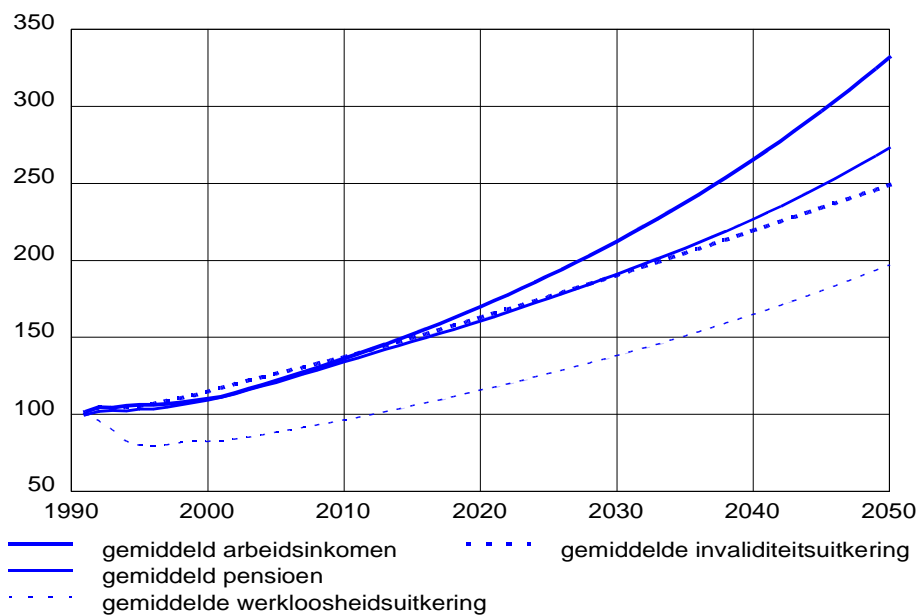
Bron : Federaal Planbureau - Referentiesimulatie van MALTESE.

Figuur 4 toont de aanzienlijke afbrokkeling van de gemiddelde uitkeringen t.o.v. het bruto-loon. De sterke daling in de jaren '90 is voornamelijk te wijten aan het feit dat er geen welzijnsaanpassingen geweest zijn en door het invoeren van besparingsmaatregelen door de regering. De gemiddelde werkloosheidsuitkering verliest het meest terrein t.o.v. het bruto-loon. De loongrens ligt in dit geval immers zeer laag, waardoor steeds meer mensen de loongrens vlug bereiken en men meer op een soort 'basisuitkering' belandt.

Bij figuur 4 zou men de foutieve bedenking kunnen maken dat de levensstandaard van degenen die een beroep moeten doen op een vervangingsinkomen, achteruit gaat. Figuur 5 toont dat dit niet het geval is : de gemiddelde pensioenuitkering zal in 2050 bijna verdrievoudigd zijn t.o.v. 1991; de gemiddelde invaliditeitsuitkering zal 2.5 keer zo hoog liggen en de werkloosheidsvergoeding bijna 2 keer zo hoog. Dit neemt niet weg dat de kloof tussen mensen met een vervangingsinkomen, wiens levensstandaard in belangrijke mate is toegenomen, en degenen met een arbeidsinkomen, steeds groter wordt. De trekkers van een vervangingsinkomen zullen zich veel meer kunnen veroorloven dan nu, maar in vergelijking met de werkende bevolking zullen zij een aanzienlijke achterstand oplopen en dit geldt het meest voor de werklozen.

FIGUUR 5 - Arbeidsinkomen en vervangingsinkomen, 1991 = 100

Bron : Federaal Planbureau - Referentiesimulatie van MALTESE.

E. Resultaten inzake afhankelijkheid

De hiervoor besproken resultaten inzake de effectieven van de verschillende sociaal-demografische categorieën, de werkgelegenheid en de werkloosheid en inzake de ontwikkeling van de arbeids- en vervangingsinkomens maken het mogelijk een paar specifieke afhankelijkheidscoëfficiënten op te stellen waarvoor het interessant is ze te vergelijken met de demografische afhankelijkheidscoëfficiënten (tabel 9).

TABEL 9 - Afhankelijkheidscoëfficiënten

	1995	2000	2010	2030	2050	2030/1995	2050/1995
Afhankelijkheidscoëfficiënten van de ouderen							
- demografisch: 60-99/20-59	39	40	44	62	67	+57%	+71%
- sociaal-demografisch : gepensioneerden ^a /actieven	51	52	54	75	82	+48%	+62%
- sociaal-economisch : gepensioneerden ^a /werkgelegenheid	59	60	63	84	91	+42%	+52%
- financieel : pensioenen/loonmassa	18	18	19	23	23	+30%	+28%
Afhankelijkheidscoëfficiënt van de jongeren en de ouderen							
- demografisch : ((0-19)+(60-99))/ (20-59)	83	84	86	106	111	+27%	+33%
- sociaal-demografisch : (schoolbevolking + gepensioneerden ^a)/actieven	104	105	106	128	134	+24%	+29%
- sociaal-economisch : (schoolbevolking + gepensioneerden ^a)/werkgelegenheid	121	122	124	143	147	+18%	+22%
- financieel : (pensioenen + kinderbijslag)/loonmassa	21	21	21	25	24	+18%	+15%
Totale afhankelijkheidscoëfficiënt							
- sociaal-demografisch : (werklozen + invaliden +gepensioneerden ^a + schoolbevolking)/actieven	122	123	125	143	147	+17%	+21%
- sociaal-economisch : (werklozen + invaliden + gepensioneerden ^a + schoolbevolking)/werkgelegenheid	143	143	146	159	162	+12%	+14%
- financieel : (werkloosheidsvergoeding + invaliditeitstoelagen + kinderbijslag + pensioenen) /loonmassa	27	27	27	29	28	+8%	+3%

a. Met inbegrip van de bruggepensioneerden.
Bron: Federaal Planbureau, referentiesimulatie MALTESE.

Via de vergelijking van de verschillende coëfficiënten kunnen wij vooreerst de weerslag van de demografische tendenzen (demografisch afhankelijkheidscoëfficiënt) vatten en nadien, via de sociaal-demografische coëfficiënt, de invloed van de sociale gedragingen (scholingsgraad, activiteitsgraad, pensioneringsgraad, ...) die een weerslag hebben op de evolutie van het aantal begunstigden. De macro-economische hypothese omtrent de werkgelegenheid maakt de overstap naar de sociaal-economische afhankelijkheidscoëfficiënt mogelijk. De financiële afhankelijkheidscoëfficiënt, tenslotte, vat de weerslag van de macro-economische en sociaal beleidsscenario's samen.

De demografische *afhankelijkheidscoëfficiënt* van de *ouderen* stijgt tussen 1995 en 2050 met 71 percent als gevolg van een inkrimping van de bevolking op actieve leeftijd en een sterke groei van het aantal ouderen. Maar doordat, volgens de projectie, de beroepsbevolking minder snel daalt dan de bevolking op actieve leeftijd en de werkgelegenheid globaal genomen stabiel blijft gaan de sociaal-demografische (+62 percent) en de sociaal-economische (+52 percent) coëfficiënten minder sterk toenemen. De vertaling van die afhankelijkheidscoëfficiënten in termen van financiële massa's gebeurt via de evolutie van de verhouding tussen het gemiddelde pensioen en het gemiddelde loonpeil. Zoals blijkt uit figuur 5, gaat die verhouding er gedurende de gehele simulatieperiode op achteruit zodat de financiële afhankelijkheidscoëfficiënt van de ouderen tussen 1995 en 2050, uiteindelijk "slechts" met 28 percent zou toenemen.

Tabel 9 geeft eveneens de *afhankelijkheidscoëfficiënten van de jongeren en de bejaarden en van alle sociale begunstigden*. Algemeen gesproken is de toename van die afhankelijkheidscoëfficiënten kleiner dan die van de afhankelijkheidscoëfficiënt van de ouderen. Enerzijds gaat het aantal jongeren en trekkers van een vervangingsinkomen tegen 2050 dalen en, anderzijds, gaat, volgens het financiële concept, de verhouding tussen gemiddelde uitkering en gemiddeld loon er op achteruit (zie figuur 5), wat leidt tot een verhoging van de totale financiële afhankelijkheidscoëfficiënt met slechts 3 percent.

Die resultaten zijn vanzelfsprekend zeer gevoelig voor de gebruikte hypothesen inzake werkgelegenheid, productiviteit en sociale beleid. De trend van de financiële afhankelijkheidscoëfficiënt is een richtlijn voor de evolutie van het gewicht van de sociale uitgaven in termen van het BBP. Bij de berekende afhankelijkheidscoëfficiënten wordt echter geen rekening gehouden met de uitgaven voor gezondheidszorg. Daarom gaan wij de resultaten voor de *gehele financiële rekening van de Sociale Zekerheid*, uitgedrukt t.o.v. het BBP, van naderbij bestuderen.

F. De rekening van de Sociale Zekerheid

Tabel 10 geeft de financiële langetermijnvooruitzichten van de voornaamste aggregaten van de rekening van de Sociale Zekerheid in percent van het BBP, zonder inkomsten uit vermogen en rentelast, in constante prijzen van 1991.

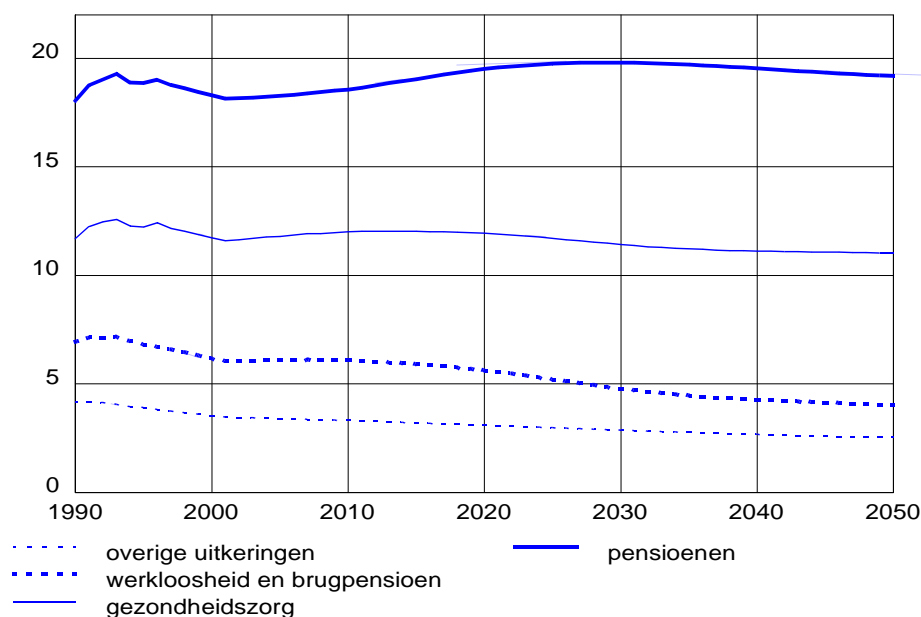
TABEL 10 - De rekening van de Sociale Zekerheid (zonder inkomsten uit vermogen en rentelast)
(in percent van het B.B.P., in constante prijzen van 1991 : referentiesimulatie)

	1995	2000	2010	2030	2050	2000-1995	2030-2000	2050-2030
1. Ontvangsten	19.6	19.2	19.1	19.1	19.1	-0.5	-0.1	0.0
- Bijdragen	15.1	14.5	14.5	14.5	14.5	-0.6	0.0	0.0
- Overdrachten van de Overheid en overige	4.6	4.7	4.6	4.6	4.6	+0.1	-0.1	0.0
2. Totale uitgaven	19.7	19.1	19.3	20.4	19.7	-0.6	+1.4	-0.7
Werkingskosten	0.8	0.8	0.8	0.6	0.6	-0.1	-0.1	-0.1
<i>Sociale prestaties</i>	18.9	18.3	18.6	19.8	19.2	-0.6	+1.5	-0.6
- Pensioenen	6.6	6.6	6.5	8.4	8.1	-0.1	+1.8	-0.2
waaronder de regeling van de loontrekkenden	5.6	5.7	5.8	7.3	7.0	0.0	+1.7	-0.3
- Gezondheidszorg	5.4	5.5	6.0	6.7	7.0	+0.1	+1.0	+0.4
- ZIV-uitkeringen	1.3	1.2	1.2	1.1	1.0	-0.1	-0.1	-0.1
- Werkloosheidsvergoeding	2.2	2.0	2.1	1.3	1.0	-0.2	-0.8	-0.3
- Brugpensioenen	0.7	0.6	0.7	0.7	0.5	-0.1	+0.1	-0.2
- Kinderbijslag	1.8	1.6	1.5	1.0	0.7	-0.2	-0.6	-0.2
- Overige	0.9	0.8	0.8	0.8	0.8	-0.1	0.0	0.0
3. Saldo (zonder rentelast en inkomsten uit vermogen)	-0.1	0.1	-0.2	-1.3	-0.6	+0.2	-1.4	+0.7

Bron: Federaal Planbureau, referentiesimulatie MALTESE.

Deze basissimulatie toont een voortdurende groei van de sociale uitkeringen tussen 2000 en 2030, vooral te wijten aan de pensioenuitgaven (+1.8 procentpunt van het BBP) en aan de uitgaven voor gezondheidszorg (+1.0 procentpunt van het BBP). Niettemin blijft deze globale groei gematigd: +1.5 procentpunt van het BBP. Na 2030, wanneer de vergrijzing van de bevolking haar hoogtepunt bereikt, zouden de totale sociale uitkeringen verminderen, gaande van 19.8 percent naar 19.2 percent van het BBP in 2050.

Wil men de ombuigingen en de trends van de sociale uitgaven begrijpen dan moet men zich buigen over de evolutie van elke tak van de Sociale Zekerheid (figuur 6).

FIGUUR 6 - Socialezekerheidsprestaties in percent van het BBP (gecumuleerd)

Bron : Federaal Planbureau - Referentiesimulatie van MALTESE.

Globaal genomen verminderen de uitgaven van de ZIV-uitkeringen, de werkloosheidsvergoedingen, de brugpensioenen en de kinderbijslagen over de gehele projectieperiode.

Kinderbijslag

Ondanks de hogere scholingsgraad leidt de vermindering van het aantal jongeren tussen 1996 en 2050 tot een daling van het aantal kinderbijslagtrekkers.

Er zijn echter nog andere verklarende factoren. Zo werd voor de begroting 1997 een wetswijziging ingevoerd waarvan de gevolgen zich nog lang zullen laten gelden: alle leeftijdstoelagen voor het eerste kind werden met de helft verminderd; bovendien werd de derde leeftijdstoelag verschoven van 16 naar 18 jaar. Daarbij komt nog dat de kinderbijslagen een jaarlijkse welvaartsaanpassing van 1 percent krijgen terwijl de lonen met 2.25 percent stijgen.

ZIV-uitkeringen, werkloosheidsvergoeding en brugpensioen

De loongrens die toegepast wordt voor de berekening van de ZIV-uitkeringen, de werkloosheidsvergoeding en het brugpensioen, wordt jaarlijks met 1.75 percent aangepast, wat leidt tot een ontkoppeling met 0.5 percentpunt t.o.v. de loonstijging. Dit gegeven gekoppeld aan een vermindering van het aantal begunstigden (die begint tussen 2010 en 2020 al naargelang de tak van de Sociale Zekerheid) verklaren waarom de sociale uitkeringen tussen 2000 en 2050 gaan dalen.

Deze drie takken kenden echter tijdens de jaren '90 reeds een vermindering van hun uitgaven omwille van de nulgroei van de loongrens, het uitblijven van de welvaartsaanpassingen en verschillende beperkende regeringsmaatregelen. Hier dienen onder meer het Globaal Plan en het meerjarenplan voor de werkgelegenheid vermeld te worden, die van belang waren voor de werkloosheidsvergoedingen (versterking van artikel 80 omtrent de uitsluiting, nieuwe wetgeving voor de onvrijwillig deeltijds werklozen, de invoering van de

gezondheidsindex). Ook meer recente maatregelen in het kader van de begroting 1997 laten zich hier voelen : beperking van de uitkering voor primaire arbeidsongeschiktheid tot 55 percent voor samenwonenden en aanpassing van de anciënniteitstoeslag voor oudere samenwonende werklozen.

Gezondheidszorg

Op lange termijn kent de tak 'gezondheidszorg', in percent van het BBP, een ononderbroken groei tot 2050 (+1.0 percentpunt tussen 2000 en 2030, +0.4 percentpunt tussen 2030 en 2050). Die groei is vooral het gevolg van het feit dat de toename in volume van het particulier verbruik van gezondheidszorgen per inwoner, groter is dan de economische groei en op alle leeftijdsklassen slaat (groei met gemiddeld 2.9 percent per jaar tussen 2000 en 2030 en met 2.7 percent per jaar van 2030 tot 2050).

Pensioenen:

De groei van de pensioenen tussen 2000 en 2030 bedraagt 1.8 percentpunt van het BBP en situeert zich vooral bij de pensioenen in de werknemersregeling (+1.7 percentpunt van het BBP).

Pensioenen in de werknemersregeling

Die groei blijft gematigd t.o.v. de toename van het aantal gepensioneerde loontrekkenden, dat in dertig jaar tijd oploopt van 1.439.000 tot 2.074.000. Die niet-explosieve groei van de pensioenuitgaven in de regeling van de loontrekkenden heeft diverse verklaringen, die zowel tijdens de negentiger jaren als op lange termijn spelen¹ :

- onder de mannen die op 60 jaar met pensioen gaan, groeit het percentage gemengde loopbanen privé-sector/overheid², met een groot gedeelte van de loopbaan in overheidsdienst. Die trend is reeds verscheidene jaren duidelijk (tegelijkertijd is er een toename van het aantal overheidspensioenen);
- de toename van het aantal gepensioneerde vrouwen, wiens pensioen meestal lager is dan dat van de mannen omwille van een vaak onvolledige loopbaan of een lager loon;
- door het groeiend aantal gehuwde vrouwen, dat kiest voor een pensioen van alleenstaande i.p.v. terug te vallen op het gezinspensioen uit hoofde van hun echtgenoot, gaat het aantal begunstigden toenemen zonder dat de pensioenuitgaven in dezelfde mate stijgen. De gepensioneerde man en vrouw krijgen immers elk een pensioen dat lager is dan het gezinspensioen; de twee pensioenen samen zijn niet noodzakelijk veel groter dan het gezinspensioen;

---

1. Voor meer details, cf. Festjens M.-J., "De pensioenhervorming", Planning Paper, 1997.

2. Volgens een steekproef van de Rijksdienst voor Pensioenen uitgevoerd in 1992 blijkt dat 13 percent van de nieuw gepensioneerden een gemengde loopbaan (privé/overheid) heeft.

- de afschaffing in het begin van de jaren negentig van het bijzonder gunstige stelsel van het brugrustpensioen, dat, naast de rechtstreekse weerslag op de berekening van het pensioen, het gedrag van de mannen op het vlak van de pensioneringsleeftijd lijkt te hebben gewijzigd: de arbeiders gaan eerder vanaf 60 jaar met pensioen terwijl de bedienden eerder tot 65 jaar actief blijven¹. Bijgevolg zijn de meeste nieuw gepensioneerden tussen 60 en 64 jaar arbeiders, wiens pensioen lager is dan dat van de bedienden;
- de sedert 1994 ingevoerde loonbeperkende maatregelen (loonmatiging, gezondheidsindex);
- voor bepaalde bijzondere toelagen, zoals het vakantiegeld² en de renten³ werden eveneens beperkende maatregelen getroffen;
- de ontkoppeling met 0.5 procentpunt tussen de loonevolutie (2.25 percent) en de loongrens (1.75 percent) heeft een remmende weerslag op de berekening van de nieuwe pensioenen, terwijl de welvaartsaanpassing met 0.5 percent eveneens een invloed heeft op het gemiddelde bedrag naarmate het gewicht van de oudere pensioenen toeneemt;
- de invoering van de pensioenhervorming⁴, goedgekeurd in oktober 1996 en in werking getreden op 1 juli 1997, behelst, mits een overgangperiode van 13 jaar, de verhoging van de pensioenbreuk voor vrouwen en de afschaffing van de herwaarderingscoëfficiënt voor de jaren 1955-1974.

Bovendien remt de hiervoor vermelde pensioenhervorming de toename van het aantal gepensioneerde vrouwen wegens de verhoging van de pensioenleeftijd voor vrouwen tot 65 jaar en de invoering van een strenge loopbaanvoorwaarde van 35 jaar om tussen 60 en 65 jaar met pensioen te kunnen gaan.

Bepaalde regeringsmaatregelen, daarentegen, gaan de pensioenuitgaven eerder de hoogte injagen: zo werd er, in het kader van de begroting voor 1997, beslist voortaan de renten te berekenen op basis van de nieuwe mortaliteitstabellen in plaats van op die van de jaren vijftig. De pensioenhervorming voorziet een stelsel van minimumrecht per loopbaanjaar⁵ evenals bonusjaren voor een toekomstige periode van inactiviteit in het kader van een arbeidsherverdeling⁶.

-
1. Het brugrustpensioen gaf zomaar recht op 5 jaren bijkomende loopbaan en maakte het voor de bedienden, met een behoorlijk loon, mogelijk op 60 jaar met pensioen te gaan, terwijl de arbeiders pas op 65 jaar vertrokken. Met de invoering van de flexibele pensioenleeftijd tussen 60 en 65 jaar doet het omgekeerde fenomeen zich voor: de arbeiders gaan op 60 jaar met pensioen omdat zij een volledige loopbaan hebben en de bedienden blijven tot 65 jaar om hun loopbaan te vervolledigen.
  2. Vanaf 1995 wordt het vakantiegeld alleen nog toegekend aan de nieuw gepensioneerden die het jaar voor hun pensionering een vervangingsinkomen hadden. Bovendien is het vakantiegeld niet langer aan de loonontwikkeling gebonden.
  3. Vanaf 1986 worden de renten niet langer geïndexeerd en vanaf 1994 worden de nieuwe renten niet meer geherwaardeerd.
  4. De voornaamste bepalingen van die hervorming (pensioenleeftijd en loopbaanvoorwaarde) zijn eveneens van toepassing in de pensioenregeling van de zelfstandigen. Voor meer details omtrent die hervorming en de weerslag ervan, zie Festjens M.-J., "De pensioenhervorming", Planning Paper, 1997.
  5. Op voorwaarde dat men 15 loopbaanjaren in de regeling van de loontrekkenden heeft en het pensioen niet meer dan 35.000 f per maand bedraagt.
  6. Het kan hier gaan om loopbaanonderbreking, deeltijdse arbeid, ...; de bonus bedraagt maximaal 2 loopbaanjaren maar kan oplopen tot drie jaar bij een loopbaanonderbreking om kinderen van minder dan zes jaar op te voeden.

Het is wel zo dat het luik omtrent de loongrens in de pensioenhervorming de pensioenuitgaven t.o.v. het BBP doen dalen (zie hiervoor). Niettemin is een evolutie van de loongrens met 1.75 percent per jaar veel vrijgeviger dan een hypothese van 0 of 1 percent.

Pensioenen in de regeling der zelfstandigen

De pensioenuitgaven in de regeling der zelfstandigen groeien tussen 2000 en 2050 slechts matig met amper 0.2 percentpunten van het BBP. Aan de ene kant laat de forfaitarisering van de rechten voor de loopbaanjaren van voor 1986 zich nog voelen tot in 2030, aan de andere kant voelen zij eveneens de weerslag van de pensioenhervorming (gelijkaardig aan de pensioenhervorming in de regeling der loontrekkenden).

Ontvangsten

Er dient nadruk gelegd te worden op het belang van de structuurwijziging in de ontvangsten tijdens de negentiger jaren: de werkelijke bijdragen verliezen aan belang als gevolg van diverse regeringsmaatregelen ter vermindering van de bijdragen maar de alternatieve financiering maakt een opgemerkt debuut in het Globaal Plan.

Saldo

Volgens de projectie, waarin de socialezekerheidsontvangsten per hypothese constant zijn in percent van het BBP, evolueert het saldo van de Sociale Zekerheid parallel aan de sociale uitgaven. Uitgaande van een evenwichtstoestand, en zelfs een licht overschot, op het einde van de negentiger jaren, gaat het saldo van de Sociale Zekerheid, zonder rentelast en inkomsten uit vermogen, erop achteruit tot een tekort van -1.3 percent van het BBP in 2030. Nadien keert het geleidelijk naar het evenwicht terug om in 2050 -0.6 percent van het BBP te bereiken.

G. De overheidsfinanciën

Tabel 11 presenteert de Rekening van de Overheid (centrale overheid, lokale besturen en Sociale Zekerheid).

TABEL 11 - Overheidsrekening

(in percent van het B.B.P., in constante prijzen van 1991: referentiesimulatie)

	1995	2000	2010	2020	2030	2050
1. Lopende verrichtingen	49.5	49.2	49.2	49.3	49.4	49.3
Werkelijke bijdragen	15.7	15.1	15.1	15.1	15.1	15.1
Fictieve bijdragen*	2.2	2.2	2.3	2.4	2.7	2.8
Belastingen	29.6	30.1	30.0	30.0	29.9	29.9
Andere	2.0	1.8	1.8	1.7	1.6	1.6
2. Lopende uitgaven	51.6	48.7	46.5	45.7	45.1	43.3
Sociale overdrachten	24.3	23.6	24.0	25.1	25.6	25.1
- waaronder overheidspensioenen	2.5	2.6	2.7	2.8	3.1	3.2
- waaronder sociale uitkeringen	18.9	18.3	18.6	19.5	19.8	19.2
Overheidsverbruik	14.8	14.2	14.1	14.0	14.0	13.9
Overige overdrachten	3.3	3.2	3.3	3.3	3.3	3.3
Primaire uitgaven	42.3	41.1	41.3	42.3	42.9	42.4
Rente op de overheidsschuld	9.3	7.6	5.2	3.4	2.2	0.9
3. Saldo van de lopende rekening	-2.1	0.5	2.7	3.6	4.2	6.1
4. Kapitaalverrichtingen : saldo	-2.0	-2.4	-2.3	-2.3	-2.3	-2.3
5. Financieringscapaciteit	-4.1	-1.9	0.0	0.0	0.0	0.0
- waarvan primair saldo	5.2	5.7	5.2	3.4	2.2	0.9
6. Manoeuvrerruimte	0.0	0.0	0.4	1.3	1.9	3.8
7. Overheidsschuld (Centrale en lokale overheid + Sociale Zekerheid)	133.2	120.8	83.7	54.5	35.3	14.9

Bron : Federaal Planbureau, referentiesimulatie van MALTESE.

* voor de definitie van fictieve bijdrage : cf. bijlage 1.

De evolutie van de rekening van het geheel van de overheid wordt in de eerste plaats gekenmerkt door de afbouw van de overheidsschuld, ondanks het feit dat het primaire surplus een sterke achteruitgang kent. Op de verklaring van deze paradox, komen we later terug.

Belastingen

In het begin van de jaren'90 is er een aanzienlijke toename geweest aan de ontvangstenzijde. Deze stijging is te wijten aan extra belastinginkomsten die onder meer tot stand zijn gekomen door de maatregelen van het Globaal Plan van 1994. Zo werd een aanvullende crisisbijdrage van 3 percent geïnstalleerd, de roerende voorheffing steeg van 13.39 percent naar 15 percent en de indexeringschalen werd opgeschort. Deze en nog andere maatregelen zorgden voor extra inkomsten ter waarde van ruim 2 procentpunten van het BBP.

Sociale zekerheidsbijdragen

Het aandeel van de belastingen in de ontvangsten van de staat is in belangrijke mate toegenomen in tegenstelling tot de ontvangsten uit sociale zekerheidsbijdragen, die dalen van 15.8 percent van het BBP in 1991 naar 15.1 percent in 2000. Men voert trouwens een economische politiek van patronale lastenvermindering: uitbreiding van de Maribeloperatie, bijdragenvermindering voor lage lonen, aanhoudende loonmatiging, meerjarenplan voor de werkgelegenheid, enz. Na de middellange termijn, dus vanaf 2002, noteert men een stabilisatie in percent van het BBP (met uitzondering van de fictieve bijdragen, die mee evolueren met de pensioenuitgaven van de overheidsambtenaren) door de gestelde hypothesen van een constante bijdrage- en belastingvoet op lange termijn.

Sociale zekerheidsuitgaven

Aan de uitgavenzijde verminderen de sociale transfers op middellange termijn, voornamelijk door de minderuitgaven in de Sociale Zekerheid (cf. hoger sectie F): tegen de eeuwwisseling wordt een lichte daling in de werkloosheidsuitgaven verwacht, alsook in de takken van het brugpensioen, de invaliditeit en de kinderbijslag. Op lange termijn echter, stijgen de Sociale Zekerheidsprestaties: van 18.3 percent van het BBP in 2000, 18.6 percent in 2010 tot 19.8 percent op het hoogtepunt van de vergrijzing, tengevolge van de stijgende pensioenlasten en de toenemende uitgaven voor gezondheidszorgen.

De extra uitgaven als gevolg van de vergrijzing zijn echter minder groot dan verwacht omwille van twee redenen: enerzijds is er een compensatie in de takken van de werkloosheid, het brugpensioen en de kinderbijslag; anderzijds hebben verschillende maatregelen ervoor gezorgd dat het gemiddelde pensioenbedrag slechts een matige toename kent (cf. Sectie F).

Overheidsconsumptie

Aan de uitgavenzijde van de overheidsrekening zullen, door de veroudering van de bevolking, ook de overheidspensioenen in stijgende lijn gaan. Nochtans daalt de overheidsconsumptie tegen het einde van de verkenningsperiode omwille van de dalende werkgelegenheid in het onderwijs, te wijten aan een afnemende schoolbevolking, en in de administratie omdat deze mee evolueert met de beroepsbevolking die op het einde van de periode dalend is.

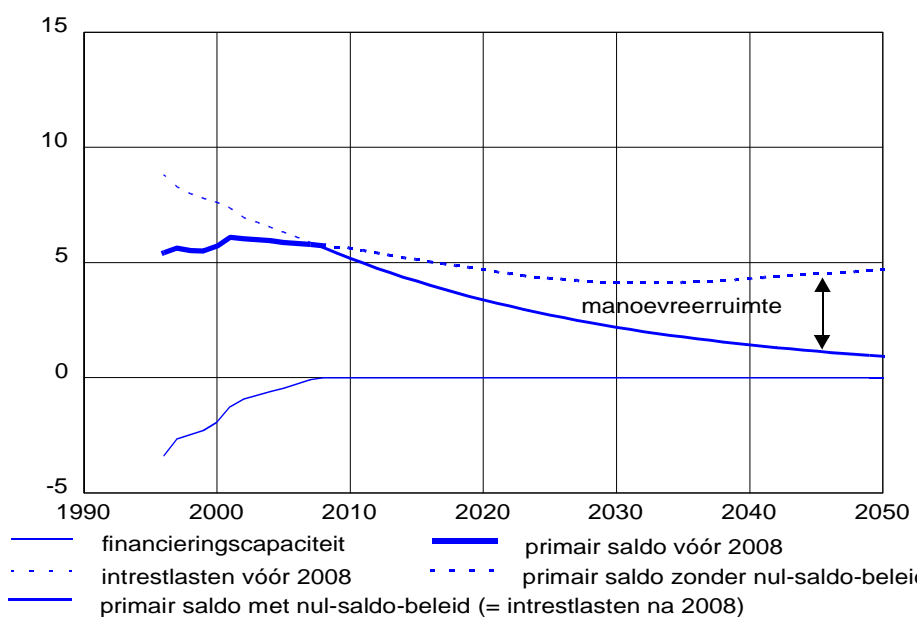
Intrestlasten van de lopende rekening

De afbouw van de intrestlasten (zie verder) zorgen ervoor dat een positief saldo bereikt wordt op de lopende rekening: dit saldo gaat van 0.5 percent van het BBP in 2000, 2.7 percent in 2010 tot 4.2 percent in 2030 en zelfs 6.1 percent tegen het einde van de verkenningsperiode.

Overheidsschuld

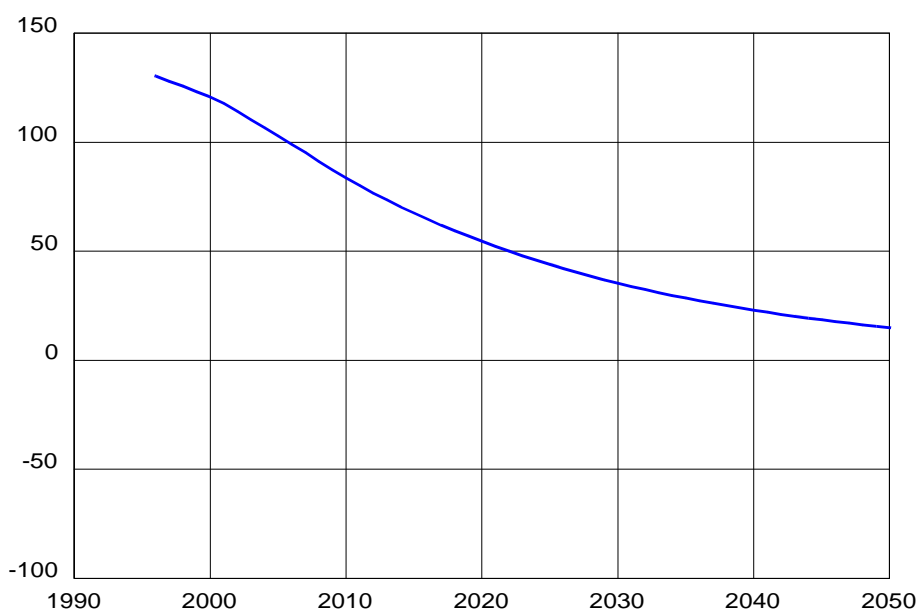
Er rest nu nog het onderzoek van het meest cruciale punt nl. de afbouw van de overheidsschuld.

FIGUUR 7 - Financiële saldi in percent van het BBP

Bron : Federaal Planbureau - Referentiesimulatie van MALTESE.

FIGUUR 8 - Overheidsschuld in percent van het BBP

Bron : Federaal Planbureau - Referentiesimulatie van MALTESE.

Begrotingsevenwicht

Volgens de langetermijnverkenning wordt een begrotingsevenwicht bereikt in 2008. Vanaf dan wordt dat evenwicht behouden en wordt een manoeuvreerruimte gecreëerd.

Het begrotingstekort zou vlugger afnemen in geval het primaire saldo behouden zou worden op het niveau van 2001, nl. 6.1 percent van het BBP, wat de aanbevoelen strategie is van de Hoge Raad van Financiën.

Op het moment dat het begrotingsevenwicht bereikt wordt, volgt het primaire saldo, per definitie de intrestlasten. Het primaire surplus vermindert dus op lange termijn maar blijft positief, wat duidt op een progressieve vermindering van het gewicht van de overheidsschuld en de rentelasten.

Ingeval een constante wetgeving en ongewijzigd beleid zou gevolgd worden met betrekking tot het begrotingssaldo, dan zou het primaire saldo op een hoger niveau liggen (cf. figuur 7). Zoals reeds vermeld werd (cf. budgettaire beleidsscenario) is de manoeuvreerruimte het verschil tussen deze beide primaire saldi.

Manoeuvreerruimte

Tussen 2000 en 2030 groeit de manoeuvreerruimte van 0 percent naar 1.9 percent van het BBP. De sociale transfers nemen in dezelfde periode toe met 2 percentpunten, waarvan 1.5 percentpunten binnen de Sociale Zekerheid en 0.5 percentpunten wegens de overheidspensioenen. Indien er geen demografische vergrijzing zou zijn, dan zou de manoeuvreerruimte oplopen tot 3.9 percent.

60 percent overheidsschuld

Tegen het jaar 2018 bereikt de overheidsschuld 60 percent van het BBP. Daarmee is, naast het structureel begrotingsevenwicht, de tweede doelstelling van het Belgische budgettaire beleid bereikt, nl. het terugdringen van de schuldgraad tot 60 percent van het BBP (Maastrichtnorm) tegen het jaar 2020. Na 2020 wordt de overheidsschuld nog verder afgebouwd door het omgekeerd sneeuwbaaleffect. Tegen het einde van de verkenningsperiode wordt een schuldgraad van 15 percent van het BBP bereikt.

Deze oefening maakt duidelijk dat bij een nul-saldo-beleid de vergrijzing van de bevolking betaalbaar blijft, volgens de hypothesen van de referentiesimulatie. Indien men zich op middellange termijn zou beperken tot het bereiken van de Maastrichtnorm van 3 percent inzake begrotingstekort, zonder verdere inspanningen te leveren, dan zou de budgettaire kost van de vergrijzing de afbouw van de overheidsschuld in gevaar kunnen brengen. Het feit dat er een manoeuvreerruimte vrijkomt betekent dat ook een minder stricte budgettaire saneringspolitiek gevoerd kan worden zonder de financiering van de vergrijzing in het gedrang te brengen. Indien men bijvoorbeeld een begrotingstekort zou toelaten van -0.5 percent, dan zou de schuld waarschijnlijk ook verder afgebouwd worden tot 60 percent van het BBP, maar dat zou pas later bereikt worden (na 2020).

Uit bovenstaande resultaten kan men echter niet direct afleiden welk begrotingstekort moet getolereerd worden om de Sociale Zekerheid te kunnen blijven financieren. Het is in elk geval van cruciaal belang dat de overheidsschuld en de rentelasten voldoende zijn gedaald vóór 2010 (het moment waarop de naoorlogse babyboomgeneratie de pensioengerechtigde leeftijd bereikt) om zo daarna de schok van de vergrijzing te kunnen opvangen.

Een eeuw van breekpunten: de trends tussen 1950 en 2050

In dit hoofdstuk wordt de evolutie van de Belgische socialezekerheidsuitgaven gedurende bijna een eeuw (van 1953 tot 2050) besproken en wordt ze geplaatst in het kader van de globale rekeningen van de Sociale Zekerheid en van de overheid.

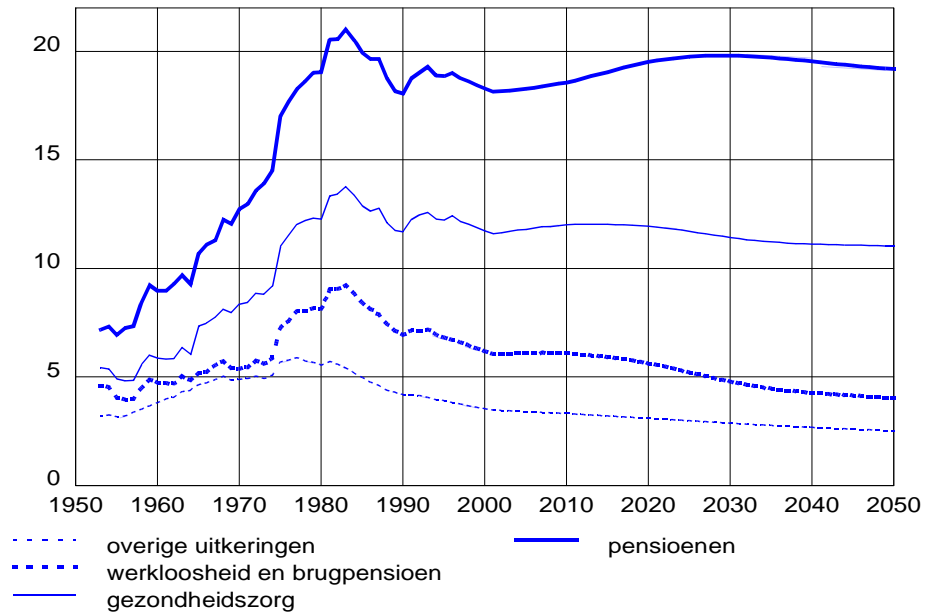
De databank van de geobserveerde gegevens tussen 1953 en 1995 werd verwezenlijkt op basis van de nationale boekhouding¹ en wordt aangevuld met de hiervoor besproken vooruitzichten 1996-2050 van MALTESE.

---

1. De gegevens zijn tegen constante prijzen van 1991 (gedeflateerd met de index van de consumptieprijzen) en komen, enerzijds, uit de door het NIS opgestelde nationale rekeningen tussen 1953 en 1969 (volgens het SNA-systeem van de Verenigde Naties) en, anderzijds, uit de gegevensbank van het HERMES-model voor de periode 1970-1995, gegevens eveneens uitgedrukt in termen van nationale boekhouding (ESER-systeem van de Europese Unie). Hoewel zij uit verschillende bronnen stammen, zijn de resultaten tamelijk vergelijkbaar en vormen zij geen probleem voor een analyse van de langetermijnevolutie.

A. Evolutie van de sociale uitkeringen

FIGUUR 9 - Sociale zekerheidsuitkeringen in percent van het BBP (gecumuleerd)

Bron: Nationale boekhouding voor de observaties (1953-1995), Federaal Planbureau voor de projecties (referentiesimulatie MALTESE 1996-2050).

Figuur 9 toont de evolutie van de sociale uitkeringen gecumuleerd in percent van het BBP tussen 1953 en 2050. De sociale uitkeringen in hun geheel stijgen voortdurend (nl. van 7.2 naar 21 percent van het BBP) tussen 1953 en 1983, het jaar waarin voor de Belgische socialezekerheidsverdrachten het *historisch maximum* opgetekend werd. Daarna dalen de uitgaven tot in 2004. Vanaf 2005 tot ongeveer 2030 zouden de sociale uitkeringen opnieuw sterk gaan toenemen, onder meer omwille van de uitgaven als gevolg van de veroudering van de bevolking (pensioenen) en van de gezondheidszorg. Het maximum van 1983 wordt echter niet opnieuw bereikt; de sociale prestaties blijven beperkt tot ongeveer 19.8 percent van het BBP. Tussen 2030 en 2050 zou er een lichte ombuiging zijn als gevolg van de demografische evolutie.

1953-1983

De aanzienlijke volumetoename van de inkomensoverdrachten door de Sociale Zekerheid tussen 1953 en 1983 valt samen met de toepassing van het stelsel van sociale bescherming (ingevoerd in 1944) en met de uitbreiding van zijn toepassingsveld, nadien met de rijping van de stelsels en, na 1973, tenslotte met de weerslag van de economische crisis.

Alle takken van de Sociale Zekerheid, en, meer bepaald, de pensioenen en de gezondheidszorg, kennen een sterke groei (zie tabel 12). Deze expansie wordt verklaard door demografische factoren (zoals de babyboom en de gevolgen ervan voor de kinderbijslagen) of door wettelijke factoren voor de pensioenen en de gezondheidszorg. Na 1956 wordt er voor de zelfstandigen een basispensioen ingevoerd; tussen 1965 en 1970 worden de pensioenen aanzienlijk hervormd met onder andere de invoering van het vakantiegeld (wet van 13 juni 1966), betere

geldelijke voorwaarden voor de overlevingspensioenen (KB van 24 oktober 1967) en de invoering van het gewaarborgd inkomen voor bejaarden (wet van 1 april 1969). In 1965 wordt het toepassingsveld van de gezondheidszorg uitgebreid tot de regeling der zelfstandigen.

TABEL 12 - Jaarlijkse gemiddelde groei van de sociale uitkeringen (in reële termen) (in procenten)

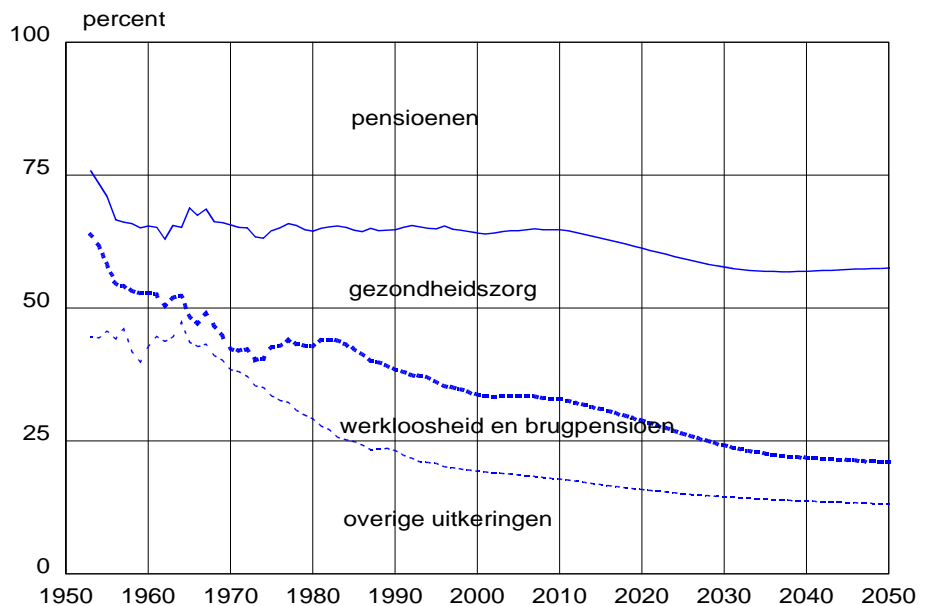
	1953-1983	1983-1995	1995-2000	2000-2030	2030-2050
Pensioenen	8.4	1.6	1.7	3.1	2.1
Gezondheidszorg	9.2	3.9	2.4	2.9	2.5
Werkloosheidsvergoeding en brugpensioen	6.9	0.0	0.0	1.2	1.0
ZIV-uitkeringen	6.3	-0.9	1.0	2.1	1.8
Kinderbijslag	3.9	-0.2	-1.0	0.6	0.8
Overige uitkeringen	7.5	0.2	-0.2	2.2	2.2
<i>Totaal uitkeringen</i>	7.1	1.4	1.3	2.5	2.1
<i>BBP</i>	3.4	2.3	1.9	2.2	2.2

Bron: Nationale boekhouding voor de observaties (1953-1995), Federaal Planbureau voor de projecties (referentiesimulatie MALTESE 1996-2050).

Er dient echter opgemerkt te worden dat, tussen 1953 en 1970, de werkloosheidsuitkeringen een negatieve reële groei kennen. Het aantal werklozen in 1953 is immers tamelijk hoog (193.000 volledig werklozen bij een werkloosheidspercentage van 5.2 percent) en gaat nadien sterk dalen: in 1964 wordt er een historisch laag werkloosheidspercentage bereikt van 1.3 percent, met 47.800 volledig werklozen (zie kader: "*Een eeuw arbeidsmarkt*"). Na 1970, daarentegen, gaan de werkloosheidsuitgaven de hoogte in als gevolg van de economische crisis, nog versterkt door de opkomst van het brugpensioen in 1976.

In dertig jaar tijd is de structuur van de sociale uitkeringen fors gewijzigd (figuur 10): in 1953 vertegenwoordigen de kinderbijslag en de pensioenen 53.2 percent (respectievelijk 29.0 en 24.2 percent) van de sociale uitkeringen. Na 1956, komen de pensioenuitgaven op de eerste plaats met 33.3 percent van de totale uitgaven, en, in 1965, neemt de gezondheidszorg met 20.5 percent de tweede plaats in. In 1983 vertegenwoordigen de pensioenen, de gezondheidszorg, de werkloosheidsuitkeringen en het brugpensioen 74.3 percent van de totale sociale overdrachten.

FIGUUR 10 - Structuur van de sociale uitkeringen

Bron: Nationale boekhouding voor de observaties (1953-1995), FPB voor de projecties (referentiesimulatie MALTESE 1996-2050).

1983-2000

Van 1983 tot 1990 verminderen de sociale uitkeringen met 2.9 procentpunten van het BBP, nl. van 21.0 procent tot 18.1 procent van het BBP (zie figuur 9 op blz. 29), als gevolg van de evolutie in de takken pensioenen en werkloosheid en van een sterke economische groei. Tijdens dezelfde periode daalt het aantal volledig werklozen ongeveer met 100.000 eenheden. Bijna alle sociale uitkeringen worden getroffen door belangrijke besparingsmaatregelen en, tussen 1980 en 1984, kennen de pensioenen een gevoelige vertraging (het aantal ouderen tussen 65 en 99 jaar daalt dan met 1.1 procent per jaar). De gezondheidszorg, daarentegen, blijft sterk toenemen.

De stijging van de werkloosheidsuitgaven als gevolg van een nieuwe economische crisis in het begin van de negentiger jaren (negatieve reële groei van het BBP in 1993) en de expansie van de gezondheidszorg zorgen voor een nieuwe klim van de sociale uitkeringen tot 19.3 procent van het BBP in 1993 (zie figuur 9).

In 1994 en 1995 lijken de sociale uitgaven echter onder controle als gevolg van de regeringsbeslissingen, die in het kader van het Globaal Plan worden genomen (bv. de invoering van de gezondheidsindex en beperkende maatregelen op het vlak van de werkloosheidsuitkeringen: versterking van artikel 80, nieuwe wetgeving inzake de onvrijwillige deeltijdse werklozen).

Tijdens de tweede helft van de jaren negentig blijven de sociale uitkeringen in hun geheel dalen in percent van het BBP als gevolg van de talloze besparingsmaatregelen van de Regering bij een nochtans aanzwengelende groei. Noteer in dit verband de vaststelling van de werkelijke groeinorm van de gezondheidszorg op 1.5 procent vanaf 1996, de pensioenhervorming in de regeling van de loontrekken en van de zelfstandigen vanaf 1997, de nieuwe wetgeving inzake de leeftijdstoelagen in de kinderbijslag en verschillende maatregelen op het vlak

---

van de invaliditeits- en werkloosheidsuitkeringen. Bovendien zou het aantal werklozen tussen 1995 en 2000 ongeveer met 18.000 eenheden inkrimpen.

Een bijkomende en doorslaggevende verklarende factor van de matiging van de sociale uitkeringen tussen 1983 en 2000 is het feit dat, sedert 1980, de loongrenzen voor de uitkeringen en de uitkeringen zelf niet langer een welvaartsaanpassing krijgen (met uitzondering van de aanpassing in de pensioenregelingen voor loontrekkenden en de verhoging van de anciënniteitstoelage in de werkloosheid in het begin van de negentiger jaren).

Tijdens de jaren tachtig en negentig blijven de pensioenen, de gezondheidszorgen en de werkloosheidsvergoeding, waaronder het brugpensioen de drie belangrijkste uitgavencategorieën binnen het geheel van de sociale overdrachten.

2000-2030

De sociale uitgaven zouden oplopen tot 19.8 percent van het BBP in 2030, het hoogtepunt van de vergrijzing (de babyboomgeneratie van de jaren vijftig en zestig bereikt dan de pensioenleeftijd). Hun groei is echter niet te vergelijken met die tussen 1953 en 1983: gemiddeld 2.5 percent per jaar tegenover 7.1 percent (tabel 12). De pensioenen en de gezondheidszorg daargelaten, blijft de groei van de overige sociale uitkeringen eerder matig. Uitgedrukt in percent van het BBP, gaan zij zelfs achteruit als gevolg van een inkrimping van het aantal begunstigen en van het feit dat de toename van de loongrens en de welvaartsaanpassing kleiner zijn dan de loonstijging.

Binnen de sociale uitkeringen gaan de uitgaven voor werkloosheid en brugpensioen aan belang inboeten ten voordele van de pensioenen en de gezondheidszorgen die in 2030 drie kwart van de sociale overdrachten zullen vertegenwoordigen.

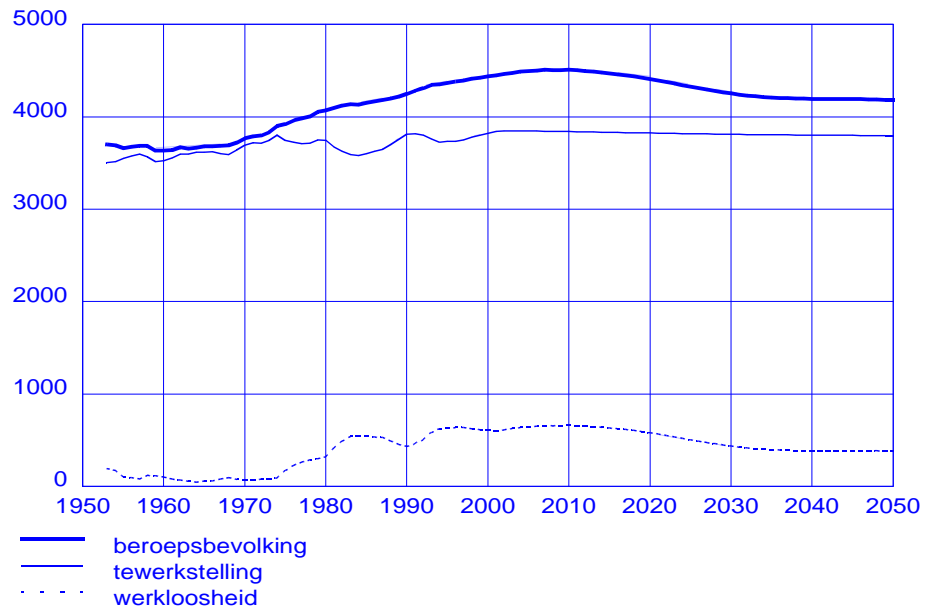
2030-2050

Tussen 2030 en 2050 beginnen de sociale uitkeringen aan een nieuwe periode van matige uitgaven, omwille van demografische evoluties.

Een eeuw arbeidsmarkt

De evolutie van de arbeidsmarkt kan gesitueerd worden binnen een volledige eeuw. Figuur 11 toont de evolutie van de beroepsbevolking, de werkgelegenheid en de werkloosheid.

FIGUUR 11 -Beroepsbevolking, tewerkstelling en werkloosheid (*1000)

Bron : Federaal Planbureau, BPEMPLOI voor de observaties, daarna referentiesimulatie van MALTESE.

1953-1980

Tot in het begin van de jaren '70 vertonen de werkgelegenheid en de beroepsbevolking een parallel verloop en het aantal werklozen blijft beperkt. Vanaf het midden van de jaren '60 komt de babyboomgeneratie massaal op de arbeidsmarkt (bovendien bieden ook steeds meer vrouwen zich aan) wat een belangrijke toename van de beroepsbevolking met zich meebrengt. Deze stijging zet zich voort gedurende de jaren '70 terwijl de tewerkstelling achterop blijft. Beide fenomenen resulteren in een enorme groei van werkloosheid : tussen '75 en '80 stijgt de werkloosheid van 173.000 naar 322.000 personen, wat een toename van de werkloosheidsgraad betekent van 4.4 procent naar 7.9 procent.

1980-1990

Tegen het midden van de jaren '80 daalt de werkgelegenheid sterk, terwijl de beroepsbevolking blijft groeien: men bereikt een werkloosheidsgraad van ruim 13 procent van de actieve bevolking. Eind van de jaren '80 kennen we een economische heropleving, waardoor we terugvallen op een werkloosheidsgraad van 10 procent in 1990. In absolute aantallen betekent dit een terugval van 546.000 werklozen naar 436.000.

1990-2010

De werkgelegenheid daalt echter terug tot halverwege de jaren '90, wanneer een werkloosheidsgraad bereikt wordt van 14.6 procent. Tegen het einde van de eeuw wordt echter een lichte heropleving van de tewerkstelling verwacht. Na de eeuwwisseling blijft de actieve bevolking groeien tot rond 2010 terwijl de werkgelegenheid zich stabiliseert, wat impliceert dat de werkloosheidsgraad hoog zal blijven (rond 15 procent).

2010-2050

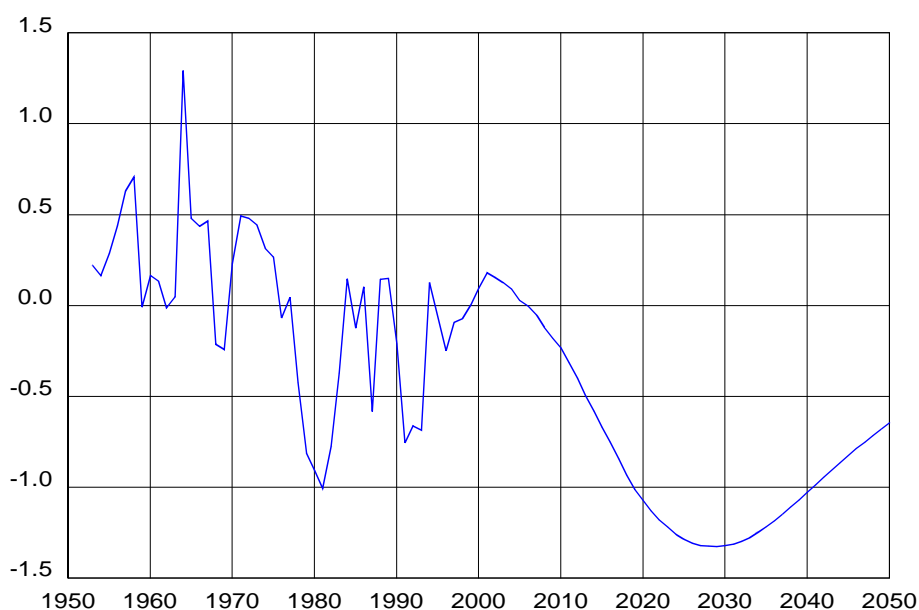
Na 2010 bereikt de babyboomgeneratie de pensioengerechtigde leeftijd, waardoor de beroepsbevolking afneemt en arbeidsplaatsen vrijkomen voor de werklozen. Toch blijft de werkloosheidsgraad boven 9 procent van de actieve bevolking zweven.

B. Weerslag op het saldo van de Sociale Zekerheid (zonder rentelast en inkomsten uit vermogen)

Dit tweede gedeelte analyseert de weerslag van de sociale uitgaven op het financiële saldo van de Sociale Zekerheid (figuur 12).

Tot 1977 is het saldo van de rekening van de Sociale Zekerheid (zonder rentelast en inkomsten uit vermogen) positief of in evenwicht omdat de ontvangsten en uitgaven in reële termen evenveel toenemen. Sedert 1975, echter, gaan de duidelijk hogere overheidsoverdrachten het verlies aan bijdragen als gevolg van de hogere werkloosheid compenseren. Het saldo vertoont een tekort tussen 1978 en 1983 en dit omwille van de gevoelige groei van de sociale uitkeringen, die niet meer gecompenseerd kan worden door toenemende overheidsoverdrachten naar de Sociale Zekerheid.

FIGUUR 12 - Saldo van de rekening van de Sociale Zekerheid zonder rentelast en inkomsten uit vermogen
(in percent van het BBP)

Bron: Nationale Boekhouding voor de observatie (1953-1995), FPB voor de projecties (referentiesimulatie MALTESE 1996-2050).

Tot het eind van de jaren tachtig schommelt het saldo rond het evenwicht dank zij een terugloop van de sociale uitgaven en een opleving van de economische activiteit, waardoor het mogelijk wordt meer bijdragen te innen en de overheidstussenkomst te verlagen.

Van 1990 tot 1993 is het saldo opnieuw negatief; tussen 1994 en het einde van de eeuw schommelt het rond nul. De jongste jaren werden er immers op het vlak van de sociale uitgaven talloze besparingsmaatregelen doorgevoerd. Voor wat de ontvangsten betreft, is er de opgemerkte intrede van de alternatieve financiering, die een gedeelte van de bijdragen (waarvoor talloze verminderingen ingevoerd worden) en van de overheidsoverdrachten vervangt.

Volgens de verkenningen blijven de ontvangsten van de Sociale Zekerheid, in percent van het BBP, constant, waarbij het saldo de evolutie van de sociale uitkeringen weerspiegelt. Zo bereikt het tekort een maximum in 2030 met -1.3 percent van het BBP om nadien langzaam af te nemen tot -0.6 percent van het BBP in 2050.

C. Weerslag van de sociale uitkeringen op de evolutie van de overheidsfinanciën

In dit gedeelte onderzoeken wij de weerslag van de evolutie van de sociale prestaties op de globale problematiek van de Belgische overheidsfinanciën (figuur 13).

1953-1974

Op enkele jaren na is het primaire saldo tussen 1953 en 1974 positief (met een maximum in 1957 van 4.2 percent van het BBP), waarbij de aanzienlijke groei van de sociale prestaties gepaard gaat met een toename van de bijdragen en van de belastingen. Maar de rentelast schommelt tussen de 2 en de 3.5 percent van het BBP, hetgeen aanleiding geeft tot het ontstaan van een netto-financieringsbehoefte. Het gewicht van de rentelast in de lopende overheidsuitgaven is tamelijk groot, omwille van de omvang van de overheidsschuld, die tijdens de vijftiger jaren 70 percent van het BBP bedraagt, nadien inkrimpt tot 50 percent in 1969 om uiteindelijk in 1974 56 percent van het BBP te halen.

1975-1983

Vanaf 1975 tot 1983 leidt de expansie van de socialezekerheidsprestaties en van het overheidsverbruik (aanwervingsbeleid in de Overheidsadministraties) tot een belangrijk tekort van het primaire saldo. Voor de overheidsfinanciën is 1981 het meest catastrofale jaar met een primair saldo van -4.9 percent van het BBP en een netto-financieringsbehoefte van 12.9 percent van het BBP. In tien jaar tijd gaat de overheidsschuld in verhouding tot het BBP bijna verdubbelen om in 1983 103.9 percent van het BBP te bereiken.

1984-1995

Na 1984 wordt het Belgische primaire saldo opnieuw positief en bereikt zelfs een historisch hoogtepunt in het begin van de negentiger jaren (5.2 percent van het BBP in 1990, 1994 et 1995). Dit financiële herstel is te danken aan meerdere factoren. Aan de uitgavenzijde lopen de sociale uitkeringen en het overheidsverbruik in percent van het BBP in aanzienlijke mate terug (de sociale uitgaven groeien immers trager dan het BBP - zie tabel 12) en verbetert het saldo van de kapitaalverrichtingen (dat traditioneel een tekort vertoont) geleidelijk, dank zij een daling van de overheidsinvesteringen. Terwijl de ontvangsten afnamen tussen 1984 en 1990, gingen zij opnieuw stijgen sinds 1991 en vooral in 1994, door het Globaal Plan, dat, t.o.v. het voorgaande jaar, zorgt voor een verhoging van de belastingen met 1.6 percentpunt van het BBP.

Er bestaat nog steeds een netto-financieringsbehoefte maar zij neemt af (behalve in 1992 en 1993 waar de sociale uitkeringen aangroeien en de economische conjunctuur zeer slecht is). Niettemin blijft de overheidsschuld de hoogte in gaan tot een historisch maximum in 1993 van 136.3 percent van het BBP, als gevolg van het sneeuwbaaleffect. Na 1994 gaan de schuld (in percent van het BBP) en de rentelasten dalen.

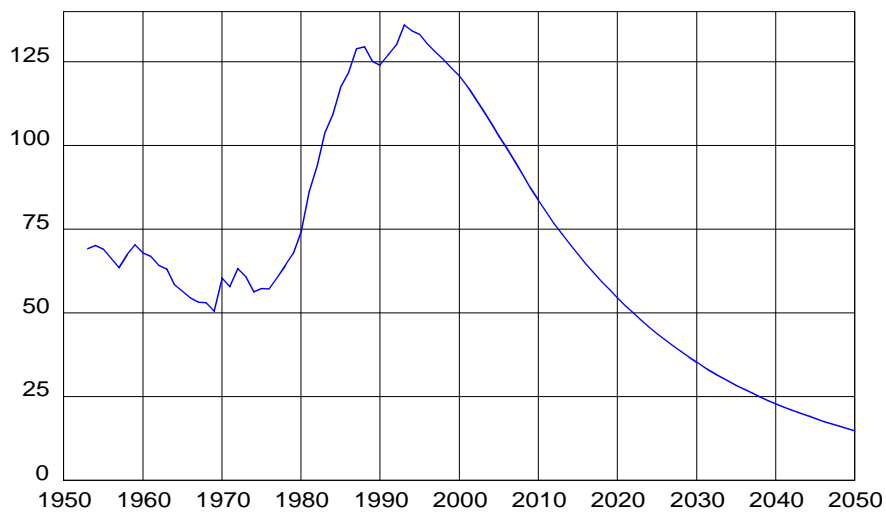
1996-2050

De vooruitzichten 1996-2050 van MALTESE voorzien een sanering van de overheidsfinanciën, ondanks de verwachte toename van de sociale uitgaven, en dit vooral tussen 2010 en 2030. Na 2008 zou er een financieringsoverschot ontstaan.

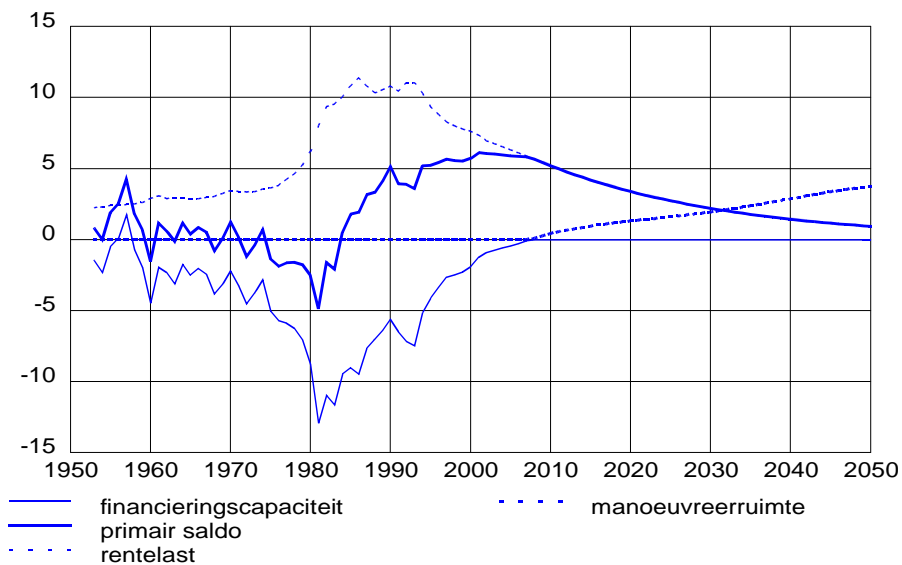
Door het begrotingsevenwicht te behouden (hypothese van een nulsaldobeleid) ontstaat er, ondanks de begrotingskost van de vergrijzing, een manoeuvreerruimte.

FIGUUR 13 - Overheidsschuld en financiële saldi
(in percent van het BBP)

Overheidsschuld

Financiële saldi

Bron: Nationale Boekhouding voor de observaties (1953-1995), Federaal Planbureau voor de projecties (referentiesimulatie MALTESE 1996-2050).

Gevoeligheid van de resultaten aan de voornaamste hypothesen

A. Macro-economische varianten

De macro-economische varianten laten toe de gevoeligheid van het model te bestuderen. Zo wordt de gevoeligheid aan de groei van de productiviteit, van de lonen en de tewerkstelling en van het niveau van de intrestvoet (tabel 13) onderzocht. In de twee hierna gepresenteerde oefeningen werd enkel het macro-economisch scenario op lange termijn aangepast, m.a.w. vanaf het jaar 2002. Inzake het sociaal beleid zijn de ontkoppelingen tussen de loonevoluties en de welzijnsaanpassingen identiek aan die van de referentiesimulatie.

In *variant V1* komt de economische groei tot stand door de evolutie van de lonen (en van de productiviteit) van 2.1 percent gemiddeld per jaar én door de groei van de private tewerkstelling met 0.15 percent¹, in tegenstelling tot de basissimulatie, waar een stagnerende werkgelegenheid verondersteld wordt.

De groei van de loongrens waarop de sociale prestaties berekend wordt en de welzijnsaanpassing van die prestaties worden met eenzelfde percentpunt losgekoppeld van de productiviteitsstijging als in de basissimulatie, respectievelijk 0.5 percentpunt en 1.75 percentpunt, waardoor zij komen te liggen op 1.60 percent voor de loongrens en 0.35 percent voor de welzijnsaanpassing. Ook voor de welzijnsaanpassing van de kinderbijslag en de forfaitaire delen van het zelfstandigenpensioen en het gewaarborgd inkomen wordt de kloof met de loonevolutie behouden (nl.1.25 percentpunt), waardoor de aanpassing 0.85 percent bedraagt.

In *variant V2* stijgen de productiviteit en de lonen met gemiddeld 1.75 percent jaarlijks, terwijl er een nulgroei van de werkgelegenheid wordt verondersteld. Daardoor groeit de economie slechts met 1.75 percent.

Ook *variant V2* kent dezelfde ontkoppeling als in de basissimulatie, waardoor de loongrens 1.25 percent bedraagt en de welzijnsaanpassing 0 percent. De welzijnsaanpassing van de kinderbijslag en de forfaitaire delen van het zelfstandigenpensioen en het gewaarborgd inkomen kennen in variant V2 een aanpassing van 0.50 percent.

---

1. Het percentage van 0.15 is gebaseerd op de historische evolutie van de tewerkstelling tussen 1913 en 1994 (cfr. tabel 5 blz. 20).

TABEL 13 - Macro-economische scenario's van de varianten

	1996-2001	2002-2050		
		Referentie simulatie	Variant V1	Variant V2
Productiviteit per arbeidsplaats en jaarloon*		2.25%	2.1%	1.75%
Werkgelegenheid*				
- Privé-sector		0.0%	0.15%	0.0%
- Overheidssector				
waarvan overheidsbedrijven		0%	0%	0%
onderwijs		groei van de schoolbevolking		
overige groei		groei van de beroepsbevolking		
Minimale werkloosheidsgraad		5% van de beroepsbevolking		
Reële langetermijnrente		4%	4%	4%
Aanpassing aan de welvaartsevolutie*				
Werknemerspensioenen, werkloosheid, brugpensioen en invaliditeit				
- loongrens		1.75%	1.6%	1.25%
- welvaartsaanpassing		0.5%	0.35%	0.0%
Kinderbijslag en forfaitaire gedeelten van de pensioenen van zelfstandigen en het gewaarborgd inkomen				
- welvaartsaanpassing		1%	0.85%	0.5%

HERMES model (april 1997)

* Jaarlijkse groeivoet, in dit geval reële termen.

Bron : Federaal Planbureau, simulaties MALTESE: macro-economische varianten.

1. Macro-economische effecten

In *variant V1* wordt eveneens een gemiddelde economische groei gehaald van bijna 2.25 percent, in het begin van de periode. De tragere loonevolutie wordt in de privé sector gecompenseerd door een toegenomen tewerkstelling. Gezien dit fenomeen evenwel niet optreedt in de overheidssector wordt het BBP door deze lagere loon-en pensioenmassa negatief beïnvloed en groeit vandaar iets trager. De laatste tien jaar van de verkenningsperiode, valt de economische groei terug tot 2.10 percent. Door het bereiken van de minimale werkloosheidsgraad van 5 percent (cfr. hypothesen) in 2042, evolueert de werkgelegenheid mee met de beroepsbevolking die op dat moment licht dalend is, en wordt de groei nog enkel positief beïnvloed door de productiviteitsstijging van 2.10 percent. Over de periode 2002-2050 groeit het BBP gemiddeld met 2.20 percent per jaar.

Op het moment dat de werkgelegenheidsgroei onder druk komt te staan - door de dalende actieve bevolking gekoppeld aan het minimumniveau van de werkloosheidsgraad - zou er een opwaartse druk op de lonen en de productiviteit kunnen ontstaan. In deze variant komt dit echter niet tot uiting. Inderdaad, de mate waarin de lonen en de productiviteit positief kunnen beïnvloed worden door een tekort aan arbeidskrachten is moeilijk te becijferen. In dit scenario doet een dalende werkgelegenheid gekoppeld aan een constante loon- en productiviteitsevolutie de groei van het BBP dalen. Een hypothese van toenemende productiviteit en lonen in een context van een tekort aan arbeidskrachten zou de groei van het BBP versnellen.

In *variant V2* bereiken we voor de periode 2002-2050 een gemiddelde economische groei van 1.75 percent, gelijk aan de productiviteitsstijging, aangezien de werkgelegenheid niet groeit.

2. Financiële effecten (in verschil t.o.v. de basissimulatie)

Tabel 14 presenteert de belangrijkste resultaten van de varianten V1 en V2 op de openbare financiën, uitgedrukt als wijzigingen t.o.v. de basissimulatie.

TABEL 14 - Rekening van de Overheid in percent van het BBP- varianten V1 en V2
(in verschil t.o.v. het referentiescenario)

	Variant V1 - referentie				Variant V2 - referentie			
	2005	2010	2030	2050	2005	2010	2030	2050
1. Lopende ontvangsten	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2. Lopende uitgaven	-0.1	-0.4	-1.2	-1.6	0.2	0.5	1.0	1.1
Waarvan sociale transfers	-0.1	-0.2	-0.7	-0.9	0.1	0.2	0.6	0.8
waarvan overheidspensioenen	0.0	0.0	-0.1	-0.2	0.0	0.0	0.0	0.0
waarvan Sociale Zekerheidsprestaties	-0.1	-0.2	-0.7	-0.8	0.1	0.2	0.6	0.8
- Pensioenen	0.0	0.0	-0.1	-0.1	0.0	0.1	0.5	0.7
waarvan werknemersregeling	0.0	0.0	-0.1	-0.1	0.0	0.1	0.5	0.7
- Geneeskundige zorgen	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1
- Z.I.V.-uitkeringen	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- Werkloosheid	-0.1	-0.1	-0.4	-0.5	0.0	0.0	0.0	0.0
- Brugpensioen	0.0	0.0	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
- Kinderbijslag	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- Andere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Waarvan overheidsconsumptie	-0.1	-0.2	-0.4	-0.6	0.0	0.0	0.0	0.0
Waarvan intrestlasten	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.3	0.4	0.3
3. Saldo van de lopende verrichtingen	0.1	0.4	1.2	1.6	-0.2	-0.5	-1.0	-1.0
Saldo van de Sociale Zekerheid (exclusief intrestlasten en inkomen uit vermogen)	0.1	0.3	0.8	0.9	-0.1	-0.2	-0.6	-0.8
4. Financieringscapaciteit	0.1	0.0	0.0	0.0	-0.2	-0.1	0.0	0.0
Waarvan primair saldo	0.2	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.2	0.4	0.3
5. Manoeuvrerruimte	0.0	0.4	1.2	1.6	0.0	-0.4	-1.0	-1.0
6. Overheidsschuld	0.2	-0.1	0.1	0.3	2.3	4.9	5.9	4.3

Bron: Federaal Planbureau: verkenningen MALTESE: macro-economische varianten.

a. Variant V1 : Eenzelfde economische groei met een tragere loonevolutie en een stijgende tewerkstelling

Tragere loonevolutie versus toenemende tewerkstelling

De toenemende tewerkstelling en de tragere loonevolutie hebben een gunstig effect op de uitgaven van de Sociale Zekerheid. Zowel in de takken van de werkloosheid en het brugpensioen als in de tak van de werknemerspensioenen wordt een minderuitgave genoteerd (zie tabel 14).

Toenemende tewerkstelling

De hogere tewerkstelling in vergelijking tot de basisprojectie vertaalt zich bijna volledig in een lagere werkloosheidsgraad : de actieve bevolking stijgt inderdaad in zeer beperkte mate, en impliceert bovendien een kleine daling van de intredes in brugpensioen. Het effect op het aantal pensioenen is nihil.

Tragere loonevolutie

De vertraagde loonevolutie speelt eveneens mee in de minderuitgaven van de Sociale Zekerheid. De gemiddelde werkloosheidsuitkering, het gemiddeld brugpensioen en het gemiddeld pensioenbedrag in de werknemersregeling groeien trager in variant V1 dan in de basissimulatie.

Hoe de tragere loonevolutie het gemiddeld pensioenbedrag beïnvloedt is een complexe zaak. Twee tegengestelde effecten spelen in op het gemiddeld pensioenbedrag.

Enerzijds is het aantal gelijkgestelde dagen in de berekening van het pensioenbedrag verminderd (minder perioden van werkloosheid en brugpensioen). Aangezien deze perioden in het pensioenbedrag gevalideerd worden op basis van het laatst verdiende loon en door het feit dat deze gelijkgestelde dagen gedeeltelijk vervangen zijn door werkelijk gepresteerde dagen, gewaardeerd aan het werkelijk (geplafonneerd) loon, zou dit moeten resulteren in een hoger gemiddeld pensioenbedrag.

Anderzijds speelt de tragere loonevolutie een steeds grotere rol naarmate de verkenningsperiode vordert : van de nieuw gepensioneerden die binnentreden, wordt het pensioenbedrag berekend op basis van de lonen van de ganse loopbaan, waarvan het aandeel dat groeit met 2.10 percent (in plaats van 2.25 percent) steeds groter wordt. Hoe verder de verkenningsperiode, hoe groter het aandeel van de lagere lonen in de berekening van het pensioenbedrag, want het duurt 45 jaar (de duur van een volledige carrière) vooraleer de tragere loonevolutie volledig doorspeelt in de berekening van de nieuwe pensioenen.

Van deze twee tegengestelde effecten (minder gelijkstelling en lagere lonen) is de invloed van de lagere lonen op lange termijn het grootst.

TABEL 15 - Impact van een tragere loonevolutie en toenemende werkgelegenheid op de gemiddelde bedragen en het aantal begunstigden van sociale prestaties
(gemiddelde jaarlijkse groeivoet tussen 2002 en 2050)

	Referentie	Variant V1	V1-referentie
Werkloosheid			
- aantallen	-0.9	-2.2	-1.2
- gemiddeld bedrag	1.8	1.7	-0.1
Brugpensioenen			
- aantallen	0.1	-0.3	-0.4
- gemiddeld bedrag	1.7	1.6	-0.1
Werknemerspensioenen			
- aantallen	0.8	0.9	0.0
- gemiddeld bedrag	1.8	1.7	-0.1
Loonvoet			
	2.25	2.10	-0.15
BBP			
	2.25	2.20	-0.05

Bron: Federaal Planbureau - Verkenningen MALTESE - referentiesimulatie en variant.

Overheidspensioenen

De uitgaven voor de overheidspensioenen liggen lager in percent van het BBP dan in het basisscenario, omwille van de tragere loonevolutie. In de referentiesimulatie werd de globale loonstijging van 2.25 percent jaarlijks gemiddeld opgesplitst in een wagedrift van 0.5 percent (te wijten aan o.a. een toename van hoger geschoolden in het personeelseffectief) en een effectieve baremaverhoging van 1.75 percent. Bij een loonstijging van 2.10 percent per jaar i.p.v. 2.25 percent ligt de baremaverhoging lager nl. 1.6 percent (2.1 percent - 0.5 percent wagedrift). Aangezien de overheidspensioenen aangepast worden aan de loonstijging van de actieve ambtenaar, bedraagt de perequatie eveneens gemiddeld 1.6 percent per jaar.

Overheidsconsumptie

Ook de overheidsconsumptie uitgedrukt in percent van het BBP ligt onder het niveau van het referentiescenario. Dit verklaart zich door de verminderde uitgaven voor de overheidspensioenen en de bezoldigingen van de ambtenaren.

Financieringscapaciteit en manoeuvreerruimte

Het saldo van de lopende rekening verbetert met 1.2 percent van het BBP in 2030 tot 1.6 percent in 2050. Rekening houdend met het nul-saldo-beleid wordt die verbetering volledig vertaald in een stijging van de manoeuvreerruimte. Het begrotingsevenwicht is bereikt in 2007 t.o.v. 2008 in het referentiescenario.

b. Variant V2: Een lagere economische groei met een tragere loonevolutie en een stagnerende tewerkstelling

Werknemerspensioenen

Het meest cruciale verschil t.o.v. de basissimulatie is de toename van de uitgaven voor de werknemerspensioenen in percent van het BBP. In absolute termen ligt de pensioenmassa lager dan in het referentiescenario omwille van de tragere groei van de lonen (1.75 percent i.p.v. 2.25 percent), de lagere welzijnsaanpassing (0 percent i.p.v. 0.5 percent) en de tragere evolutie van de loongrens (1.25 percent i.p.v. 1.75 percent).

Het uitblijven van enige aanpassing aan de welvaart heeft een direct effect op het gemiddelde pensioenbedrag, want de ganse groep gepensioneerden wordt getroffen door deze maatregel. De pensioenmassa groeit in één jaar tijd 0.5 percent minder snel dan in het referentiescenario (in 2002, het jaar waarin geen welvaartsaanpassing meer voorzien wordt). Het BBP wordt echter ook direct beïnvloed door een 0.5 percent lagere groei van de productiviteit. Dit verklaart waarom de pensioenmassa uitgedrukt in percent van het BBP in het begin van de verkenningperiode onveranderd blijft in vergelijking met de basissimulatie.

Op lange termijn wint de invloed van het tweede effect (nl. de lagere loonevolutie) aan belang: de nieuw gepensioneerden treden binnen met een gemiddeld pensioenbedrag dat wordt berekend op lonen waarvan het aandeel, dat groeit met 1.75 percent i.p.v. 2.25 percent, steeds groter wordt. Hieruit volgt dat de afwijking van de pensioenmassa in percent van het BBP toeneemt en pas rond 2050 gestabiliseerd wordt.

De mechanismen van een wijziging in de loonstijging, in de loongrens en in de welvaartscoëfficiënt worden aangetoond in de studie over de pensioenhervorming¹.

Geneeskundige zorgen

Op lange termijn hangt de groei van de uitgaven voor de geneeskundige zorgen voor een groot deel af van de toename van het BBP per hoofd. Een aanpassingsmechanisme van de wijzigingen in de economische groei veroorzaakt een zeer lichte stijging van die uitgaven in percent van het BBP.

Andere sociale partners

De overige sociale prestaties uitgedrukt in percent van het BBP wijzigen niet t.o.v. het basisscenario want zij zijn afhankelijk van de evolutie van de loongrens en de welzijnsaanpassing, waar de loskoppeling van de loonevolutie onveranderd blijft tegenover in de referentiesimulatie.

Financiële saldi, overheidsschuld en manoeuvreerruimte

Het saldo van de lopende rekening ligt 0.2 percentpunt van het BBP lager in 2005. Deze situatie verergert tot -1.0 percentpunt in 2030 en 2050. De grotere financieringsbehoefte in het begin van de verkenningsperiode, leidt uiteraard tot een hogere overheidsschuld met toenemende intrestlasten als gevolg. Nadat het begrotingsevenwicht bereikt wordt (in 2011 t.o.v. 2008 in de basis) wordt het slechtere saldo van de lopende rekening vertaald in de achteruitgang van de manoeuvreerruimte. In 2030 ligt deze manoeuvreerruimte 1 percentpunt lager dan in de basissimulatie.

1. Festjens M.-J., "De pensioenhervorming", Planning Paper, 1997. (in hoofdstuk 5 (C. en D.) en hoofdstuk 6, waar het pensioen berekend wordt met nieuwe parameters voor het sociale beleid).

B. Varianten inzake sociaal beleid

Aan de hand van de varianten inzake sociaal beleid¹ (tabel 16) kan de impact worden getest van de welvaartsaanpassing die enerzijds wordt toegekend aan de loongrenzen en anderzijds aan de toelagen die worden betaald aan de stock van begunstigden.

TABEL 16 - Scenario's inzake het sociaal beleid van de varianten

	1996-2001	Referentiesimulatie	2002-2050	
			Variant V3	Variant V4
Aanpassing van de welvaartsevolutie				
Werknemerspensiolen, werkloosheid, brugpensioen en invaliditeit	HERMES model (april 1997)			
- loongrens		1.75%	1.75%	1%
- welvaartsaanpassing		0.5%	1%	1%
Kinderbijslag en forfaitaire gedeelten van de pensioenen van zelfstandigen en het gewaarborgd inkomen				
- welvaartsaanpassing		1%	1%	1%

Bron : Federaal Planbureau, simulaties MALTESE : varianten inzake sociaal beleid.

In vergelijking met de referentiesimulatie, vertoont *variant V3* een grotere vrijgevigheid ten aanzien van de personen die reeds een sociale uitkering genieten (+ 0.5% welvaartsaanpassing).

Variant V4 analyseert de impact van een verschillend sociaal beleid dat bestaat uit een ongedifferentieerde welvaartsaanpassing van 1 percent, in alle regelingen, zowel voor de loongrenzen als voor de uitkeringen zelf. Deze variant introduceert een minder hoge loongrens (- 0.75 percent) dan in de referentiesimulatie maar een grotere welvaartsaanpassing (+ 0.5 percent) voor de sociale uitkeringen.

Overigens kan de impact van een verlaging van de loongrenzen met 0.75 percent (zoals in variant V4), waardoor de nieuwe gerechtigden worden getroffen, onderzocht worden door variant V4 uit te drukken ten opzichte van variant V3.

Deze alternatieve scenario's hebben geen invloed op de kinderbijslag, de forfaitaire gedeelten van de zelfstandigenpensioenen, het gewaarborgd inkomen en de uitgaven voor gezondheidszorgen.

1. De impact van een wijziging van de hypothesen inzake sociaal beleid wordt eveneens bestudeerd in de Planning Paper "De pensioenhervorming". In deze publicatie komen de hypothesen van simulatie W1 overeen met die van variant V4 in MALTESE en die van simulatie W2 met die van variant V3, terwijl het scenario inzake sociaal beleid van simulatie W3 vergelijkbaar is met dat van de referentiesimulatie MALTESE.

TABEL 17 - Overheidsrekening in percent van het BBP - varianten V3 en V4
(in verschillen)

	Variant V3 - referentie			Variant V4 - referentie			Variant V4 - Variant V3		
	2010	2030	2050	2010	2030	2050	2010	2030	2050
1. Lopende ontvangsten	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2. Lopende uitgaven	0.3	0.4	0.5	0.1	-0.2	-0.8	-0.2	-0.7	-1.3
Waarvan sociale transferten	0.2	0.4	0.5	0.1	-0.2	-0.8	-0.2	-0.7	-1.3
waarvan socialezekerheidsbijdragen	0.2	0.4	0.5	0.1	-0.2	-0.8	-0.2	-0.7	-1.3
- Pensioenen	0.2	0.4	0.4	0.2	0.2	-0.2	0.0	-0.2	-0.6
waarvan werknemersregeling	0.2	0.4	0.4	0.2	0.2	-0.1	0.0	-0.2	-0.6
- Gezondheidszorgen	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- ZIV-uitkeringen	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.2	0.0	-0.1	-0.2
- Werkloosheid	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.2	-0.3	-0.1	-0.2	-0.3
- Brugpensioen	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	0.0	-0.1	-0.1
- kinderbijslag	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- Overige	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Waarvan rentelasten	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3. Saldo van de lopende rekeningen	-0.3	-0.4	-0.5	-0.1	0.2	0.8	+0.2	+0.6	+1.2
Saldo van de Sociale Zekerheid (zonder rentelasten en inkomens uit vermogen)	-0.2	-0.4	-0.5	0.0	0.2	0.8	+0.2	+0.6	+1.2
4. Financieringscapaciteit	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Waarvan primair saldo	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5. Manoeuvrerruimte	-0.3	-0.4	-0.5	-0.1	0.2	0.8	+0.2	+0.6	+1.2
6. Overheidsschuld	0.2	0.1	0.0	0.2	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0

Bronnen :Federaal Planbureau, simulaties MALTESE : varianten inzake sociaal beleid.

Werkloosheid - Brugpensioen - ZIV-uitkeringen

Ten opzichte van de referentiesimulatie, toont *variant 3* aan dat een hogere welvaartsaanpassing van de uitkeringen slechts een zeer beperkte weerslag heeft op dit soort van sociale prestaties. Men stelt vast dat deze uitgaven lichtjes stijgen in miljarden frank, wat echter niet terug te vinden is in tabel 17, in percent van het BBP.

In variant V4 zijn de uitgaven voor werkloosheid, brugpensioen en ZIV-uitkeringen lager dan die in de referentiesimulatie want op lange termijn is de invloed van de tragere stijging van de loongrenzen groter dan die van de meer vrijgevege welvaartsaanpassing.

In deze regelingen gaat het inderdaad om een groot percentage steuntrekkers die de loongrens bereiken en is er een grote in- en uitstroom van gerechtigden met een doorgaans kort verblijf (vooral in de werkloosheidsverzekering). De evolutie van de loongrens voor de nieuwe gerechtigden heeft bijgevolg een grotere impact

dan de welvaartsaanpassing van de sociale uitkeringen voor de stock gerechtigden.

De invloed van de geringere aanpassing van de loongrens alleen is terug te vinden in de analyse van *variant V4 ten opzichte van variant V3* die duidelijk aantoont hoe belangrijk de evolutie van de loongrens is voor deze prestaties.

Werknemerspensioenen

Aan de hand van de resultaten van *variant V3 (uitgedrukt in verschillen ten opzichte van de referentiesimulatie)* kan de impact worden geraamd van een grotere welvaartsaanpassing van de pensioenen. De verhoging van de welvaartsaanpassing met 0.5 procent heeft een grotere weerslag op het groeiritme van het gemiddelde pensioen dan in het geval van de overige vevangingsinkomens. De gemiddelde duur van het verblijf in de pensioenregeling is inderdaad veel langer dan in de andere takken van de sociale zekerheid, zodat de welvaartsaanpassing meer gewicht krijgt. Bovendien vormen de pensioenuitgaven in percent van het BBP een grotere massa (dan de werkloosheid, de brugpensioenen of de invaliditeit).

In vergelijking met variant V3, toont variant V4 aan dat de loongrens op korte termijn slechts een geringe rol speelt maar op lange termijn van doorslaggevend belang is. De volgende drie elementen verklaren dit fenomeen :

- de vernieuwing van de gepensioneerden verloopt relatief traag (wegens de lange verblijfsduur);
- het aantal rechthebbenden voor dewelke de loongrens wordt bereikt tijdens de loopbaan, is lager dan voor de overige vervangingsinkomens (want het niveau van de loongrens is hoger);
- de wijziging van de loongrens komt in de pensioenberekening slechts volledig tot uiting na een aantal jaren die overeenstemmen met de duur van de loopbaan.

Ten opzichte van de referentiesimulatie worden de resultaten van variant V4 verklaard door de gevolgen van een minder sterke evolutie van de loongrenzen (- 0.75 procent per jaar) en een grotere welvaartsaanpassing (+ 0.5 procent per jaar) van de pensioenen. De impact van de grotere welvaartsaanpassing van de pensioenen speelt een overwegende rol op korte en middellange termijn, terwijl de invloed van de lagere loongrenzen de grootste invloed uitoefent op lange termijn.

Saldo van de sociale zekerheid

Variant V3 toont een verslechtering van het saldo van de Sociale Zekerheid t.o.v. de referentiesimulatie tot 0.5 procentpunt van het BBP in 2050, afhankelijk van de stijging van de welvaartsaanpassing.

Tussen 2002 en 2010 gaat het saldo van de socialezekerheidsrekening lichtjes achteruit *in variant V4* (ten opzicht van de referentiesimulatie) als gevolg van de grotere welvaartsaanpassing die vooral een invloed heeft op de pensioenen in de werknemersregeling. Daarna neemt dit saldo geleidelijk toe van 0.2 procent van het BBP in 2030 tot 0.8 procent in 2050, dank zij de impact van de tragere loongrenzen (zie de resultaten van de *variant V4, uitgedrukt in vergelijking met variant V3*). Er zij opgemerkt dat van 2010 tot 2045 de besparingen in de takken

werkloosheid-brugpensioen-ZIV de meeruitgaven voor pensioenen ongedaan maken.

Overheidsrekening

De netto financieringscapaciteit van de gezamenlijke overheid is in evenwicht in 2010 in variant V3 en in 2009 in variant V4 (2008 in de referentiesimulatie). Daarna evolueert de impact op de manoeuvreerruimte omgekeerd evenredig met die op de sociale uitkeringen.

Gemiddelde uitkeringen ten opzichte van het gemiddelde brutoloon

Deze alternatieve scenario's met betrekking tot het sociaal beleid beïnvloeden de evolutie van de gemiddelde sociale uitkeringen uitgedrukt in functie van het gemiddelde bruto loon (tabel 18).

Variant V3 (hogere welvaartsaanpassing van de uitkeringen) noteert een kleinere daling van deze ratio's dan in de referentiesimulatie, in het bijzonder voor de werknemerspensioenen.

Variant 4 daarentegen (ongedifferentieerd sociaal beleid van 1 percent voor de loongrenzen en de welvaartsaanpassing) impliceert, in verhouding tot het gemiddelde loon, een aanzienlijke daling van de gemiddelde uitkeringen, die heel wat groter is dan die in de referentiesimulatie. De stelsels die het meest door dit alternatieve beleid worden getroffen zijn de werkloosheidsverzekering (het gemiddelde bedrag noteert een inkomensdaling van 44.3 percent ten opzichte van een loontrekkende tussen 2000 en 2050) en het brugpensioen (inkomensverlies van 44.2 percent). Er zij inderdaad opgemerkt dat 100 percent van de niet-geforfaitariseerde werklozen vanaf 2020 de loongrens bereiken in variant V4, wat neerkomt op het toekennen van een soort basisuitkering. Dit soort van sociaal beleid kadert dus binnen het vooruitzicht van eenvormige uitkeringen, zowel tussen de nieuwe begunstigden uit de verschillende inkomenscategorieën als tussen de nieuwe en de oude begunstigden.

TABEL 18 - Gemiddelde sociale uitkeringen van de werknemersregeling in verhouding tot het gemiddeld bruto loon

	Referentie			Variant V3		Variant 4	
	2000	2050	2050/2000	2050	2050/2000	2050	2050/2000
Vervangingsinkomens	31.4	25.6	-18.6%	26.9	-14.5%	23.7	-24.8%
waarvan pensioen	32.5	25.7	-20.8%	27.3	-15.9%	25.2	-22.3%
waarvan brugpensioen	36.3	28.2	-22.3%	28.6	-21.2%	20.3	-44.2%
waarvan werkloosheid	27.5	21.7	-20.9%	21.8	-20.5%	15.3	-44.3%
waarvan invaliditeit	32.8	29.9	-8.9%	30.4	-7.5%	24.1	-26.7%

Bronnen : Federaal Planbureau, simulaties MALTESE : referentiesimulatie en varianten inzake sociaal beleid.

In het algemeen resulteert een grote loskoppeling tussen de evolutie van de loongrenzen en die van de lonen in een geleidelijke toename van het aantal uitkeringsgerechtigden die de loongrens bereiken. Het stelsel ontspoord dan naar een forfaitarisering van de uitkeringen waardoor de evenwichten tussen de generaties worden gewijzigd en een tegenstelling opduikt met het verzekeringsprincipe van de Sociale Zekerheid.

Besluiten

De vergrijzing : een quasi-zekerheid

De vergrijzing van de bevolking zal een stempel drukken op de eerste helft van de XXIste eeuw. Dit is niet zomaar een prognose maar een quasi-zekerheid wat betreft de toekomst van onze maatschappij. *Kan ons socialezekerheidsstelsel met zijn huidige regels overleven in deze nieuwe context ?*

De door het Federaal Planbureau gerealiseerde langetermijnvooruitzichten van de socialezekerheidsrekeningen hebben de budgettaire impact van de vergrijzing in een globaal sociaal-demografisch en macro-economisch kader geplaatst waarin de huidige berekeningsregels van de verschillende sociale uitkeringen zijn vervat.

Budgettaire kost van de vergrijzing : 2 percent van het BBP

Op basis van het centrale scenario van de bevolkingsvooruitzichten 1996-2050 werd *een referentiesimulatie* bij ongewijzigd beleid en constante wetgeving uitgewerkt. Zij omvat de trends op zeer lange termijn van de Belgische economie op het vlak van economische groei en activiteitsgraden en een vrijgevig scenario inzake sociaal beleid dat overeenstemt met de nieuwe bepalingen in de sector "pensioenen". Op die basis en rekening houdend met alle sociale uitgaven, zou *de budgettaire kost van de vergrijzing* (buiten de geïnduceerde effecten op de rentelast via de overheidsschuld) *2 percent van het BBP bedragen* tussen 2000 en 2030 of 1,5 percent van het BBP voor de sociale zekerheid sensu stricto en 0,5 percent voor de overheidspensioenen.

Vier factoren

Alhoewel deze meeruitgave hoog oploopt in termen van economische middelen die nodig zijn voor de financiering ervan, lijkt ze toch gering in vergelijking met de verhoging van de coëfficiënten inzake demografische afhankelijkheid. *Dit resultaat* - dat heel duidelijk het belang illustreert van een globale aanpak van deze problematiek - *kan verrassend overkomen*. *Vier factoren* liggen aan de basis van dit resultaat :

- de hypothese van een stabiliserende werkgelegenheid in een context van een dalende beroepsbevolking;
- de waarschijnlijke daling (in termen van het BBP) van de uitgaven in de sectoren werkloosheid, invaliditeit, brugpensioenen en kinderbijslag;
- de eigen dynamiek van de verschillende sectoren (vooral in de pensioensector waar de toename van het aantal begunstigden helemaal geen proportionele toename van de uitgaven veroorzaakt);

- een sociale vrijgevigheid die, alhoewel gevoelig toegenomen ten opzichte van de voorbije vijftien jaar, lager zou liggen dan een volledige indexering aan de levensstandaard;

De bestudeerde alternatieve macro-economische scenario's zetten dit resultaat niet fundamenteel op de helling. De gevoeligheid van de budgettaire kost van de vergrijzing ten aanzien van de geteste alternatieve hypothesen inzake economische groei bedraagt minder dan 1 percent van het BBP tegen 2050.

Vanzelfsprekend onderstrepen deze conclusies het belang van een globaal beheer van de sociale zekerheid en een aanpassing van de overdrachten van de Staat naar de Sociale Zekerheid in functie van de demografische schok.

Financiering van de kost van de vergrijzing

Hoe kan de sociale meeruitgave als gevolg van de vergrijzing worden gefinancierd? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moet de budgettaire kost van de vergrijzing vergeleken worden met *de daling van de rentelasten* als gevolg van een geleidelijke vermindering van de overheidsschuld.

In de referentiesimulatie bereiken de rekeningen van de gezamenlijke overheid een budgettair evenwicht in 2008. Er zij aan herinnerd dat de daling van het deficit tussen 1996 en 2008 resulteert uit de evolutie van de ontvangsten en uitgaven bij ongewijzigd beleid en constante wetgeving¹. Dit impliceert een daling van het primair saldo en dus een tragere daling van het tekort ten opzicht van een budgettaire verloop waarin het primair saldo constant wordt gehouden en bijgevolg het budgettair evenwicht sneller wordt bereikt.

Verdwijning van het deficit in 2008

Na 2008 zou de toepassing van dezelfde methodologie impliceren dat er, ondanks de impact van de vergrijzing, budgettaire overschotten ontstaan. Vanaf dat moment houdt de projectie rekening met *de hypothese van een nulsaldobeleid op de begroting*. Deze laatste methodologie biedt het voordeel dat zij een zekere prognostische waarde geeft aan de projectie van het deficit, de rentelasten en de overheidsschuld en dat zij de toekomstige budgettaire manoeuvreerruimtes verklaart die in een dergelijk scenario voorkomen. Deze laatste worden bepaald door het verschil tussen het primair saldo bij ongewijzigd beleid en het saldo dat overeenstemt met een nulsaldobeleid. Een dergelijke methodologie toont echter niet de manoeuvreerruimtes die zouden ontstaan binnen een strategie van stabilisering van het primair overschot op zijn huidig peil.

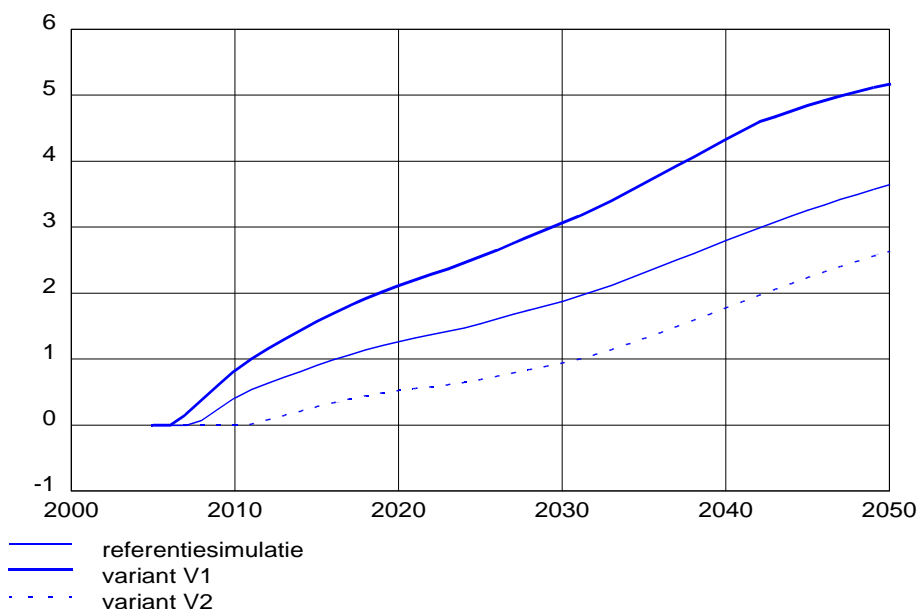
Manoeuvreerruimtes

Figuur 14 toont de evolutie in de tijd van deze *manoeuvreerruimtes* (in percent van het BBP) in de referentiesimulatie en in de twee onderzochte macro-economische varianten. Er zij aan herinnerd dat in variant V1 de gemiddelde jaarlijkse economische groei gedurende de periode 2000-2050 2.25 percent bereikt, zoals in de referentiesimulatie, die gegenereerd wordt door iets lagere productiviteitswinsten (2.1 percent in plaats van 2.25 percent) die op hun beurt gecompenseerd worden door een langzame toename van de werkgelegenheid; in variant V2 wordt gewerkt met een scenario van tragere economische groei (gemiddeld 1.75 percent per jaar).

1. Cf. hoofdstuk 3 voor een beter begrip van de hypothesen in het kader van deze methodologie.

De manoeuvreerruimtes ontstaan vrij laat, rekening houdend met het zeer strict karakter van het scenario met betrekking tot het begrotingsbeleid; *op lange termijn* worden deze manoeuvreerruimtes evenwel *belangrijk* (tussen 1 en 3 percent van het BBP in 2030 volgens de drie gehanteerde macro-economische scenario's).

FIGUUR 14 - Manoeuvreerruimtes
(in percent van het BBP)

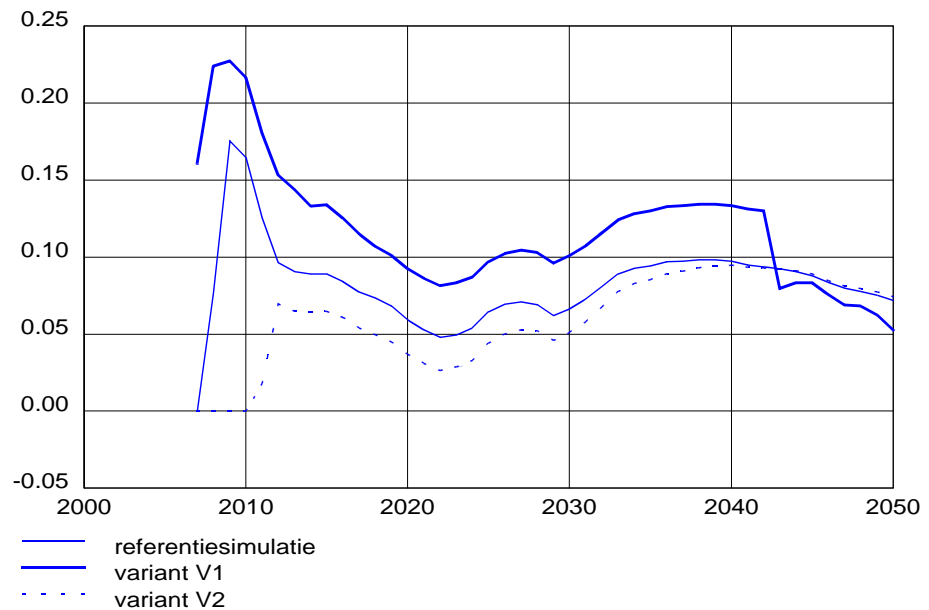

Bron : Federaal Planbureau, simulatie MALTESE.

"Nieuwe" manoeuvreerruimtes

Men mag veronderstellen dat de manoeuvreerruimtes gebruikt zullen worden voor structurele maatregelen. Met andere woorden, de manoeuvreerruimtes die van jaar tot jaar beschikbaar zijn voor *nieuwe initiatieven* worden telkens kleiner door de terugkerende kost van de vroeger genomen structurele maatregelen. Figuur 15 geeft de evolutie van de manoeuvreerruimtes (of "nieuwe" manoeuvreerruimtes) die beschikbaar zijn voor deze nieuwe initiatieven (in percent van het BBP), rekening houdend met de jaarlijkse schommelingen van de totale manoeuvreerruimtes die worden voorgesteld in figuur 14.

FIGUUR 15 - “Nieuwe” manoeuvreerruimtes of jaarlijkse schommelingen van de totale manoeuvreerruimtes (in percent van het BBP)

Bron : Federaal Planbureau, simulaties MALTESE.

De schuldafbouw financiert de kost van de vergrijzing

Er zij opgemerkt dat, ondanks de begrotingskost van de vergrijzing, er ieder jaar "nieuwe" manoeuvreerruimtes blijven ontstaan en dit gedurende de gehele projectieperiode. Dit bevestigt het feit dat, in het referentscenario, de daling van de door de schuldafbouw geïnduceerde rentelasten groter is dan de budgettaire kost van de vergrijzing en volstaat om de deze te financieren.

Figuur 15 toont echter duidelijk het belang aan van *de timing van de begrotingsaantering*. Inderdaad, in de referentiesimulatie en variant V1 zijn de "nieuwe" manoeuvreerruimtes die respectievelijk vanaf 2008 en 2007 ontstaan, relatief groot (0.2 percent van het BBP). Op het moment dat de schok van de vergrijzing het grootst is, worden ze echter aanzienlijk kleiner; zelfs in het gunstigste scenario (variant V1) zijn deze "nieuwe" manoeuvreerruimtes kleiner dan 0.1 percent van het BBP tussen 2020 en 2025. In het minder gunstige scenario (variant V2) ontstaan de manoeuvreerruimtes pas na 2010 en worden onmiddellijk kleiner.

Saneren voor de “opa-oma-boom”

Het is dus van essentieel belang de sanering *te voltooien voor de opa-oma-boom van de jaren 2010-2030*. Het structureel deficit dat moet worden bereikt alvorens over manoeuvreerruimtes te beschikken is via hypothese vastgelegd op 0 percent. Vanzelfsprekend zou het via een minder strenge saneringsstrategie (bijvoorbeeld een scenario waarin het structureel deficit 0.5 percent van het BBP zou bedragen) mogelijk zijn sneller manoeuvreerruimtes te creëren die evenwel kleiner zouden zijn.

Belang van de macro-economische resultaten

De invloed van *de economische groei en de resultaten inzake werkgelegenheid* (met een identieke economische groei) op de begrotingskost van de vergrijzing en de manoeuvreerruimtes tonen aan dat de productiviteitswinst en de daling van de werkloosheid van essentieel belang zijn opdat de impact van de vergrijzing op de

overheidsfinanciën zou kunnen worden opgevangen. Een voldoende grote minimale werkloosheidsgraad op lange termijn (wat gelijkgesteld kan worden met een structurele werkloosheidsgraad) zou de economische groei kunnen belemmeren en de manoeuvreerruimtes verkleinen (cf. variant V2).

Bevordering van het menselijk kapitaal

Een bijgestuurde langetermijnpolitiek van de arbeidsmarkt zou dus gericht moeten zijn op het *onderwijs*, de *opleiding* en de *herscholing* eerder dan op een vermindering van het arbeidsaanbod (bijvoorbeeld via het brugpensioen of het aanmoedigen van de terugtrekking uit de arbeidsmarkt door de echtgeno(o)t(e)). Inderdaad, een kleine heropleving van de werkgelegenheid, samen met een hoge structurele werkloosheidsgraad, doet op lange termijn een tekort aan arbeidskrachten ontstaan. In een dergelijk context wordt de groei vertraagd aangezien de beschikbare kwalificaties het niet mogelijk maken de productiviteitswinst te verhogen. De loonsverhogingen kunnen dan groter zijn dan de productiviteitswinst waardoor het macro-economisch evenwicht in gevaar kan komen.

Onderwijs, opleiding en herscholing kunnen, op voorwaarde dat zij aangepast zijn aan de evolutie van de noodzakelijke kwalificaties, bijdragen tot *een verhoging van de productiviteitswinst en een daling van de structurele werkloosheidsgraad*. Het gevaar bestaat inderdaad dat de snelle technologische vooruitgang, bij gebrek aan een adequaat beleid ter bevordering van het menselijk kapitaal, een negatieve impact heeft op de structurele werkloosheid.

Sociaal beleid

Naast deze belangrijke besluiten inzake de begroting, kunnen ook uit de studie ook lessen worden getrokken in verband met het sociaal beleid.

Behoud van het verzekeringsprincipe van de pensioenen

In een andere publicatie van het Federaal Planbureau¹ werd de nadruk gelegd op de essentiële rol van de evolutie van de loongrenzen en de aanpassing van de uitkeringen aan de welvaart voor het behoud van het verzekeringsprincipe binnen het algemene pensioenstelsel voor werknemers en het evenwicht tussen de generaties. Een te grote loskoppeling tussen de groeivoet van de lonen en de ontwikkeling van de loongrenzen leidt inderdaad tot een toenemende *forfaitarisering* van de uitkeringen waardoor de pensioenen het principe van sociale verzekering verlaten. Indien bovendien de groeivoet van de aan de pensioenen toegekende verhogingen (welvaartsaanpassing) gelijk is aan de groeivoet van de loongrenzen, ontstaat er naast de trend tot forfaitarisering ook een convergentie tussen de oude en de nieuwe pensioenen, waardoor *de evenwichten* tussen de generaties worden gewijzigd.

Beperking van de loskoppeling lonen - loongrenzen

Deze vaststellingen gelden nog meer voor de overige categorieën van vervangingsinkomens waarvan de loongrenzen aanzienlijk lager zijn dan de loongrenzen waarmee rekening wordt gehouden in de berekening van de werknemerspensioenen en m.n., vooral in de sectoren werkloosheid en brugpensioen. Aangezien de verschillende socialezekerheidstakken hun verzekeringsprincipe moeten behouden en de evenwichten tussen de generaties moeten handhaven, lijkt het erg belangrijk enerzijds de loskoppeling tussen de evolutie van de loongrenzen en die van de lonen te beperken en anderzijds een verschil te behouden tussen de evolutie van de loongrenzen en de welvaartsaanpassing van de uitkeringen, ten koste van deze laatste.

1. Zie Festjens M.-J. "De pensioenhervorming" Planning Paper, 1997.

De in het kader van deze studie uitgevoerde simulaties inzake sociaal beleid, maken het mogelijk de budgettaire gevolgen te preciseren van de verschillende mogelijke scenario's met betrekking tot de ontwikkelingen van de loongrenzen en de welvaartsaanpassing.

*Werkloosheid-brugpensioen :
de snelle weerslag van een
verhoging van de loongrenzen*

De gevolgen van een *grotere vrijgevigheid inzake loongrenzen* zijn op korte-middellange termijn veel groter in de sectoren werkloosheid, brugpensioenen en - zij het in mindere mate - de invaliditeit dan in de pensioensector. Dit kan worden afgeleid uit het lagere niveau van de loongrenzen in deze sectoren en uit een snellere rotatie van de begunstigden.

De gevolgen van *een grotere welvaartsaanpassing van de uitkeringen* daarentegen zijn duidelijker in het geval van de pensioenen dan voor de overige vervangingsinkomens aangezien de in- en uitstromen er verhoudingsgewijs veel geringer zijn.

Globaal gezien, doet een welvaartsaanpassing van de uitkeringen met 0.5 percent per jaar de totale sociale uitkeringen toenemen met 0.5 percent van het BBP tegen 2050; terwijl een verhoging met 0.75 percent van de jaarlijkse groeivoet van de loongrenzen de totale sociale uitkeringen verhoogt met 1.3 percent van het BBP in 2050. Op middellange termijn echter ontwikkelen de gevolgen van een verhoging van de loongrenzen zich trager dan de impact van een verhoging van de uitkeringen.

In het kader van het macro-economisch scenario van de referentiesimulatie, zijn de mogelijkheden om de vrijgevigheid uit te breiden, dus beperkt.

Synthese

De begrotingskost van de vergrijzing kan worden gecompenseerd door de verlaging van de rentelasten; een dergelijke verlaging zal plaats hebben op voorwaarde dat in de loop van het eerste decennium van de XXIste eeuw de *begroting wordt gesaneerd*.

De macro-economische resultaten vormen een essentiële factor zowel voor de verlaging van de begrotingskost van de vergrijzing als voor de schuldafbouw waardoor deze kost kan worden gefinancierd. In dit verband kan ook de *bevordering van het menselijke kapitaal* op lange termijn een belangrijke rol spelen.

De vrijwaring van de Belgische sociale zekerheid als sociaal verzekeringsstelsel wordt niet enkel bepaald door de capaciteit van de overheidsfinanciën om de kost van de vergrijzing op te vangen. Zij impliceert eveneens *een delicate beheersing van het evenwicht tussen de verhogingen van de sociale uitkeringen en het optrekken van de loongrenzen*.

Dank zij een sociaal beleid dat gericht is op enerzijds het optrekken van de loongrenzen overeenkomstig de effectieve loonsverhogingen (de loskoppeling ten opzicht van de globale loonsverhogingen is beperkt tot de "wage drift") en anderzijds op een geringe welvaartsaanpassing van de uitkeringen, zou het verzekeringsprincipe van onze sociale zekerheid kunnen worden behouden, rekening houdend met de budgettaire beperkingen.

VII

Bibliographie

- Boyer R., Malgrange P., *Formalisation de long terme: une revue de littérature*, Cepremap, februari 1989
- Federaal Planbureau, *Economische Vooruitzichten 1997-2001*, september 1997
- Commission européenne, *Medium term projections 1997-2001*, september 1997
- Delhuvette M., Festjens M.J., Berckmans A., De Lange H., *De geschiedkundige ontwikkeling van de sociale zekerheid in België (1945-1980)*, Documentatieblad, Ministerie van Financiën, juli-augustus 1985
- Englert M., Fasquelle N., Weemaes S., *Les perspectives d'évolution à très long terme de la Sécurité sociale (1991-2050)*, Planbureau, Planning Paper nr 66, maart 1994
- Eurostat, *Dépenses et recettes de protection sociale 1980-1993*, Collection population et conditions sociales, Luxemburg, 1995
- Fasquelle N., Festjens M.J., Weemaes S., *De nieuwe financiële rekeningen 1997-2050 van de Sociale Zekerheid*, Federaal Planbureau, Rapport, augustus 1997
- Fasquelle N., Masure L., *MALTEMO: Actualisation du module socio-démographique jusqu'en 2050*, Federaal Planbureau, nota AD/5698, 3 april 1996
- Fasquelle N., Weemaes S., *Les perspectives financières de long terme de la protection sociale*, Federaal Planbureau, Bijdrage aan 'le 12ème Congrès des Economistes belges de langue française', Commissie 2, Brussel, 28 en 29 november 1996
- Festjens M.J., *De ontwikkeling van de sociale zekerheid (1980-1990)*, hoofdstuk VI van "Geschiedenis van de Openbare Financiën in België, de periode 1980-1990", Belgisch Instituut van Openbare Financiën, Academia Press - Gent
- Festjens M.J., *Het pensioen: Een lange termijn contract versus het schrikbeeld van de vergrijzing*, Paper voor het 22ste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres, Federaal Planbureau, AD 5597, oktober 1995
- Festjens M.J., *De pensioenhervorming*, Federaal Planbureau, Planning Paper, 1997

Nationaal Instituut voor de statistiek, Planbureau, *Bevolkingsvooruitzichten 1992-2050*

Nationaal Instituut voor de Statistiek, Federaal Planbureau, *Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050*

Lambrecht M., *De vergrijzing van de bevolking*, Federaal Planbureau, Planning Paper, 1997

Lambrecht M., Fasquelle N., Weemaes S., *L'évolution démographique de long terme et son incidence isolée sur quelques grandeurs socio-économiques (1992-2050)*, Planbureau, Planning Paper n°68, juli 1994

Rouchet J., *Quelles études quantitatives à long terme?*, INSEE, maart 1982

Weemaes S., *Onderzoek naar de evolutie van de overheidspensioenen op lange termijn*, Federaal Planbureau, Planning Paper n°73, 1995

Bijlage 1 Definities van de gebruikte concepten

A. De financiële rekeningen van de sociale zekerheid en van de Overheid

Deze rekeningen worden opgemaakt tegen constante prijzen van 1991 (de gebruikte deflator is de prijsindex van het particulier verbruik) op basis van de definities van de nationale rekeningen. Van 1953 tot 1969 gaat het om de door het NIS gerealiseerde nationale rekeningen volgens het SNA-stelsel van de Verenigde Naties, van 1970 tot 1995 om de nationale boekhouding in ESER-termen (stelsel opgemaakt door de Europese Unie) en van 1996 tot 2050 om de MALTESE-voorzichten, eveneens in ESER-termen.

1. De rekening van de Sociale Zekerheid

Deze rekening wordt voorgesteld in een optiek van globale overheidsfinanciën, zonder inkomens uit vermogen en rentelasten.

De *ontvangsten* van de Sociale Zekerheid bestaan uit de effectieve socialezekerheidsbijdragen van werkgevers en werknemers, de overdrachten van de Staat en de overige ontvangsten waarin hoofdzakelijk de maatregelen inzake alternatieve financiering zijn vervat.

De *uitgaven* zijn verdeeld in sociale uitkeringen en werkingskosten

In het kader van de nationale boekhouding vertegenwoordigen de *sociale uitkeringen* de overdrachten van de Sociale Zekerheid naar de gezinnen (werknemersregeling en zelfstandigenregeling), d.w.z.

- de rust- en overlevingspensioenen (inclusief het gewaarborgd inkomen voor bejaarden)¹;
- de uitkeringen voor gezondheidszorgen (inclusief de uitkeringen van het vrijwillig stelsel);

---

1. In de nationale boekhouding 1995 verdwijnt het gewaarborgd inkomen uit de rekening van de Sociale Zekerheid en wordt vervat in de andere sociale overdrachten van de Overheidsrekening. Deze gewijzigde verrekening werd nog niet toegepast in het Maltese-model teneinde lange homogene reeksen voor te stellen.

- de uitkeringen van de ziekte- en invaliditeitsverzekering (ZIV) waaronder de uitkeringen voor primaire ongeschiktheid, de invaliditeitsuitkeringen en de geboortepremies;
- de werkloosheidsuitkeringen (en de brugpensioenen vanaf 1976) betaald door de Sociale Zekerheid;
- de kinderbijslag;
- de uitkeringen voor arbeidsongevallen, beroepsziekten en bestaanszekerheid.

2. De overheidsrekening

De Overheidsrekening omvat de centrale overheid, de lokale overheden en de Sociale Zekerheid.

De grote aggregaten van de *lopende ontvangsten* van de Overheid zijn de effectieve bijdragen van en buiten de Sociale Zekerheid, de fictieve bijdragen¹ die vooral de tegenwaarde weergeven van de uitkeringen die door de Overheid aan zijn werknemers worden betaald (pensioenen, kinderbijslag, ...), de belastingen, de overige ontvangsten (inkomens uit vermogen en bedrijfsinkomsten, inkomens uit het buitenland ...).

De *lopende uitgaven* van de Overheid zijn :

- de sociale overdrachten in ruime zin, die zelf onderverdeeld zijn in socialezekerheidsoverdrachten of -uitkeringen (zie de rekening van de Sociale Zekerheid), in overheidspensioenen (administratie, onderwijs, parastatalen van de Sociale Zekerheid) en overige uitgaven (pensioenen van de vroegere Kaders van Afrika, OCMW's, kinderbijslag in de overheidssector);
- het overheidsverbruik: bezoldigingen in de overheidssector, fictieve bijdragen, afschrijvingen, aankoop van goederen en diensten;
- overdrachten aan bedrijven : subsidies aan bedrijven waaronder vooral de pensioenen van de overheidsbedrijven;
- de overige transferten : diverse transferten aan de gezinnen, het buitenland...;
- de rente van de overheidsschuld.

Het *saldo van de kapitaalverrichtingen* is altijd negatief van 1953 tot 2050 aangezien de kapitaalontvangsten traditioneel zeer gering zijn² (kapitaaloverdrachten en -belastingen zoals de successierechten). De kapitaaluitgaven zijn vooral samengesteld uit de overdrachten aan bedrijven en de overheidsinvesteringen;

---

1. De overheidsuitkeringen binnen het ambtenarenstelsel worden in de rekening van de Staat drie keer geboekt : een keer in de ontvangsten als fictieve bijdragen en twee keer in de uitgaven (in de sociale overdrachten en in het overheidsverbruik).
2. Uitgezonderd in 1992 als gevolg van de verkoop van overheidsactiva.

De *netto financieringscapaciteit* is de som van de saldi van de lopende en kapitaalverrichtingen, terwijl het *primaire saldo* de netto financieringscapaciteit zonder rentelasten vertegenwoordigt.

De *globale overheidsschuld* heeft niet dezelfde inhoud tussen de periodes 1953-1959, 1960-1969 en 1970-1995. Zij omvat de gewaarborgde Kongolese schuld tussen 1953 en 1959, terwijl dit niet langer het geval is vanaf 1960. Vanaf 1970 omvat zij bovendien een deel van de gedebudgetteerde schuld en de schuld van de lokale overheden.

De *manoeuvrerruimte* komt uiteraard pas in de projectie voor van zodra de financieringscapaciteit in evenwicht is.

B. De aantallen

De door het MALTESE-systeem gebruikte definities van het aantal personen, al dan niet gerechtigden op een sociale uitkering, zijn vervat in de onderstaande tabel, waarin een onderscheid wordt gemaakt tussen het demografische en het boekhoudkundige concept¹:

- *demografische concept* : een persoon wordt één enkele keer verrekend in één enkele categorie, waarbij de som van al die sociaal-demografische categorieën, per geslacht en per leeftijd, gelijk is aan de demografische bevolking.
- *boekhoudkundige concept* : het gaat om volledige administratieve statistieken die op grote schaal zijn gepubliceerd en verspreid maar dubbeltellingen bevatten. De som van deze categorieën ligt soms hoger dan de demografische bevolking.

---

1. Zie bijlage over de MALTDEMO-module.

Demografisch concept

Boekhoudkundig concept

Gemeenschappelijke bron : Enquête naar de Beroepsbevolking, rechtstreeks per geslacht en leeftijdscategorie van vijf jaar

Diverse administratieve bronnen

Beroepsbevolking : tewerkgestelde en niet tewerkgestelde bevolking van 15 jaar en ouder, op de arbeidsmarkt

waarvan *werkgelegenheid*

Personen die gedurende de referteweek :

- gedurende tenminste een uur gewerkt hebben tegen betaling of met het oog op een voordeel (bezoldigde arbeid, zelfstandige arbeid, gratis arbeid in gezinsverband als bijdrage tot de goede werking van een bedrijf dat eigendom is van een verwant persoon);
- niet gewerkt hebben maar een activiteit of een baan hebben waar ze tijdelijk afwezig waren (bijvoorbeeld met vakantie of ziekteverlof). De personen die worden ontslagen en zij die op een latere datum een nieuwe baan beginnen, worden niet verrekend in de werkgelegenheid maar in de werkloosheid.

Zelfde definitie als het demografisch concept maar statistiek opgemaakt door het MTA op basis van de gegevens van RSZ, RSVZ, RIZIV, RVA, Enquête naar de Beroepsbevolking ..., beschikbaar per geslacht.

De verdeling per leeftijdscategorie gebeurt per beroepsstatuut (loontrekkende, zelfstandige, ambtenaar) op basis van RIZIV-gegevens.

waarvan de *werkloosheid*

Personen zonder werk gedurende de referteweek die (definitie Eurostat) :

- actief een bezoldigde baan zoeken (en het bewijs leveren dat ze werk gezocht hebben gedurende de periode van 4 weken die eindigt met de referteweek);
- beschikbaar zijn om te werken binnen de twee weken na de enquête;
- pogen een eigen bedrijf of praktijk te starten;
- wachten op nieuw werk na ontslag;
- een nieuwe baan hebben gevonden maar het werk nog niet hervat hebben.

Zelfde definitie als het demografisch concept (zonder arbeid, beschikbaarheid en actief zoeken naar werk) maar het enige criterium inzake actief zoeken naar werk bestaat in de inschrijving bij FOREM, ORBEM, VDAB. Bron : RVA, rechtstreeks per geslacht en leeftijdscategorie.

Concreet zijn daarbij betrokken :

- de volledig uitkeringsgerechtigde werklozen : volledig werklozen die een werkloosheidsuitkering of wachtpremie genieten en ingeschreven zijn als voltijds werkzoekenden;
- de verplicht ingeschreven niet tewerkgestelde werkzoekenden : deze categorie omvat de jongeren in wachttijd (niet uitkeringsgerechtigd) en de overige verplicht ingeschrevenen (tijdelijk uitgesloten werklozen, personen voorgesteld door de OCMW's, werklozen die vrijwillig aan een uitkering verzaken...);
- de vrije niet tewerkgestelde werkzoekenden : deze werkzoekenden hebben geen recht op een uitkering maar kunnen zich vrij inschrijven als werkzoekende;
- de oudere werklozen die geen werk meer zoeken. Sedert 1985 kunnen de werklozen van 55 jaar en ouder (50 jaar op voorwaarde van verminderde arbeidsgeschiktheid) niet meer als werkzoekende ingeschreven zijn maar toch een uitkering blijven genieten.

Schoolbevolking

De leerlingen of studenten die voltijds onderwijs of opleiding volgen (de schoolbevolking jonger dan 15 jaar is eveneens vervat in MALT-DEMO dank zij een raming die het Federaal Planbureau heeft gemaakt op basis van het aantal door de diverse bevoegde instanties getelde leerlingen)

= Definitie en bron van het demografisch concept

Demografisch concept	Boekhoudkundig concept
<i>Invaliden</i>	
Personen die arbeidsongeschikt zijn en gehandicapten	Aantal begunstigen van een invaliditeitsuitkering. Bron : RIZIV, per geslacht en per leeftijdsklasse
<i>Gepensioneerden</i>	
Personen die een pensioen genieten, ongeacht het stelsel	<p>Aantal gepensioneerden (rust- of overlevingspensioen) per geslacht en per leeftijdscategorie, per stelsel.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Algemeen stelsel (werknemer, zelfstandige en gewaarborgd inkomen) : RVP, per geslacht en leeftijdscategorie, opbouw door het Federaal Planbureau van "zuivere" aantallen per stelsel (eliminatie van de dubbeltellingen tussen deze drie stelsels). - Pensioenen ten laste van het Ministerie van Financiën : Begroting van de Pensioenen, per geslacht en leeftijdscategorie, eliminatie van de dubbeltellingen binnen de Begroting van Pensioenen - Provincies, gemeenten die niet aangesloten zijn bij het gemeenschappelijk stelsel, overheidsbedrijven : persoonlijke aanvragen van het Federaal Planbureau
<i>Bruggepensioneerden</i>	
Aantal bruggepensioneerden volgens de RVA, per geslacht en leeftijdscategorie. Dit brugpensioen omvat het bijzondere brugpensioen voor oudere werklozen van 1977 tot 1986, het wettelijke brugpensioen van 1977 tot 1982, het conventionele brugpensioen sedert 1976. Momenteel bestaat nog enkel het conventionele brugpensioen.	= Definitie en bron van het demografische concept
<i>Personen die voor hun gezin zorgen</i>	
Vooral vrouwen	Bestaat niet in demografisch concept
<i>Overige inactieven</i>	
Overschot	Bestaat niet in demografisch concept

Bijlage 2 De module MALTDEMO

MALTDEMO of *de sociaal-demografische module* is een specifiek instrument dat nodig is voor MALTESE. MALTDEMO verdeelt de demografische bevolking tussen de verschillende sociaal-demografische categorieën waaruit ze is samengesteld, per geslacht en per leeftijdscategorie van vijf jaar.

A. Korte beschrijving van de module

Het demografische concept

Volgens het *demografische concept*, wordt een persoon slechts één enkele keer geteld in één enkele categorie zodat de demografische samenhang wordt verzekerd : de som van de diverse sociaal-demografische categorieën vormt de demografische bevolking volgens geslacht en leeftijdscategorie.

In België bestaan er weinig *statistieken per leeftijdscategorie*. De enige jaarlijkse bron die een opsplitsing geeft van de bevolking in sociaal-demografische categorieën per geslacht en leeftijdscategorie is de *Enquête naar de Beroepsbevolking*, die momenteel beschikbaar is voor de jaren 1983 tot 1996 (zie kader). De informatie in een databank van 1983 tot 1996 volstaat niet om een leidraad te bekomen voor een verre toekomst zoals 2050. Men gebruikt ook *tienjaarlijkse tellingen* die bijkomende aanwijzingen leveren met name wat betreft de activiteitsgraden. Al die gegevens samen maken het mogelijk de demografische graden en niveaus te bekomen van elke sociaal-demografische categorie per geslacht en per leeftijdsgroep van 5 jaar.

Het boekhoudkundige concept

De demografische niveaus houden rekening met de demografische samenhang maar stemmen niet overeen met de statistieken die op ruime schaal worden verspreid door de bevoegde instellingen ("sociale" parastatalen), d.w.z. de zogenaamde boekhoudkundige niveaus. Volgens het *boekhoudkundige concept*, kan een persoon geteld worden in verschillende sociaal-demografische categorieën tegelijk of zelfs verschillende keren in dezelfde categorie. De som van alle sociaal-economische categorieën kan dan groter zijn dan de demografische bevolking.

De module MALTDEMO gebruikt in het boekhoudkundige concept een benadering die even verfijnd is als in het demografische concept, per geslacht en per leeftijd, maar enkel voor de niveaus van de actieve personen, invaliden en gepensioneerden (waaronder bruggepensioneerden), waarvoor men beschikt over observaties die gebaseerd zijn op volledige *administratieve bronnen* (Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, RVA, RIZIV, Rijksdienst voor Pensioenen, Ministerie van Financiën).

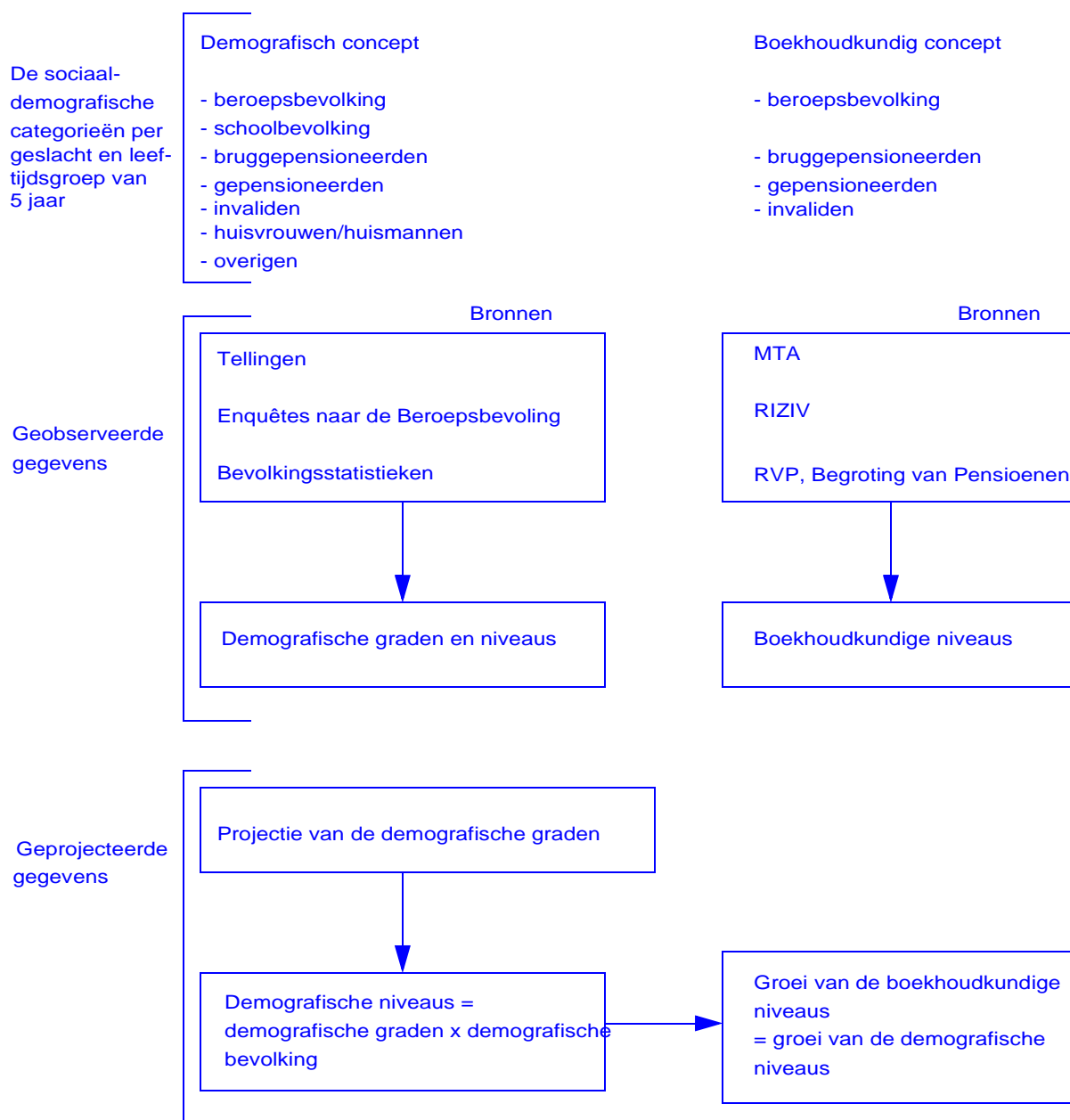
De projectie van de graden en niveaus

De kern van de MALTDEMO-module bestaat uit de "*doordachte*" projectie van de *demografische graden* van 1997 tot 2050, per geslacht en per leeftijdsgroep voor elke sociaal-demografische categorie, in het kader van bepaalde scenario's. De extrapolatie van deze graden steunt op de in het verleden genoteerde evoluties, internationale vergelijkingen van de activiteitsgraden, het cohorte-fenomeen, hypothesen over de scholingsgraden, de invaliditeitsgraden ... recente wetswijzigingen die een invloed hebben op sommige graden.

De *demografische niveaus* worden verkregen door toepassing van de doordachte projectie van de verschillende graden op de bevolkingsvooruitzichten per geslacht en per leeftijdscategorie 1996-2050 van het NIS en het Federaal Planbureau.

Volgens de hypothese volgen de *boekhoudkundige niveaus* een evolutie die gelijk loopt met die van de demografische niveaus.

FIGUUR 16 - De MALTDEMO-module

De enquête naar de Beroepsbevolking

Deze enquête wordt georganiseerd door de Statistische Dienst van de Europese Gemeenschap (EUROSTAT) om een beter inzicht te krijgen in de arbeidsmarkt van elk land van de Gemeenschap. Deze enquête wordt meestal uitgevoerd door het instituut voor de statistiek van elk land (het NIS in België) en daarna doorgestuurd naar EUROSTAT. Een eerste enquête had plaats in 1960. Daarna volgden tweejaarlijkse enquêtes van 1973 tot 1981 en tenslotte opnieuw jaarlijkse enquêtes vanaf 1983. Binnenkort zou de enquête trimestrieel worden georganiseerd.

Technisch gezien wordt de Enquête naar de Beroepsbevolking gehouden in de loop van een referteweek van april of mei. De steekproef moet voor België tussen de 30.000 en 50.000 gezinnen omvatten en tenminste een kwart van de antwoorden moet komen van de gezinnen die het jaar voordien werden ondervraagd. Sinds 1985 bestaat de Belgische steekproef uit 35.000 gezinnen. De eenheid van de steekproef is het gezin en in theorie moeten alle gezinsleden de enquête beantwoorden. De bruto resultaten worden vervolgens geëxtrapoleerd naar de totale bevolking.

Zoals elke enquêteresultaat bevatten ook de *ramingen van de enquête naar de beroepsbevolking* fouten die te wijten zijn aan het nemen van de steekproef en andere factoren zoals het niet antwoorden, foutieve aanwijzingen door de enquêteur betreffende de vragenlijsten, de coderingfouten, enz.¹. Men moet er dus rekening mee houden dat deze gegevens niet beschouwd mogen worden als echt geobserveerde waarden. Elke "observatie" bevat een min of meer grote foutenmarge, die vergroot wanneer men subtotalen onderzoekt, zoals de leeftijdsgroepen, het geslacht of de regio.

Voor 1983 konden de *definities en de concepten van de enquêtering* van jaar tot jaar worden gewijzigd zodat het onmogelijk was vergelijkingen te maken. Sinds 1983 echter wordt de enquête georganiseerd op basis van de concepten die werden vastgelegd op de 13de Internationale Conferentie van Arbeidsstatistici van oktober 1982².

De beroepsbevolking wordt gedefinieerd als alle personen van 15 jaar en ouder die op de arbeidsmarkt aanwezig zijn, ofwel als tewerkgestelden (in België of in het buitenland) ofwel als niet werkende werkzoekenden. De personen die geklasseerd staan als tewerkgestelden moeten in de loop van de referteweek gewerkt hebben gedurende tenminste één uur tegen betaling of met het oog op een voordeel, of een baan of een activiteit hebben waarop ze tijdelijk afwezig waren. De personen die als werklozen staan geboekt moeten aan drie criteria voldoen : geen werk hebben gedurende de referteweek, actief bezoldigd werk zoeken, beschikbaar zijn om te werken binnen de twee weken volgend op de enquête. Deze definities zijn beter bekend onder de naam van de definities of criteria van het IAB.

Algemeen heeft *de enquête tot doel* allerlei vragen te beantwoorden betreffende de situatie van de bevolking ten aanzien van de arbeidsmarkt : gaande van de arbeidsduur tot de reden waarom de laatste baan werd opgegeven, of nog het beroep, de sector ... Aangezien vrijwel elke tabel werd opgesteld per leeftijdscategorie en geslacht, krijgt men op die manier een massa informatie.

-
1. EUROSTAT, "Enquête communautaire sur les forces de travail - Guide de l'utilisateur 1988", Thème 3 : Population et conditions sociales, Série E : Méthodes, Luxemburg, 1990, p.10.
  2. Internationaal Arbeidsbureau, "Treizième conférence internationale des statisticiens du travail", Résolution betreffende de statistieken inzake beroepsbevolking, werkgelegenheid, werkloosheid en onderbezetting, Genève, 18-29 oktober 1982.

B. Projectie van de graden en samenvatting van bepaalde factoren

Bij de bespreking van de hieronder voorgestelde resultaten van de MALTDEMO-projecties wordt per geslacht een onderscheid gemaakt tussen vier grote leeftijdsgroepen : de jongeren van 15 tot 24 jaar, de groep van 25 tot 49 jaar die volop in het beroepsleven staan, de groep van 50 tot 59 jaar die uit het beroepsleven stappen en tenslotte de ouderen van 60 tot 99 jaar. De analyse heeft hoofdzakelijk betrekking op de activiteitsgraden en de pensioneringsgraden.

1. Leeftijdsgroep van 15 tot 24 jaar

In België vertonen de jonge leeftijdscategoriën *sterk dalende activiteitsgraden* als gevolg van *de uitbreiding van de scholingsgraden van 1947 tot 1996*¹. Deze trend tot langer studeren of het volgen van een opleiding geldt voor heel Europa maar is toch het meest uitgesproken in België waardoor de activiteitsgraden er lager zijn dan die in de Europese Unie. Er zij evenwel genoteerd dat tot 1981 de vrouwelijke activiteitsgraad van 20 tot 24 jaar is toegenomen, in tegenstelling tot de mannelijke activiteitsgraad.

In de projectie veronderstelt het scenario een verdere *daling van de activiteit* als gevolg van *een grotere scholingsgraad*. Voor de jongeren van 15 tot 19 jaar bereikt de activiteitsgraad een minimumdrempel van 2 percent.

2. Leeftijdsgroep van 25 tot 49 jaar

Vrijwel alle mannen tussen 25 en 49 jaar zijn actief; hun activiteitsgraden schommelen tussen 91 en 98 percent en variëren niet fundamenteel binnen een zelfde leeftijdsgroep. Deze percentages dalen echter sinds 1980. Deze trend die eveneens in de gehele Europese Unie wordt vastgesteld, is verontrustend want deze verandering betekent dat in 1992 in de Europese Unie ongeveer drie miljoen mannen uit die leeftijdsgroep niet werkten of niet actief een baan zochten (dit betekent bijna de helft van het totaal aantal mannen die als werkloze werden geteld). Bovendien is meer dan de helft van deze daling opgetreden tijdens de zes jaren 1987-1992, tijdens dewelke bijna twee miljoen mannen effectief verdwenen zijn uit de beroepsbevolking zonder evidente reden, tenzij misschien een gebrek aan tewerkstellingsmogelijkheden².

Toch vertonen de mannelijke activiteitsgraden tussen 25 en 49 jaar een licht opwaartse trend tussen 1947 en 1981. In de optiek van een *extrapolatie* op zeer lange termijn, werd dus de hypothese gehanteerd van *een licht stijgende historische trend* op basis van de meest uitgebreide gegevens waardoor de activiteitsgraden van 2050 ongeveer hun niveau van 1983 bereiken. Bovendien tonen Europese vergelijkingen aan dat de Belgische mannelijke activiteitsgraden lager zijn dan in de

-
1. Dit fenomeen versnelt gedurende de jaren '80 als gevolg van de verlenging van de leerplicht tot 18 jaar.
  2. L'emploi en Europe 1994, Commissie van de Europese Gemeenschap, Algemene Directie : Emploi, relations industrielles et affaires sociales, 1994, pp 49-50.

andere Europese landen (m.a.w. onder het Europees gemiddelde liggen), zodat een zeker inhaalmanoeuvre kan worden verondersteld.

Voor al de leeftijdscategorieën constateert men in *geobserveerde gegevens een zeer duidelijke stijging van de vrouwelijke activiteitsgraden*, in het bijzonder sinds een vijftiental jaren voor de vrouwen van 35 tot 49 jaar, gepaard gaande met een grote daling van het aantal vrouwen die voor hun eigen huishouden zorgen. In de veronderstelling dat deze vrouwen van 35 tot 49 jaar in 1996 op 25-jarige leeftijd op de arbeidsmarkt zijn gekomen, betekent zulks dat ze actief zijn geworden tussen 1972 en 1986. Men stelt inderdaad een toename vast van de vrouwelijke tewerkstelling in het begin van de jaren '70. Hoe ouder echter de actieve vrouw, hoe lager het niveau van haar activiteitsgraad. De duur van de vrouwelijke beroepsloopbaan lijkt echter toe te nemen alhoewel vrouwen nog steeds vroeger het beroepsleven verlaten dan mannen.

In de projectie hebben de grote stijgingen van de activiteitsgraden in het verleden en de hogere buitenlandse activiteitsgraden er ons toe aangezet *de vrouwelijke activiteitsgraden aanzienlijk te verhogen*. Alhoewel het om aanzienlijke verhogingen gaat, zouden de vrouwelijke activiteitsgraden in 2050 de Deense activiteitsgraden van 1994 dicht benaderen en lager blijven dan de mannelijke activiteitsgraden. Volgens de jaarlijkse publicaties van de Commissie van de Europese Gemeenschap "L'emploi en Europe", zijn de mogelijkheden voor een verdere toename van de vrouwelijke activiteitsgraden in de meeste lidstaten - met Denemarken als type-uitzondering - niet minder groot dan tijdens de tien jongste jaren. Dit geldt ook in een aantal noordelijke landen, in België, Nederland, Luxemburg en in mindere mate in Duitsland waar de activiteitsgraden van de vrouwen van 20 tot 60 jaar heel wat lager liggen dan de Deense of Britse activiteitsgraden¹. "Het is mogelijk dat naarmate de jonge vrouwen die gewoon zijn te werken, ouder worden, de curven de omgekeerde U-vorm benaderen; zoals in Denemarken en Portugal"².

3. Leeftijdscategorie van 50 tot 59 jaar

Van 1947 tot de jaren '80 zijn de Belgische *mannelijke* activiteitsgraden tussen 50 en 59 jaar weinig gedaald. Daarna zijn ze in versneld tempo gedaald tot 1990 waarbij de vermindering vooral gecompenseerd werd door een groei van de globale pensioeringsgraad en in het bijzonder de brugpensioeringsgraad³. Sinds 1991 daarentegen, noteert men een heropleving van de mannelijke activiteit en een daling van de globale pensioeringsgraden en de brugpensioeringsgraad. De trend tot "vervroegde" uittreding lijkt zich gedurende de jongste jaren te stabiliseren in de Europese Unie. Door die vervroegde uittreding werden de mannelijke activiteitsgraden van 50 tot 59 jaar in de Europese Unie van de Twaalf aanzienlijk lager dan die in Zweden, de VSA en Japan.

-
1. L'emploi en Europe 1992, Commission des Communautés Européennes, Direction générale : Emploi, relations industrielles et affaires sociales, 1992, p. 59.
  2. L'emploi en Europe 1992, Commission des Communautés Européennes, Direction générale : Emploi, relations industrielles et affaires sociales, 1992, p.154.
  3. Het conventionele brugpensioen werd ingevoerd in 1983 en was toegankelijk vanaf 55 jaar (via verschillende afwijkingen kon het echter ingaan voor 55 jaar).

De *voorzichten* inzake de *mannelijke* activiteitsgraden van 50 tot 59 jaar gaan in stijgende lijn als gevolg van de wetswijzigingen wat betreft de gepensioneerde leerkrachten¹ en de bruggepensioneerden² waardoor de pensionerings- en brugpensioneringsgraden dalen, maar ook als gevolg van de hervatte activiteit die de jongste jaren wordt vastgesteld.

De Belgische *vrouwelijke* activiteitsgraden van 50 tot 59 jaar noteren globaal gezien groeiende trends sinds 1947. Het percentage gepensioneerde vrouwen van 55 tot 59 jaar daalt gedurende de jaren '80 en stijgt begin de jaren '90. De meeste vrouwen uit deze leeftijdsgroep behoort tot de categorie huisvrouwen. Analyse van de jaarlijkse evolutie van de componenten toont aan dat de dalingen van de percentages huisvrouwen weerspiegeld worden in gezamenlijke stijgingen van de activiteitsgraden en de pensioneringsgraden.

De *projecties* veronderstellen een *stijging* van de *vrouwelijke* activiteit van 50 tot 59 jaar om diverse redenen :

- de bovenvermelde wetswijzigingen wat betreft de pensioenleeftijd in het onderwijs en het brugpensioen van 50 tot 59 jaar, waardoor hun pensioeringsgraad verlaagt;
- de hypothese volgens dewelke de vrouwen die tot deze leeftijdsgroepen behoren en langer school hebben gelopen, betere jobs zouden hebben en meer dan vroeger geneigd zouden zijn aan het werk te blijven om een fatsoenlijk pensioen te krijgen;
- het cohortefenomeen;
- Belgische activiteitsgraden die veel lager zijn dan die van andere Europese landen.

4. Leeftijdscategorie van 60 tot 99 jaar

In geobserveerde gegevens vertonen de mannelijke en vrouwelijke activiteitsgraden van 60 tot 64 jaar een voortdurende daling van 1947 tot eind de jaren '80. Toch lijkt de mannelijke activiteitsgraad zich te stabiliseren in de jaren '90, terwijl de vrouwelijke activiteitsgraad zelfs licht stijgt. De evolutie van de mannelijke

-
1. De leerkrachten die voor 1 januari 1961 in dienst zijn getreden en 30 jaar anciënniteit totaliseren, hadden de mogelijkheid met pensioen te gaan vanaf 50 jaar of 55 jaar, indien ze respectievelijk behoorden tot het gesubsidieerd onderwijs of tot het rijksonderwijs. Zij die daarentegen in dienst zijn getreden na 30 december 1960 kunnen slechts met pensioen gaan op 60-jarige leeftijd met een anciënniteit van 20 jaar. Volgens deze informatie zal er na 1998 bij de 50 tot 59-jarigen geen enkele gepensioneerde leerkracht nog tot het oude stelsel behoren.
  2. Naar aanleiding van het begrotingsconclaaf van 1993 werd een wetswijziging doorgevoerd waardoor de leeftijd van het conventionele brugpensioen werd gewijzigd. Er werd besloten dat tot de 1ste januari 1997 de leeftijd progressief zou worden opgetrokken tot 58 jaar (tot 56 jaar op 1 januari 1992, 57 jaar op 1 januari 1994, 58 jaar op 1 januari 1997). Het Interprofessioneel Akkoord 1995-1996 introduceert weliswaar gedurende twee jaar de mogelijkheid met brugpensioen te gaan vanaf 55 jaar. Het conventionele brugpensioen blijft ook mogelijk vanaf 50 jaar indien het bedrijf zich in moeilijkheden bevindt of vanaf 52 jaar indien het wordt geherstructureerd. Aangezien er nog andere uitzonderingen voorzien zijn, kan het aantal bruggepensioneerden tussen 50 en 58 jaar niet tot nul worden herleid.

pensioneringsgraad is tegengesteld aan die van de activiteitsgraad, terwijl voor de vrouwen de pensioneringsgraad stijgt, zelfs in een periode van grote activiteit.

De vooruitzichten handhaven een stijging van de mannelijke activiteitsgraad van 60 tot 64 jaar, die gepaard gaat met een daling van hun pensioneringsgraad. De evolutie is dezelfde als bij de vrouwen, vooral als gevolg van de invoering van de impact van de pensioenhervorming op 1 juli 1997. Zonder deze hervorming had men zich kunnen verwachten aan verhogingen van de pensioneringsgraad en de activiteitsgraad van vrouwen van 60 tot 64 jaar. De hervorming impliceert een verhoging van de pensioenleeftijd tot 65 jaar voor de vrouwen en een stricte loopbaanvoorwaarde van 35 jaar voor het recht op de flexibele pensioenleeftijd tussen 60 en 65 jaar. Deze wetswijzigingen leiden tot een aanzienlijke stijging van de vrouwelijke activiteit, de invoering van de brugpensioneringsgraad, de stijging van de invaliditeitsgraad en het percentage huisvrouwen en uiteraard een daling van de pensioneringsgraad.

Vrijwel alle mannen van 65 tot 99 jaar zijn gepensioneerd en de projectie veronderstelt een stabiliteit van de verschillende graden. Daarentegen stijgt de vrouwelijke pensioneringsgraad in deze leeftijdscategorie tegelijk met de toename van de vrouwelijke loopbanen en ten koste van het percentage huisvrouwen. Deze vaststellingen worden doorgetrokken tot 2050.

TABEL 19 - Activiteits- en pensioneringsgraad

	Activiteitsgraad					Pensioneringsgraad		
	Europese Unie ^a		België			België		
	1985	1995	1985	1995	2050	1985	1995	2050
<i>Mannen</i>								
15-19 jaar	33.3	29.1	15.9	8.6	2.0			
20-24 jaar	80.8	70.3	70.5	60.3	41.0			
25-29 jaar	92.9	89.3	95.4	93.1	90.0			
30-34 jaar	96.8	94.8	97.5	94.9	96.5			
35-39 jaar	97.5	95.6	97.0	95.4	96.5	0.2	0.5	0.2
40-44 jaar	96.7	95.1	96.0	93.3	95.5	0.4	0.8	0.5
45-49 jaar	95.4	93.2	93.1	91.0	92.5	1.4	1.4	1.0
50-54 jaar	90.4	87.3	85.0	82.3	88.3	5.0	5.3	3.7
55-59 jaar	73.2	67.8	62.7	53.1	62.8	22.1	27.1	25.6
60-64 jaar	38.6	32.3	27.1	18.5	23.1	57.9	65.6	63.9
65-99 jaar	7.0	5.6	2.5	2.3	1.6	95.6	97.1	97.0
<i>Vrouwen</i>								
15-19 jaar	29.6	24.4	14.9	5.0	2.0			
20-24 jaar	68.0	61.6	66.8	54.9	40.1			
25-29 jaar	64.9	72.4	78.6	81.8	87.0			
30-34 jaar	60.9	70.8	71.0	77.6	86.0			
35-39 jaar	61.8	71.1	62.3	74.1	86.0	0.3	0.4	0.2
40-44 jaar	59.9	71.3	52.1	67.7	84.0	0.5	0.3	0.7
45-49 jaar	55.9	66.5	42.8	57.1	78.0	1.0	1.8	1.3
50-54 jaar	48.1	57.6	29.7	42.0	65.0	5.5	5.0	2.2
55-59 jaar	35.2	39.8	16.7	21.5	43.6	18.5	18.3	13.9
60-64 jaar	13.6	14.1	5.4	5.4	32.7	49.7	61.8	30.3
65-99 jaar	2.3	2.0	0.9	1.0	1.0	74.0	81.6	96.2

a. Europese Unie van de Tien in 1985, van de Vijftien in 1995

Bronnen : Eurostat, Enquêtes naar de Beroepsbevolking voor de Europese Unie; Federaal Planbureau, Maltdemo-module voor België

Bijlage 3 Gedetailleerde resultaten van de referentiesimulatie

TABEL 1 - Beroepsbevolking, werkgelegenheid en werkloosheid
(in duizendtallen)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Bevolking	10137	10238	10330	10338	10301	10172	9992
Beroepsbevolking	4367	4438	4509	4410	4252	4195	4182
1. Volledige werkloosheid	629	611	665	583	439	390	383
2. Tewerkgestelde beroepsbevolking	3738	3826	3844	3827	3813	3805	3799
2.1. Overheid	646	645	640	624	610	601	595
2.1.1. onderwijs	285	275	271	262	259	254	249
2.1.2. overige totaal	362	370	370	362	351	348	347
2.1.3. administratie	267	275	275	268	259	256	255
2.1.4. defensie	63	63	63	62	62	62	61
2.1.5. sociale zekerheid	32	32	32	31	30	30	30
2.2. Overige loontrekkenden	2392	2448	2464	2464	2464	2464	2464
2.2.1. Overheidsbedrijven	146	153	155	155	155	155	155
2.2.2. Overige	2246	2295	2309	2309	2309	2309	2309
2.3. Zelfstandigen	700	733	740	740	740	740	740

TABEL 2 - Beroepsbevolking, werkgelegenheid en werkloosheid
(percent van de beroepsbevolking)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Beroepsbevolking	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1. Volledige werkloosheid	14.4	13.8	14.8	13.2	10.3	9.3	9.2
2. Tewerkgestelde beroepsbevolking	85.6	86.2	85.2	86.8	89.7	90.7	90.8
2.1. Overheid	14.8	14.5	14.2	14.1	14.3	14.3	14.2
2.1.1. onderwijs	6.5	6.2	6.0	5.9	6.1	6.0	5.9
2.1.2. overige totaal	8.3	8.3	8.2	8.2	8.3	8.3	8.3
2.1.3. administratie	6.1	6.2	6.1	6.1	6.1	6.1	6.1
2.1.4. defensie	1.4	1.4	1.4	1.4	1.5	1.5	1.5
2.1.5. sociale zekerheid	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
2.2. Overige loontrekkenden	54.8	55.2	54.6	55.9	57.9	58.7	58.9
2.2.1. Overheidsbedrijven	3.3	3.5	3.4	3.5	3.6	3.7	3.7
2.2.2. Overige	51.4	51.7	51.2	52.4	54.3	55.0	55.2
2.3. Zelfstandigen	16.0	16.5	16.4	16.8	17.4	17.6	17.7

TABEL 3 - Beroepsbevolking, werkgelegenheid en werkloosheid
(groeivoet)

	2000//1995	2010//2000	2020//2010	2030//2020	2040//2030	2050//2040
Bevolking	0.2	0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.2
Tewerkgestelde beroepsbevolking	0.3	0.2	-0.2	-0.4	-0.1	0.0
1. Volledige werkloosheid	-0.6	0.8	-1.3	-2.8	-1.2	-0.2
2. Tewerkgestelde beroepsbevolking	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2.1. Overheid	0.0	-0.1	-0.3	-0.2	-0.1	-0.1
2.1.1. onderwijs	-0.7	-0.2	-0.3	-0.1	-0.2	-0.2
2.1.2. overige totaal	0.5	0.0	-0.2	-0.3	-0.1	0.0
2.1.3. administratie	0.6	0.0	-0.2	-0.3	-0.1	0.0
2.1.4. defensie	0.1	0.0	-0.1	-0.1	0.0	0.0
2.1.5. sociale zekerheid	0.0	0.0	-0.2	-0.3	-0.1	0.0
2.2. Overige loontrekkenden	0.5	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
2.2.1. Overheidsbedrijven	1.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
2.2.2. Overige	0.4	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
2.3. Zelfstandigen	0.9	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0

(II) Gemiddelde groeivoet

TABEL 4 - Inkomen per hoofd
(in duizend BEF van 1991)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
B.B.P. per inwoner	714	789	981	1221	1534	1940	2465
Nationaal inkomen per tewerkgestelde	1551	1559	1914	2396	3010	3768	4709
1. Overheid (incl. fictieve bijdragen)	1351	1424	1777	2258	2907	3673	4597
2.1. Overheid : onderwijs	1363	1480	1852	2382	3034	3811	4797
2.2. Overheid : overige	1342	1383	1723	2169	2813	3571	4453
2. Overige loontrekkenden	1227	1265	1571	1964	2462	3081	3853
2.2.1. Overheidsbedrijven (incl. pensioenen)	1494	1548	1997	2519	3291	4194	5298
2.2.2. Overige	1210	1246	1542	1927	2407	3007	3756
2.3. Zelfstandigen	1008	1077	1325	1656	2068	2584	3228

TABEL 5 - Inkomen per hoofd
(groeivoet)

	2000//1995	2010//2000	2020//2010	2030//2020	2040//2030	2050//2040
B.B.P. per inwoner	2.0	2.2	2.2	2.3	2.4	2.4
Nationaal inkomen per tewerkgestelde	0.1	2.1	2.3	2.3	2.3	2.3
1. Overheid (incl. pensioenen)	1.1	2.3	2.4	2.6	2.4	2.3
2.1. Overheid : onderwijs	1.7	2.3	2.6	2.5	2.3	2.3
2.2. Overheid : overige	0.6	2.2	2.3	2.6	2.4	2.2
2. Overige loontrekkenden	0.6	2.2	2.3	2.3	2.3	2.3
2.2.1. Overheidsbedrijven (incl. pensioenen)	0.7	2.6	2.4	2.7	2.5	2.4
2.2.2. Overige	0.6	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2
2.3. Zelfstandigen	1.3	2.1	2.2	2.3	2.3	2.2
(//) Gemiddelde groeivoet						

TABEL 6 - Macro-economische massa's
*(nationaal inkomen, B.B.P. en aanslagbases voor de sociale bijdragen -
in miljarden BEF van 1991)*

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
B.B.P.	7241	8080	10131	12625	15803	19737	24625
Nationaal inkomen	5800	5966	7359	9170	11478	14336	17886
1. Overheid (incl. fictieve bijdragen)	874	918	1138	1409	1773	2209	2736
2.1. Overheid : onderwijs	388	407	501	624	785	967	1192
2.2. Overheid : overige	485	511	637	785	988	1242	1544
2. Overige loontrekkenden	2935	3097	3870	4839	6066	7591	9492
2.2.1. Overheidsbedrijven (incl. pensioenen)	218	237	309	389	508	648	819
2.2.2. Overige	2717	2860	3562	4449	5558	6943	8673
2.3. Zelfstandigen	705	789	980	1225	1530	1911	2387
Uitsplitsing naar socialezekerheidsstelsel							
A. Loontrekkenden (algemene en gelijkge- stelde regeling)	2790	2936	3655	4563	5697	7115	8887
B. Zelfstandigen	705	789	980	1225	1530	1911	2387
C. Regelingen van de overheidssector (excl. fictieve bijdragen en pensioenen)	800	835	1029	1258	1544	1907	2362

TABEL 7 - Macro-economische massa's
(nationaal inkomen, B.B.P. en aanslagbases voor de sociale bijdragen - groeivoeten)

	2000//1995	2010//2000	2020//2010	2030//2020	2040//2030	2050//2040
B.B.P.	2.2	2.3	2.2	2.3	2.2	2.2
Nationaal inkomen	0.6	2.1	2.2	2.3	2.2	2.2
1. Overheid (incl. pensioenen)	1.0	2.2	2.2	2.3	2.2	2.2
2.1. Overheid : onderwijs	1.0	2.1	2.2	2.3	2.1	2.1
2.2. Overheid : overige	1.1	2.2	2.1	2.3	2.3	2.2
2. Overige loontrekkenden	1.1	2.3	2.3	2.3	2.3	2.3
2.2.1. Overheidsbedrijven (incl. pensioenen)	1.7	2.7	2.4	2.7	2.5	2.4
2.2.2. Overige	1.0	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2
2.3. Zelfstandigen	2.3	2.2	2.2	2.3	2.2	2.2
Uitsplitsing naar socialezekerheidsstelsel						
A. Loontrekkenden (algemene en gelijkgestelde regeling)	1.0	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2
B. Zelfstandigen	2.3	2.2	2.2	2.3	2.2	2.2
C. Regelingen van de overheidssector (excl. fictieve bijdragen en pensioenen)	0.9	2.1	2.0	2.1	2.1	2.2
(//) Gemiddelde groeivoet						

TABEL 8 - Gepensioneerde, actieve, invalide en werkloze bevolking
(per geslacht - in duizendtallen - boekhoudkundige concept)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Totale bevolking	10137	10238	10330	10338	10301	10172	9992
- Mannen	4957	5009	5054	5061	5039	4967	4883
- Vrouwen	5180	5229	5276	5277	5262	5205	5108
Bevolking op actieve leeftijd	6704	6710	6824	6606	6235	6017	5873
- Mannen	3377	3381	3435	3325	3147	3044	2975
- Vrouwen	3326	3329	3390	3281	3089	2974	2898
1. Beroepsbevolking	4367	4438	4509	4410	4252	4195	4182
- Mannen	2490	2480	2452	2366	2262	2216	2185
- Vrouwen	1877	1958	2057	2044	1991	1979	1997
1.1. Tewerkgestelde beroepsbevolking	3738	3826	3844	3827	3813	3805	3799
- Mannen	2204	2205	2170	2119	2070	2042	2014
- Vrouwen	1534	1621	1673	1708	1743	1763	1785
1.2. Werkloosheid	629	611	665	583	439	390	383
- Mannen	285	275	282	247	191	174	171
- Vrouwen	344	337	383	336	248	216	212
2. Gepensioneerde bevolking	2224	2300	2416	2802	3210	3386	3441
- Mannen	1048	1113	1243	1459	1654	1702	1710
- Vrouwen	1176	1187	1173	1343	1556	1684	1732
2.1. Bruggepensioneerden	134	134	174	198	175	145	143
- Mannen	120	119	141	159	141	118	116
- Vrouwen	14	15	33	39	34	27	26
2.2. Overigen	2089	2165	2241	2604	3035	3241	3299
- Mannen	928	994	1102	1300	1513	1584	1593
- Vrouwen	1162	1171	1140	1304	1522	1657	1706
3. Invalide bevolking	173	177	191	192	185	178	175
- Mannen	113	112	117	119	114	110	108
- Vrouwen	60	65	74	73	71	68	67

TABEL 9 - Gepensioneerde, actieve, invalide en werkloze bevolking
(per geslacht - in percent van de totale bevolking - boekhoudkundige concept)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Totale bevolking	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
- Mannen	48.9	48.9	48.9	49.0	48.9	48.8	48.9
- Vrouwen	51.1	51.1	51.1	51.0	51.1	51.2	51.1
1. Beroepsbevolking	43.1	43.3	43.7	42.7	41.3	41.2	41.9
- Mannen	24.6	24.2	23.7	22.9	22.0	21.8	21.9
- Vrouwen	18.5	19.1	19.9	19.8	19.3	19.5	20.0
1.1. Tewerkgestelde beroepsbevolking	36.9	37.4	37.2	37.0	37.0	37.4	38.0
- Mannen	21.7	21.5	21.0	20.5	20.1	20.1	20.2
- Vrouwen	15.1	15.8	16.2	16.5	16.9	17.3	17.9
1.2. Werkloosheid	6.2	6.0	6.4	5.6	4.3	3.8	3.8
- Mannen	2.8	2.7	2.7	2.4	1.9	1.7	1.7
- Vrouwen	3.4	3.3	3.7	3.3	2.4	2.1	2.1
2. Gepensioneerden	21.9	22.5	23.4	27.1	31.2	33.3	34.4
- Mannen	10.3	10.9	12.0	14.1	16.1	16.7	17.1
- Vrouwen	11.6	11.6	11.4	13.0	15.1	16.6	17.3
2.1. Bruggepensioneerden	1.3	1.3	1.7	1.9	1.7	1.4	1.4
- Mannen	1.2	1.2	1.4	1.5	1.4	1.2	1.2
- Vrouwen	0.1	0.2	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3
2.2. Overige	20.6	21.2	21.7	25.2	29.5	31.9	33.0
- Mannen	9.2	9.7	10.7	12.6	14.7	15.6	15.9
- Vrouwen	11.5	11.4	11.0	12.6	14.8	16.3	17.1
3. Invaliden	1.7	1.7	1.8	1.9	1.8	1.7	1.7
- Mannen	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1
- Vrouwen	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7

TABEL 10 - Gepensioneerde, actieve en werkloze bevolking
(per geslacht - groeivoeten - boekhoudkundige concept)

	2000//1995	2010//2000	2020//2010	2030//2020	2040//2030	2050//2040
Totale bevolking	0.2	0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.2
- Mannen	0.2	0.0	0.0	-0.1	-0.2	-0.2
- Vrouwen	0.1	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.2
1. Beroepsbevolking	0.3	0.2	-0.2	-0.4	-0.1	0.0
- Mannen	-0.1	-0.1	-0.4	-0.5	-0.2	-0.1
- Vrouwen	0.8	0.5	-0.1	-0.3	-0.1	0.1
1.1. Tewerkgestelde beroepsbevolking	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- Mannen	0.0	-0.2	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1
- Vrouwen	1.1	0.3	0.2	0.2	0.1	0.1
1.2. Werkloosheid	-0.6	0.8	-1.3	-2.8	-1.2	-0.2
- Mannen	-0.8	0.3	-1.3	-2.5	-0.9	-0.2
- Vrouwen	-0.4	1.3	-1.3	-3.0	-1.3	-0.2
2. Gepensioneerden	0.7	0.5	1.5	1.4	0.5	0.2
- Mannen	1.2	1.1	1.6	1.3	0.3	0.0
- Vrouwen	0.2	-0.1	1.4	1.5	0.8	0.3
2.1. Bruggepensioneerden	0.1	2.6	1.3	-1.2	-1.9	-0.2
- Mannen	-0.2	1.7	1.2	-1.2	-1.8	-0.1
- Vrouwen	2.0	8.0	1.7	-1.4	-2.2	-0.4
2.2. Overige	0.7	0.3	1.5	1.5	0.7	0.2
- Mannen	1.4	1.0	1.7	1.5	0.5	0.1
- Vrouwen	0.2	-0.3	1.4	1.6	0.8	0.3
3. Invaliden	0.5	0.7	0.1	-0.4	-0.4	-0.2
- Mannen	-0.2	0.4	0.2	-0.4	-0.4	-0.1
- Vrouwen	1.7	1.3	-0.1	-0.4	-0.4	-0.2

(//) Gemiddelde groeivoet

TABEL 11 - Verdeling van de gepensioneerden per sector en per geslacht
(in duizendtallen - boekhoudkundige concept)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Gepensioneerden	2224	2300	2416	2802	3210	3386	3441
- Mannen	1048	1113	1243	1459	1654	1702	1710
- Vrouwen	1176	1187	1173	1343	1556	1684	1732
1. Bruggepensioneerden	134	134	174	198	175	145	143
- Mannen	120	119	141	159	141	118	116
- Vrouwen	14	15	33	39	34	27	26
2. Overheidssector	399	427	476	505	561	581	589
- Mannen	206	222	267	283	321	328	325
- Vrouwen	193	205	208	222	239	253	264
2.1. Onderwijs	103	120	125	138	148	149	151
2.2. Administratie	123	130	161	182	207	216	216
2.3. Defensie	61	56	53	45	47	49	50
Totaal administratie en defensie	184	185	214	227	254	264	266
2.4. Sociale Zekerheid	6	6	8	9	10	10	10
2.5. Overheidsbedrijven	99	110	127	131	149	157	162
2.6. Overheid, zonder overheidsverbruik	7	6	3	0	0	0	0
3. Loontrekkenden, zelfstandigen, gewaarborgd inkomen	1691	1739	1766	2100	2474	2660	2710
- Mannen	722	772	835	1017	1191	1256	1268
- Vrouwen	969	966	931	1082	1283	1404	1442
3.1. Loontrekkenden, algemeen stelsel	1375	1438	1489	1763	2074	2230	2267
3.2. Zelfstandigen	276	258	231	283	339	366	378
3.3. Gewaarborgd inkomen	40	42	46	53	61	64	65

TABEL 12 - Verdeling van de gepensioneerden per sector en per geslacht
(in percent van het totaal - boekhoudkundige concept)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Gepensioneerden	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
- Mannen	47.1	48.4	51.5	52.1	51.5	50.3	49.7
- Vrouwen	52.9	51.6	48.5	47.9	48.5	49.7	50.3
1. Bruggepensioneerden	6.0	5.8	7.2	7.1	5.5	4.3	4.1
- Mannen	5.4	5.2	5.8	5.7	4.4	3.5	3.4
- Vrouwen	0.6	0.7	1.4	1.4	1.1	0.8	0.8
2. Overheidssector	17.9	18.6	19.7	18.0	17.5	17.2	17.1
- Mannen	9.3	9.6	11.1	10.1	10.0	9.7	9.4
- Vrouwen	8.7	8.9	8.6	7.9	7.5	7.5	7.7
2.1. Onderwijs	4.6	5.2	5.2	4.9	4.6	4.4	4.4
2.2. Administratie	5.5	5.6	6.7	6.5	6.5	6.4	6.3
2.3. Defensie	2.7	2.4	2.2	1.6	1.5	1.4	1.4
Totaal administratie en defensie	8.3	8.1	8.8	8.1	7.9	7.8	7.7
2.4. Sociale Zekerheid	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
2.5. Overheidsbedrijven	4.5	4.8	5.2	4.7	4.6	4.7	4.7
2.6. Overheid, zonder overheidsverbruik	0.3	0.2	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
3. Loontrekkenden, zelfstandigen, gewaarborgd inkomen	76.0	75.6	73.1	74.9	77.1	78.6	78.7
- Mannen	32.5	33.6	34.6	36.3	37.1	37.1	36.9
- Vrouwen	43.6	42.0	38.5	38.6	40.0	41.5	41.9
3.1. Loontrekkenden, algemeen stelsel	61.9	62.5	61.6	62.9	64.6	65.9	65.9
3.2. Zelfstandigen	12.4	11.2	9.6	10.1	10.6	10.8	11.0
3.3. Gewaarborgd inkomen	1.8	1.8	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9

TABEL 13 - Sociale uitkeringen per hoofd
(in duizend BEF van 1991)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Gemiddeld pensioen, alle stelsels	345	363	444	531	633	753	907
1.1. Conventioneel brugpensioen	351	347	398	477	570	681	812
1.2. Overheidssector, alle stelsels	616	641	757	928	1160	1450	1801
1.2.1. Onderwijs	687	739	921	1145	1429	1785	2234
1.2.2. Administratie	614	602	641	754	954	1202	1468
1.2.3. Defensie	526	570	705	880	1099	1373	1716
Totaal administratie en defensie	585	593	657	779	981	1233	1515
1.2.4. Sociale Zekerheid	717	635	671	793	1005	1265	1543
1.2.5. Overheidsbedrijven	611	626	774	967	1208	1509	1884
1.2.6. Overheid, zonder overheids- verbruik	404	446	551	0	0	0	0
1.3. Loontrekkenden, zelfstandigen, gewaarborgd inkomen	280	297	364	441	518	605	717
1.3.1. Loontrekkenden, algemene regeling	294	310	382	464	543	628	740
1.3.2. Zelfstandigen	224	240	278	332	409	509	635
1.3.3. Gewaarborgd inkomen	215	184	199	235	280	333	396
2. Werkloosheid	254	262	306	368	439	524	625
3. Invaliditeit	314	313	376	465	573	703	860
Pro memorie : inkomsten uit arbeid per hoofd							
A. Overheid, zonder fictieve bijdragen	1108	1151	1423	1778	2221	2774	3465
B. Overheidsbedrijven zonder pensioenen	1078	1099	1363	1703	2127	2657	3319
C. Overige loontrekkenden (loonkost)	1262	1300	1609	2010	2511	3136	3918
Overige loontrekkenden (brutoloon)	918	954	1181	1476	1843	2303	2876
D. Zelfstandigen	1008	1077	1325	1656	2068	2584	3228
E. Inkomen per hoofd, algemeen gemiddelde, zonder overheidspensioenen	1149	1192	1474	1841	2300	2874	3590

TABEL 14 - Sociale uitkering per hoofd*(index van het gemiddeld brutoloon in 1991, zonder de overheidsector = 100)*

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Gemiddeld pensioen, alle stelsels	37.6	38.1	37.6	36.0	34.3	32.7	31.5
1.1. Conventioneel brugpensioen	38.3	36.3	33.7	32.3	31.0	29.6	28.2
1.2. Overheidssector, alle stelsels	67.1	67.2	64.1	62.9	62.9	63.0	62.6
1.2.1. Onderwijs	74.8	77.4	78.0	77.6	77.5	77.5	77.7
1.2.2. Administratie	66.9	63.2	54.3	51.1	51.8	52.2	51.0
1.2.3. Defensie	57.2	59.7	59.6	59.6	59.6	59.6	59.6
Totaal administratie en defensie	63.7	62.1	55.6	52.8	53.2	53.6	52.7
1.2.4. Sociale Zekerheid	78.0	66.6	56.8	53.8	54.5	54.9	53.6
1.2.3. Overheidsbedrijven	66.5	65.6	65.5	65.5	65.5	65.5	65.5
1.2.4. Overheid, zonder overheids- verbruik	44.0	46.7	46.7	0.0	0.0	0.0	0.0
1.3. Loontrekkenden, zelfstandigen, gewaarborgd inkomen	30.5	31.1	30.8	29.9	28.1	26.3	24.9
1.3.1. Loontrekkenden, algemene regeling	32.0	32.5	32.3	31.5	29.5	27.3	25.7
1.3.2. Zelfstandigen	24.4	25.1	23.6	22.5	22.2	22.1	22.1
1.3.3. Gewaarborgd inkomen	23.4	19.3	16.9	15.9	15.2	14.4	13.8
2. Werkloosheid	27.7	27.5	25.9	24.9	23.8	22.7	21.7
3. Invaliditeit	34.2	32.8	31.9	31.5	31.1	30.5	29.9
Pro memorie : inkomsten uit arbeid per hoofd							
A. Overheid, zonder fictieve bijdragen	120.6	120.7	120.5	120.5	120.5	120.5	120.5
B. Overheidsbedrijven, zonder pensioenen	117.3	115.2	115.4	115.4	115.4	115.4	115.4
C. Overige loontrekkenden (loonkost)	137.4	136.3	136.2	136.2	136.2	136.2	136.2
Overige loontrekkenden (brutoloon)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
D. Zelfstandigen	109.7	112.9	112.2	112.2	112.2	112.2	112.2
E. Inkomen per hoofd, algemeen gemiddelde, zonder overheidspensioenen	125.1	124.9	124.8	124.8	124.8	124.8	124.8

TABEL 15 - Sociale uitkeringen per hoofd
(index van het gemiddeld loon in 1991 in de overeenkomstige sector = 100)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Gemiddeld pensioen, alle stelsels	35.7	36.2	35.8	34.3	32.8	31.2	30.1
1.1. Conventioneel brugpensioen	38.3	36.3	33.7	32.3	31.0	29.6	28.2
1.2. Overheidssector, alle stelsels	55.9	56.2	53.6	52.6	52.7	52.7	52.4
1.2.1. Onderwijs	60.1	62.1	62.6	62.3	62.3	62.3	62.4
1.2.2. Overige	54.5	53.1	47.8	45.5	45.8	46.1	45.3
1.2.3. Overheidsbedrijven	56.7	57.0	56.8	56.8	56.8	56.8	56.8
1.3. Loontrekkenden, zelfstandigen, gewaarborgd inkomen	30.2	30.7	30.5	29.5	27.8	26.0	24.7
1.3.1. Loontrekkenden, algemeen stelsel	32.0	32.5	32.3	31.5	29.5	27.3	25.7
1.3.2. Zelfstandigen	22.3	22.3	21.0	20.1	19.8	19.7	19.7
2. Werkloosheid	27.7	27.5	25.9	24.9	23.8	22.7	21.7
3. Invaliditeit (loontrekkenden)	34.2	32.8	31.9	31.5	31.1	30.5	29.9
Pro memorie : inkomsten per hoofd							
A. Overheid, zonder fictieve bijdragen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
B. Overheidsbedrijven, zonder pensioenen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
C. Overige loontrekkenden (brutoloon)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
D. Zelfstandigen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
E. Inkomsten per hoofd, algemeen gemiddelde, zonder overheidspensioenen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

TABEL 16 - Samenstelling van de uitgaven voor gezondheidszorgen

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Privé verbruik van gezondheidszorg							
1.1. Per inwoner (in duizend BEF van 1991) : totaal	55	63	83	111	146	191	248
1.1.1. Bij gelijkblijvende bevolkings- structuur	54	62	80	104	135	175	228
1.1.2. Weerslag van de bevolkings- structuur	0	1	3	6	11	15	20
1.2. Bevolking (in duizendtallen)	10137	10238	10330	10338	10301	10172	9992
1.3. Totaal privé verbruik (in miljard BEF van 1991)	555	641	858	1143	1504	1941	2478
1.4. Totaal privé verbruik (in percent van het B.B.P.)	8	8	8	9	10	10	10
2. Uitkeringen voor gezondheidszorg							
2.1. Totaal (in miljard BEF 1991)	372	419	557	741	974	1256	1602
2.1.1. Stelsel der loontrekkenden	346	390	521	693	909	1172	1494
2.1.2. Stelsel der zelfstandigen	26	28	36	48	65	84	108
2.2. Totaal (in percent van de privé-uitgaven voor gezondheidszorg)	67	65	65	65	65	65	65
2.3. Totaal (in percent van het B.B.P.)	5	5	5	6	6	6	7
3. Verdeling van de begunstigden (in percenten)							
3.1. Stelsel der loontrekkenden	86	86	86	86	86	86	86
3.2. Stelsel der zelfstandigen	14	14	14	14	14	14	14

TABEL 17 - Samenstelling van de uitgaven voor gezondheidszorgen
(*groevoeten*)

	2000//1995	2010//2000	2020//2010	2030//2020	2040//2030	2050//2040
1. Privéverbruik van gezondheidszorg						
1.1. Per inwoner (in duizend BEF van 1991) : totaal	2.7	2.9	2.9	2.8	2.7	2.7
1.1.1. Bij gelijkblijvende bevolkingsstructuur	2.5	2.7	2.7	2.6	2.6	2.6
1.2. Bevolking (in duizendtallen)	0.2	0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.2
1.3. Totaal privéverbruik (in miljard BEF van 1991)	2.9	3.0	2.9	2.8	2.6	2.5
2. Uitkeringen voor gezondheidszorg						
2.1. Totaal (in miljard BEF van 1991)	2.4	2.9	2.9	2.8	2.6	2.5
2.1.1. Stelsel der loontrekkenden	2.4	2.9	2.9	2.8	2.6	2.5
2.1.2. Stelsel der zelfstandigen	1.7	2.3	3.0	3.0	2.7	2.5
(//) Gemiddelde groeivoet						

TABEL 18 - Sociale zekerheid (zonder rentelast en inkomsten uit vermogen)
(in miljard BEF van 1991)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Ontvangsten							
Bijdragen	1079	1140	1423	1778	2222	2772	3460
Overdrachten centrale overheid + overige inkomsten	327	367	453	566	708	883	1102
Totaal zonder inkomsten uit vermogen en bedrijfsinkomsten	1407	1508	1875	2344	2930	3656	4561
2. Uitkeringen							
Pensioenen, stelsel der loontrekkenden	404	446	569	818	1126	1401	1678
Pensioenen, stelsel der zelfstandigen	62	62	64	94	139	186	240
Pensioenen gewaarborgd inkomen	9	8	9	12	17	21	26
Totaal pensioenen	474	516	642	925	1282	1608	1944
Gezondheidszorg, stelsel der loontrekkenden	346	390	521	693	909	1172	1494
Gezondheidszorg, stelsel der zelfstandigen	26	28	36	48	65	84	108
Totaal gezondheidszorg, wettelijk stelsel	372	419	557	741	974	1256	1602
Gezondheidszorg, vrijwillig stelsel	17	19	25	34	44	57	73
Z.I.V.-uitkeringen, stelsel der loontrekkenden	85	90	115	141	167	198	239
Z.I.V.-uitkeringen, stelsel der zelfstandigen	5	5	6	7	9	10	11
Totaal Z.I.V.-uitkeringen	90	94	121	149	175	207	250
Werkloosheid	160	160	204	214	193	204	240
Brugpensioen	47	47	69	94	100	99	116
Totaal werkloosheid - brugpensioen	207	207	273	309	293	303	356
Kinderbijslag, stelsel der loontrekkenden	117	111	117	123	132	142	153
Kinderbijslag, stelsel der zelfstandigen	12	12	13	14	16	17	19
Totaal kinderbijslag	129	123	130	137	148	159	172
Overige uitkeringen	62	62	76	94	118	147	184
Totaal uitkeringen	1351	1439	1824	2389	3034	3739	4580
3. Werkingskosten	60	61	74	87	98	114	136
4. Totale uitgaven	1411	1500	1898	2476	3132	3853	4715
5. Saldo zonder inkomsten uit vermogen en bedrijfsinkomsten	-4	7	-23	-131	-202	-197	-154

TABEL 19 - Sociale zekerheid (zonder rentelast en inkomsten uit vermogens)
(in percenten van het B.B.P.)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Ontvangsten							
Bijdragen	15.1	14.5	14.5	14.5	14.5	14.5	14.5
Overdrachten centrale overheid + overige inkomsten	4.6	4.7	4.6	4.6	4.6	4.6	4.6
Totaal zonder inkomsten uit vermogen en bedrijfsinkomsten	19.6	19.2	19.1	19.1	19.1	19.1	19.1
2. Uitkeringen							
Pensioenen in het stelsel der loontrekkenden	5.6	5.7	5.8	6.7	7.3	7.3	7.0
Pensioenen in het stelsel der zelfstandigen	0.9	0.8	0.7	0.8	0.9	1.0	1.0
Pensioenen gewaarborgd inkomen	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Totaal pensioenen	6.6	6.6	6.5	7.6	8.4	8.4	8.1
Gezondheidszorg, stelsel der loontrekkenden	4.8	5.0	5.3	5.7	5.9	6.1	6.3
Gezondheidszorg, stelsel der zelfstandigen	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5
Totaal gezondheidszorg, wettelijk stelsel	5.2	5.3	5.7	6.1	6.4	6.6	6.7
Gezondheidszorg, vrijwillig stelsel	0.2	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Z.I.V.-uitkeringen, stelsel der loontrekkenden	1.2	1.1	1.2	1.2	1.1	1.0	1.0
Z.I.V.-uitkeringen, stelsel der zelfstandigen	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0
Totaal Z.I.V.-uitkeringen	1.3	1.2	1.2	1.2	1.1	1.1	1.0
Werkloosheid	2.2	2.0	2.1	1.8	1.3	1.1	1.0
Brugpensioen	0.7	0.6	0.7	0.8	0.7	0.5	0.5
Totaal werkloosheid - brugpensioen	2.9	2.6	2.8	2.5	1.9	1.6	1.5
Kinderbijslag, stelsel der loontrekkenden	1.6	1.4	1.2	1.0	0.9	0.7	0.6
Kinderbijslag, stelsel der zelfstandigen	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Totaal kinderbijslag	1.8	1.6	1.3	1.1	1.0	0.8	0.7
Overige uitkeringen	0.9	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
Totaal uitkeringen	18.9	18.3	18.6	19.5	19.8	19.5	19.2
3. Werkingsuitgaven	0.8	0.8	0.8	0.7	0.6	0.6	0.6
4. Totaal uitgaven	19.7	19.1	19.3	20.2	20.4	20.1	19.7
5. Saldo zonder inkomsten uit vermogen en bedrijfsinkomsten	-0.1	0.1	-0.2	-1.1	-1.3	-1.0	-0.6

TABEL 20 - Overheidsrekening
(in miljard BEF van 1991)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Lopende verrichtingen							
1.1. Ontvangsten							
Werkelijke bijdragen sociale zekerheid	1079	1140	1423	1778	2222	2772	3460
Werkelijke bijdragen buiten sociale zekerheid	44	49	60	73	89	111	137
Fictieve bijdragen	158	176	227	300	418	540	674
Belastingen	2119	2365	2947	3670	4583	5719	7135
Inkomsten uit vermogen en bedrijven	85	76	99	110	126	147	176
Overige	59	65	81	101	127	158	198
Totaal	3544	3870	4837	6033	7565	9448	11778
1.2. Uitgaven							
Sociale overdrachten	1739	1859	2356	3068	3930	4877	6001
- waaronder overheidspensioenen	182	202	261	342	470	605	754
- waaronder sociale uitkeringen	1351	1439	1824	2389	3034	3739	4580
- waaronder overige	202	215	270	337	425	533	667
Overheidsverbruik	1059	1117	1384	1712	2146	2673	3316
Overdrachten aan ondernemingen	148	137	173	217	278	350	440
Overige overdrachten	83	117	145	181	226	282	352
Rente op de overheidsschuld	669	600	510	414	336	272	221
Totaal	3698	3830	4568	5590	6915	8455	10330
1.3. Saldo	-154	40	269	443	650	993	1448
2. Kapitaalverrichtingen							
Saldo	-143	-191	-226	-282	-353	-441	-550
3. Netto financieringssaldo en schuld							
3.1. Netto financieringssaldo	-297	-151	0	0	0	0	0
waaronder primair saldo	372	449	510	414	336	272	221
3.2. Overheidsschuld (centrale en lokale overheid + Sociale Zekerheid)	9547	9496	8224	6673	5414	4393	3564
3.3. Impliciete rentevoet	5	4	4	4	4	4	4
4. Manoeuvrere ruimte	0	0	42	160	297	552	898

TABEL 21 - Overheidsrekening
(in percenten van het B.B.P.)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Lopende verrichtingen							
1.1. Ontvangsten							
Werkelijke bijdragen sociale zekerheid	15.1	14.5	14.5	14.5	14.5	14.5	14.5
Werkelijke bijdragen buiten sociale zekerheid	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Fictieve bijdragen	2.2	2.2	2.3	2.4	2.7	2.8	2.8
Belastingen	29.6	30.1	30.0	30.0	29.9	29.9	29.9
Inkomsten uit vermogen en bedrijven	1.2	1.0	1.0	0.9	0.8	0.8	0.7
Overige	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
Totaal	49.5	49.2	49.2	49.3	49.4	49.4	49.3
1.2. Uitgaven							
Sociale overdrachten	24.3	23.6	24.0	25.1	25.6	25.5	25.1
- waaronder overheidspensioenen	2.5	2.6	2.7	2.8	3.1	3.2	3.2
- waaronder sociale uitkeringen	18.9	18.3	18.6	19.5	19.8	19.5	19.2
- waaronder overige	2.8	2.7	2.7	2.8	2.8	2.8	2.8
Overheidsverbruik	14.8	14.2	14.1	14.0	14.0	14.0	13.9
Overdrachten aan ondernemingen	2.1	1.7	1.8	1.8	1.8	1.8	1.8
Overige overdrachten	1.2	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5
Rente op de overheidsschuld	9.3	7.6	5.2	3.4	2.2	1.4	0.9
Totaal	51.6	48.7	46.5	45.7	45.1	44.2	43.3
1.3. Saldo	-2.1	0.5	2.7	3.6	4.2	5.2	6.1
2. Kapitaalverrichtingen							
Saldo	-2.0	-2.4	-2.3	-2.3	-2.3	-2.3	-2.3
3. Netto financieringssaldo en schuld							
3.1. Netto financieringssaldo	-4.1	-1.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
waaronder primair saldo	5.2	5.7	5.2	3.4	2.2	1.4	0.9
3.2. Overheidsschuld (centrale en lokale overheid + Sociale Zekerheid)	133.2	120.8	83.7	54.5	35.3	23.0	14.9
4. Manoeuvrerruimte	0.0	0.0	0.4	1.3	1.9	2.9	3.8

TABEL 22 - Pensioenen, totale uitgaven
(in miljard BEF van 1991)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Bruggepensioneerden	47	47	69	94	100	99	116
2. Loontrekkenden, zelfstandigen, gewaarborgd inkomen	474	516	642	925	1282	1608	1944
loontrekkenden	404	446	569	818	1126	1401	1678
zelfstandigen	62	62	64	94	139	186	240
gewaarborgd inkomen	9	8	9	12	17	21	26
3. Overheidssector	246	274	360	468	650	843	1060
onderwijs	71	88	115	158	212	266	336
administratie	75	78	103	137	198	259	317
defensie	32	32	37	40	51	67	85
Totaal administratie en defensie	107	110	140	177	249	326	402
Sociale Zekerheid	4	4	5	7	10	13	16
Overheidsbedrijven	61	69	98	126	180	238	306
Overheid, zonder overheidsverbruik	3	3	1	0	0	0	0
Algemeen totaal	767	836	1072	1488	2032	2550	3120

TABEL 23 - Pensioenen, totale uitgaven
(in percenten van het B.B.P.)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
1. Bruggepensioneerden	0.7	0.6	0.7	0.7	0.6	0.5	0.5
2. Loontrekkenden, zelfstandigen, gewaarborgd inkomen	6.5	6.4	6.3	7.3	8.1	8.1	7.9
loontrekkenden	5.6	5.5	5.6	6.5	7.1	7.1	6.8
zelfstandigen	0.9	0.8	0.6	0.7	0.9	0.9	1.0
gewaarborgd inkomen	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
3. Overheidssector	3.4	3.4	3.6	3.7	4.1	4.3	4.3
onderwijs	1.0	1.1	1.1	1.3	1.3	1.3	1.4
administratie	1.0	1.0	1.0	1.1	1.3	1.3	1.3
defensie	0.4	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3
Totaal administratie en defensie	1.5	1.4	1.4	1.4	1.6	1.7	1.6
Sociale Zekerheid	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
overheidsbedrijven	0.8	0.9	1.0	1.0	1.1	1.2	1.2
overheid, zonder overheidsverbruik	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Algemeen totaal	10.6	10.3	10.6	11.8	12.9	12.9	12.7

TABEL 24 - Gewichtscijfers van de sociale uitgaven
(*loonmassa's, gemiddeld loon minus socialezekerheidsuitgaven*)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Grondslag van de bijdragen verminderd met de sociale uitgaven (stelsel der loontrekkenden)*	1508	1568	1904	2285	2834	3607	4604
Grondslag van de bijdragen verminderd met de sociale uitgaven (stelsel der der zelfstandigen)*	594	676	854	1051	1289	1597	1989
Gemiddeld loon per arbeidsplaats verminderd met de gemiddelde sociale uitgave (stelsel der loontrekkenden)** (loonkost)	691	704	851	1023	1271	1617	2063
Gemiddeld loon per arbeidsplaats verminderd met de gemiddelde sociale uitgave (stelsel der loontrekkenden)** (brutoloon)	348	358	423	489	603	783	1021
Gemiddeld inkomen verminderd met de gemiddelde sociale uitgave (stelsel der zelfstandigen)**	848	922	1155	1421	1743	2159	2689

* Miljard BEF van 1991

** Duizend BEF van 1991

